

JAVÍTÓBA AZ ÁLLAMMAL

A Falakon Túl Munkacsoport javaslatai
a zárt intézeti gyermekbántalmazások megelőzésére

2026. április 8.

Szerkesztette:

Krámer Lili
Zádori Zsolt

Címlap:

Pető Attila

A Falakon Túl Munkacsoport (FTM) a Magyar Helsinki Bizottság kezdeményezésére alakult 2026. március 10-én. A fejezetek a szerzők szakmai véleményét tükrözik, a zárt intézeti/intézményi gyermekbántalmazás megelőzését célzó ajánlásokkal a Magyar Helsinki Bizottság is egyetért, és az FTM munkáját a továbbiakban is támogatja.

© Bárnai Árpád, Fellegi Borbála, Fiáth Titanilla, Herczog Mária, Ivány Borbála, Jánoskúti Boglárka, Kuslits Gábor, Paulusz Bogáta, Pető Attila, Rácz Dominika, Tóth Anita

© Magyar Helsinki Bizottság

A Magyar Helsinki Bizottság elérhetőségei:

E-mail: helsinki@helsinki.hu

Levelezési cím: 1242 Budapest, Pf. 317.

Telefon (hétköznaponként 9 és 15 óra között): +36 70 323 5847 és +36 70 772 8175.

Tartalom

A munkacsoport célja és működésének alapelvei	4
Rácz Dominika: A magyarországi gyerekek helyzete	6
Kuslits Gábor: A magyar gyermekvédelmi rendszer	10
Herczog Mária: A gyermekjóléti alapellátásba, szakellátásba és a büntető igazságszolgáltatás körébe kerülő gyerekek.....	15
Tóth Anita: A gyermekvédelmi alapellátás diszfunkcionális működésének hatása a szegény és roma gyerekekre, családokra	19
Bárnai Árpád: A gyermekvédelemben dolgozó szakemberek feladatai és kihívásai	22
Jánoskúti Boglárka: „Ki hall minket?” – Az intézményi gyermekbántalmazás jelzésének és hatékony kezelésének akadályai.....	29
Jánoskúti Boglárka: Az értelmi és pszichoszociális fogyatékossgal élő gyermekáldozatok speciális hátrányai	35
Paulusz Bogáta: Gyerekek a rács mögött – Emberséges végrehajtás nélkül mit sem ér a jog	39
Fiáth Titanilla: Jó gyakorlatok fiatalok dél-amerikai zárt intézeteiben.....	43
Ivány Borbála: A rendészeti jellegű, ellenőrző eszközök szükségessége és mértékletes alkalmazása a zárt intézeti bántalmazások megelőzésében.....	46
Fellegi Borbála: A helyreállító szemlélet alkalmazása zárt intézeti gyermekbántalmazások traumafeldolgozásában és megelőzésében.....	53
Pető Attila: Bántalmazások és visszaélések gyermekáldozatainak személyes megélése	57
A Falakon Túl Munkacsoport ajánlásai: a zárt gyermekvédelmi intézményekben előforduló bántalmazások megelőzésének lehetőségei.....	61

A munkacsoport célja és működésének alapelvei

Az állam gondoskodására bízott gyerekek biztonsága nem pusztán szakpolitikai kérdés, hanem alapvető társadalmi kötelesség. A kiemelten segítségre szoruló gyerekekkel szembeni bánásmód egy ország általános állapotáról is tanúskodik.

Ehhez képest különösen [aggasztó valósággal](#) kellett szembesülni a közvéleménynek. Egyes zárt intézmények bizonyos dolgozói hosszú időn át, sorozatosan követtek el súlyos bűncselekményeket a rájuk bízott gyerekek sérelmére. Ilyenek voltak a [Szőlő utcai Budapesti Javítóintézetben](#) évtizeden keresztül egyes dolgozók, köztük a vezetők által a növendékek sérelmére elkövetett súlyos fizikai és szexuális bántalmazások és a [bicskei gyermekotthonban](#) elkövetett visszaélések, valamint [azok az ügyek](#), amelyeket ombudsmani vizsgálatok és a sajtó tártak fel – így pl. a szolnoki befogadó otthonban egy kétéves kisgyermek sérelmére feltehetően az egyik dolgozó által elkövetett bántalmazása vagy a kalocsai speciális gyermekotthonban élt gyerek sérelmére elkövetett hosszas visszaélések –, de megfelelő következmények, különösen átfogó állami beavatkozások nélkül maradtak.

Az állam szervei továbbra is vétkeken passzívak, a kormány valódi cselekvés helyett az intézményrendszer [átgondolatlan átszervezésével](#) és [áldozathibáztatással](#) igyekszik a botrányorozatot lezárni. Mindeközben egyre erősebb a társadalmi igény, hogy épüljenek ki végre azok a garanciák, amelyek megakadályozzák a rendszerszintű visszaéléseket. A zárt intézményekben élő gyerekeknek – a felszínre került jogsértésekből kiindulva – a korábbinál is nagyobb szükségük van segítségre.

A Magyar Helsinki Bizottság [évtizedek óta vizsgálja](#) a fogvatartási helyek működésének jogszerűségét, és nyújt professzionális [képviselést olyan áldozatoknak](#), akiket hivatalos szervek dolgozói bántalmaztak.

A társadalmi és szakmai igényt érzékelve, valamint a zárt intézményekben élő gyermekek iránti [felelősség tudatában](#) a Magyar Helsinki Bizottság egy olyan [sokszínű szakértői csapatot](#) hívott össze, amelynek tagjai jól ismerik a rendszer működését és problémáit, képesek konkrét, megvalósítható javaslatokat megfogalmazni, és a szükséges irányokat kijelölni az intézményekben élő gyerekek jogainak érvényesülése érdekében. A **Falakon Túl Munkacsoport (FTM)** tagjai széleskörű tudással és tapasztalattal rendelkeznek, elkötelezettek az állami gondoskodásban élő és a javítóintézetekben, valamint fiataalkorúak börtönében elhelyezett gyerekek bántalmazásának megelőzésében.

A munkacsoport alapelvei a következők:

- független, civil, előítéletektől, részrehajlástól mentes;
- vizsgálódása szakértői tudásra és tapasztalatra épül;
- különböző szakmai látásmódokat integrál;
- konkrét reformjavaslatokat, irányokat fogalmaz meg;
- átlátható módon dolgozik, munkájának eredményeit nyilvánosságra hozza.

Az FTM nem elszigetelt eseteknek tekinti a zárt intézeti/intézményi gyermekbántalmazásokat¹. Összefüggő, soktényezős eseménysorozatként értékeli őket, amelynek egyes mozzanatai nem szakíthatók ki a tágabb szabályozási, intézményi, szakpolitikai, erkölcsi és társadalmi környezetből. A munkacsoport nyilvánvalóan nem vállalkozhat a személyes felelősség megállapítására, és nem is ez vizsgálódásának célja. Álláspontja, hogy a rendszerszintű problémák vizsgálata nélkül a visszaélések hosszú távon nem értelmezhetők és kezelhetők.

Elsődleges célunk a zárt intézeti/intézményi gyermekbántalmazások megelőzése. Javítani akarunk a javítóintézetekben, speciális gyermekotthonokban, gyermekotthonokban, valamint a fiatalkorúak börtönében élő gyerekek helyzetén. Jelentésünk róluk szól, értük készült.

A Falakon Túl Munkacsoport mindenekelőtt társadalmi, szakmai párbeszédet kezdeményez, amikor olyan ajánlásokat tesz, amelyek irányt mutatnak a feltétlenül szükséges szakpolitikai változtatások kidolgozásához. A főbb témák a következők:

- A gyermekvédelem szélesebb összefüggései (a gyerekek helyzete, intézményrendszer)
- A gyerekek helyzete a gyermekvédelmi intézményekben
- A gyermekvédelmi szakemberek helyzete és feladatai
- Intézeti/intézményi gyermekbántalmazások jelzése, feltárása és megelőzése
- Bántalmazott gyerekek és intézményi közösségek traumafeldolgozása

Mi, az FTM tagjai tisztában vagyunk korlátainkkal, javasataink nem tartanak igényt sem kizárólagosságra, sem véglegességre. Közös munkánk során a legjobb szakmai meggyőződésünket és lelkiismeretünket követtük. A munkacsoport március 10-én látott hozzá a javaslatcsomag megírásához. És íme, 2026. április 8-án széles nyilvánosság elé tárjuk őket.

Bárnai Árpád ifjúsági és gyermekvédelmi szakember, oktató, korábbi gyermekotthoni nevelő
Fellegi Borbála kriminológus, a helyreállító igazságszolgáltatás szakértője, a Foresee Kutatócsoport ügyvezetője

Fiáth Titanilla antropológus, börtönpszichológus

Herczog Mária családszociológus, gyermekvédelmi szakértő

Iványi Borbála jogvédő, a Magyar Helsinki Bizottság ügyvédje

Jánoskúti Boglárka gyermekjogi szakértő, a Gyermekjogi Civil Koalíció vezetőségi tagja

Kuslits Gábor szociális munkás, gyermekvédelmi szakember

Paulusz Bogáta büntetőjogász, ügyvéd

Pető Attila gyermekvédelmi aktivista

Rácz Dominika gyermekjogi szakértő, a Hintalovon Gyermekjogi Alapítvány munkatársa

Tóth Anita gyermekjogi programvezető, a Polgár Alapítvány az Esélyekért munkatársa

¹ A köznyelvben és sajtónyelvben az „intézeti gyermekbántalmazás” és a „zárt intézeti gyermekbántalmazás” kifejezés terjedt el attól függetlenül, hogy az adott bántalmazást javítóintézetben vagy másutt, például börtönben vagy gyermekotthonban követték el. Így a közérthetőség miatt olykor mi is ezeket a kifejezéseket használjuk a szakszerűbb „zárt intézményi gyermekbántalmazás” értelmében.

Rácz Dominika²: A magyarországi gyerekek helyzete

A gyermekvédelem különböző területeiről érkező munkacsoport-tagok elsődleges célja, hogy a magyarországi gyermekvédelmi intézményrendszer, ezen belül a zárt és félig zárt intézmények reformjának szükségességére felhívja a figyelmet, és ehhez javaslatokat tegyen. Fontos előre leszögezni, hogy az, amit a közelmúlt eseményeinek tükrében látunk, a gyermekvédelemnek nemcsak egy szűkebb szektorát – mint például a szakellátást – érinti. A sajtóban is megjelent, büntetőeljárások tárgyává vált események nem a rendszer hibáit mutatják, hanem sokkal inkább egy részleteiben rosszul funkcionáló rendszer hiányosságait fedik fel.

Érdeemes néhány adatot, tényt számba vennünk:

- 2023-ban összesen 159 505 gyermekvédelmi jelzőrendszeren belüli jelzés³ érkezett a család- és gyermekjóléti szolgálatokhoz vagy központokhoz. (Gyerekek veszélyeztetettségének, bántalmazásának gyanúja esetén a jelzőrendszeri tagoknak jelzést kell tenniük, és állampolgárok is jelezhetnek.) A beérkezett jelzések száma drasztikusan növekedett: mintegy 50 százalékkal lett több az előző évekhez képest: 2022-ben 106 130, míg 2021-ben 103 377 jelzést tettek.
- A KSH 2023-as adatai szerint a család- és gyermekjóléti szolgálatoknál és központoknál gyermekbántalmazás miatt 5830 fizikai, 7618 érzelmi, 1039 szexuális bántalmazás és 47 286 elhanyagolósos eset volt nyilvántartva.
- 2024-ben a gyermekotthonbeli gyermekveszélyeztetés és -bántalmazás gyanúja miatt 1619 jelzés érkezett a felügyeletet gyakorló Szociális Gyermekvédelmi Főigazgatósághoz (SZGYF), központi speciális gyermekotthonból 56, befogadó otthonból 99, javítóintézetből 26. Az esetek túlnyomó többségében kiskorú gyerek volt érintett, de érkezett jelzés fiatal felnőttekre vonatkozóan is. Az összes jelzés nagyobb része (kb. 70%-a) kortársbántalmazásra vonatkozott, kisebb volt a felnőttek által elkövetett bántalmazásra vonatkozó jelzések aránya. A jelzések többsége, 1322 fizikai bántalmazásra vonatkozott, 428 jelzés érkezett érzelmi bántalmazásról, 337 szexuális bántalmazásról, 44 elhanyagolásról, amely arra utal, hogy volt olyan jelzés, ami több típusú bántalmazást is megjelölt.
- A KSH adatai szerint 2024. december 31-én 21 212 gyerek volt a gyermekvédelmi szakellátásban. Közülük 14 169-en nevelőszülőknél éltek. 344 speciális szükségletű⁴ gyerek közül csak 60-an, a 284 kettős szükségletű⁵ gyerekek közül pedig mindössze 3-an éltek nevelőszülőknél. A törvény szerint minden, családjából kiemelt 12 éven aluli gyereket nevelőszülőknél kellene elhelyezni. Ennek 2024-ben sem tudott eleget tenni Magyarország: 2024-ben 2108 12 évesnél fiatalabb gyerek élt gyermek- vagy lakásotthonban, 253-mal több az előző évhez képest. A szakellátásban lévő 2589, kizárólag az életkoruk miatt különleges szükségletű, vagyis 0-3 éves gyerekek közül 481-en éltek gyermek- vagy lakásotthonban.

² A szerző jogász, a Hintalovon Gyermekjogi Alapítvány Gyermekjogi Tanácsadás programjának munkatársa

³ Jelzés alatt a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény (továbbiakban: Gyvt.) 17.§ szerinti, gyerek veszélyeztetettsége, bántalmazásának gyanúja esetén teendő/tehető jelzést értjük.

⁴ Gyvt. 53.§ (2) bek. b)

⁵ Gyvt. 53.§ (2) bek. c)

- A KSH adatai szerint a szakellátásban 2023. december 31-én a fenntartó által engedélyezett 12 034 álláshely közül 945 volt betöltetlen. A Belügyminisztérium közlése szerint a nevelőszülők száma 113 fővel csökkent a kifogástalan életvitel vizsgálatának megtagadása miatt. 2024 nyarán publikált szakmai anyagok szerint az SZGYF intézményeiben dolgozó 4241 gyermekvédelmi munkatárs 6 százaléka távozott a gyermekvédelmi átvilágítás alapjogokat sértő, méltatlan jellege miatt, amivel több száz nevelésbe vett gyerek gondozása vált bizonytalanná.
- Az Eurostat adatai szerint hazánkban a súlyos nélkülözésben (medián jövedelem 40%-a alatti szinten), szegénységben élő gyermekek száma folyamatosan nő. A 18 éven aluliak körében 2014-ben 118 ezer gyerek, e korosztály 7%-a élt ilyen körülmények között, 2023-ban már 13,1% (224 ezer gyerek). Az 5 éven aluliak körében 2014-ben 47 ezren, 2023-ban 76 ezren tartoztak ebbe a jövedelmi csoportba.
- Míg a családi pótlék összege 2008 óta változatlan, addig az elérhető támogatásokat és adókedvezményeket elsősorban a magasabb státuszú családok tudják igénybe venni.

A fenti tényeken kívül érzékelhető az is, hogy az alapellátásban és a szakellátásban dolgozó szakemberek sem szakmailag, sem anyagilag nincsenek megbecsülve. A [Hintalovon Alapítvány](#)⁶ által elért valamennyi szakemberrel közös munka is mindig abban erősít meg minket, hogy sokkal több, a fenntartó által szervezett képzésre, szupervízióra lenne szükség. Ezen feltételek hiánya értelemszerűen a munkaerő gyors cserélődéséhez, sokszor kiégéshez vezet, illetőleg nagymértékben rontja a gyermekvédelmi rendszerrel kapcsolatba kerülő gyerekek és felnőttek megélését.

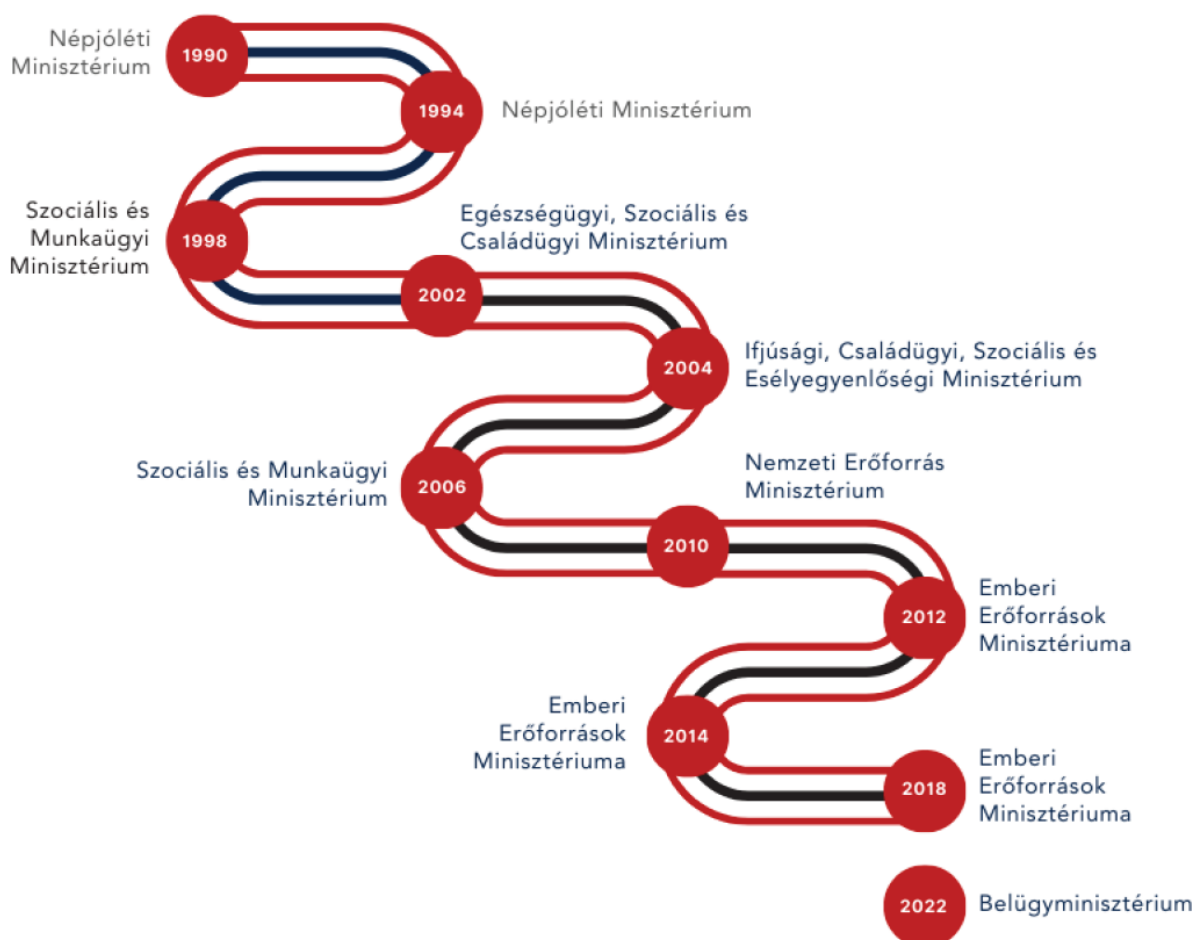
A jelenlegi szabályozási környezet

A gyerekekre vonatkozó jogszabályokat egyrészt az aktuális társadalomban előforduló helyzetek kezelése, másrészt pedig a korábban jogrendszer részévé vált szabályok alapozzák meg. A magyar jogi szabályozás az életkorok tekintetében sem egységes, és sok szempontból nincs tekintettel a jelen korban élő gyerekek valódi szükségleteire sem. Ennek az egységességnek a hiányát erősíti az a tény is, hogy a négyévenkénti kormányátalakítások jellemzően változó irányítási struktúrákat is eredményeztek, számos kérdésben szétszabdalva a gyerekeket érintő, tartalmukban egymáshoz tartozó területeket. 1990-től kezdődően napjainkig folyamatosan fennálló tartós problémaként értékelhető a gyermekjogokat érintő koordináló, monitorozó és értékelő funkció hiánya.⁷

⁶ www.hintalovon.hu

⁷ Hintalovon Alapítvány [2022-es Gyermekjogi Jelentés](#) 7-10. oldal. Elérhető: https://hintalovon.hu/wp-content/uploads/2023/05/Gyermekjogi_jelentes_2022.pdf

A gyermekvédelem ágazati irányítása 1990 - 2022

A 2024-es kegyelmi botrány, majd az azt követően napvilágra került, gyermekvédelmet érintő ügyek óta a gyerekek helyzete reflektorfénybe került, széleskörű társadalmi párbeszédet és nagyszámú átgondolatlan, a vélt társadalmi elvárásoknak megfelelni vágyó jogszabály-módosítást eredményezett. A gyermekvédelem rendszerében dolgozókra vonatkozó kifogástalan életvitel-, illetőleg pszichológiai alkalmassági vizsgálat nem alkalmas a dolgozók megfelelő szűrésére, helyette tovább növelte a szakemberhiányt. A jelzőrendszer szabályainak módosítása (a „kiemelt veszélyeztetési ok” bevezetése, mely esetben a jelzés elmulasztása büntetőeljárást von maga után) az amúgy is túl- vagy alulreagáló rendszer valódi reformja, a rendszerben dolgozók megerősítése helyett egy szankcióra épülő szabályrendszert vezetett be. Szakmai támogatás (pl. jelzőrendszeri képzések, szupervízió) nélkül egy ilyen jogszabályi és jogalkalmazási környezet továbbra sem alkalmas a gyerekek bántalmazásának megelőzésére vagy annak előfordulása esetén megfelelő kezelésére.

A gyermekvédelem jelenlegi formájában nem képes megfelelő támogatást, elérhető és mindenki számára azonos szolgáltatási szintet jelentő segítséget nyújtani, sőt, sok esetben magában rejti a rendszerabúzust is, akár ügyféli, akár szakemberi oldalt tekintve.

Átfogó reform, új alapok

A [Gyermekjogi Civil Koalíció](#) a 2024. február 28-i 40 pontos [nyilatkozatában](#)⁸ felhívta a figyelmet arra, hogy a gyermekvédelem rendszerproblémákkal küzd, és ebben a helyzetben a gyermekvédelmi reform elsősorban nem jogalkotási feladatot, hanem az ellátórendszer megújítását, hatékonyabbá tételét jelenti. Ehhez szükséges egyrészt a kormányzat részéről a helyzet szakszerű felmérése, valamint egy szemléletbeli változás, a rendszerben dolgozó szakemberek anyagi és erkölcsi megbecsülése, továbbá a gyermekvédelmi rendszer minőségi működéséhez, a gyermekvédelmi jogszabályokban meghatározott szolgáltatások személyi és tárgyi feltételeinek biztosítása.

A gyermekvédelmi intézményekben élő gyerekek biztonságának vizsgálata, ezen intézmények működési rendjének felülvizsgálata részkérdésnek tűnhet, pedig éppen ez az egyik kulcsa annak, hogy megértsük a gyerekek és a gyermekvédelem mai helyzetét, hogy a gyerekeket érintő intézményi, szociális, költségvetési szempontokat komplexen kell kezelni. A gyermekvédelem működésével kapcsolatban **rendszerszintű szemléletváltásra van szükség**. A hatékony gyermekvédelem alapja nem csupán az esetek utólagos kezelése, hanem a **megelőzés**, a veszélyeztetettség **korai észlelése és jelzése**, valamint a **gyerekek szükségleteire épülő szolgáltatások** erősítése.

Egy jól működő gyermekvédelmi rendszerben a különböző ágazatok – oktatás, egészségügy, szociális és gyermekjóléti ellátás és igazságszolgáltatás – **szoros együttműködésben dolgoznak**, így a gyerekeket érintő információk nem vesznek el a rendszerben, a gyerekek biztonsága, jóllétük biztosítása pedig **közös felelősséggként** jelenik meg. A szolgáltatások nem a szakemberek hatásköri határáig tartanak, hanem a **gyerekek tényleges szükségleteire** kívánnak válaszolni. Mindennek biztosítéka a rendszer személyi és tárgyi feltételeinek biztosítása, amely a szakemberek megfelelő létszámán, az ő versenyképes bérezésén túl megfelelő figyelmet fordít túlterheltségük elkerülésére/csökkentésére, szakmai támogatásukra (képzés, supervízió). Emellett elengedhetetlen a **hatékony jelzőrendszer működése**, és az ezeket támogató **protokollok alkalmazása**, amelyek megfelelő válaszokat adnak arra, hogy az intézmények kezelni tudják a gyerekeket érintő bántalmazásos eseteiket.

Egy jól működő rendszer **méri működésének hatásait, adatokat gyűjt**, amelyekhez megfelelő szakmai intézkedéseket rendel, és **transzparens** a benne dolgozó szakemberek és a nyilvánosság felé is.

A jól működő gyermekvédelem **valós figyelmet fordít azokra, akikről egyébként az egész rendszernek gondoskodnia kellene: a gyerekekre**. Azaz a rendszer akkor lehet valóban hatékony, ha figyelembe veszi a gyerekek saját tapasztalatait és véleményét, valós szükségleteit és ezek változásának lehetőségét.

Ahhoz, hogy ez működni tudjon, nem pusztán eseti döntésekre, hanem **hosszú távú elköteleződésre**, megfelelő, a gyerekeket körülvevő különböző szakértelemmel rendelkező szakértők által létrehozott **stratégiára** és az ahhoz rendelt anyagi források biztosítására van szükség. Ennek megléte tudja erősíteni azt is, hogy a gyermekvédelmi intézmények iránti társadalmi bizalom erősödjön, amelynek legfontosabb eleme, hogy maguk a gyerekek is időben kaphassanak igényeikre szabott, szakszerű segítséget.

⁸ Elérhető: <https://gyermekjogicivilkoalicio.hu/wp-content/uploads/2024/03/JAVASLATOK-GYERMEKVEDELEM-2024.-VEGLEGES-02.29.docx-2-1.pdf>

Kuslits Gábor:⁹ A magyar gyermekvédelmi rendszer

1. Jogi alapok

A magyar gyermekvédelmi rendszer működésének normatív alapját a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény (Gyermekevédelmi törvény, Gyvt.) képezi. A jogszabály rögzíti:

- a gyermekvédelem célrendszerét,
- az ellátórendszer struktúráját,
- az állami és nem állami szereplők feladat- és hatáskörét.

A Gyvt. deklaratív módon, sok szempontból korszerű, gyermekjogi szemléletű keretrendszert biztosít, azonban a normatív előírások és a gyakorlati megvalósulás között jelentős eltérés figyelhető meg.

2. A gyermekvédelem célja és alapelvei

A gyermekvédelmi rendszer deklarált célja a gyermek családban történő nevelkedésének biztosítása és optimális fejlődésének támogatása.

Alapelvek

- A gyermek mindenek felett álló érdekének érvényesítése,
- a család elsődlegessége,
- prevenciós szemlélet,
- komplex, szükségletalapú segítségnyújtás,
- interdiszciplináris együttműködés,
- gyermeki jogok érvényesülése.

Diszfunkcionális működések

- A formális elv és gyakorlati működés ellentmondása miatt a fenti alapelvek gyakran csak kijelentések maradnak, megvalósulásuk esetleges vagy hiányos.
- Reaktív működés dominanciája: a prevenció helyett kríziskezelés kerül előtérbe.
- Gyermekközpontúság torzulása: intézményi vagy hatósági logika felülírhatja a gyermek egyéni szükségleteit, ezzel csorbítva az amúgy korszerűnek mondható keretrendszer központi gondolatát.

Megoldási javaslatok

- Indikátoralapú gyermekjóléti mérőrendszer bevezetése,
- kötelező esetreflexiós és szupervíziós rendszerek erősítése,
- preventív szolgáltatások finanszírozásának súlyozott növelése,
- társszaktörzsek (pl. oktatás- és egészségügy) kötelező együttműködése: közös diagnózis és megoldási terv készítése,
- finanszírozás, ellátási határok, szolgáltatási portfóliók, személyi összeférhetetlenségek átgondolása – megoldási terv készítése helyi, kistérségi és regionális szinten.

⁹ Szociális munkás, gyermekvédelmi szakember. Tíz éven keresztül volt a fővárosi Területi Gyermekvédelmi Szakszolgálat (Tegyesz) igazgatója. Jelenleg a fővárosi hajléktalanellátásban dolgozik.

3. A gyermekvédelmi rendszer felépítése

A rendszer három alrendszere

- Gyermekjóléti alapellátások,
- gyermekvédelmi szakellátások,
- hatósági intézkedések rendszere.

Diszfunkcionális működések

- Szegmentált működés: az alrendszerek közötti információáramlás hiányos.
- Koordinációs deficit: esetenedzsment gyakran nem integrált.
- Párhuzamos vagy hiányzó szolgáltatások.

Megoldási javaslatok

- Integrált esetkezelési protokollok bevezetése,
- digitális, valós idejű adatmegosztási rendszerek kialakítása,
- esetgazda (*case manager*) szerepének megerősítése,
- szektorsemleges finanszírozás bevezetése,
- települési önkormányzatok anyagi felelősségvállalásának megjelenése.

4. Gyermekjóléti alapellátások

Az alapellátások célja a veszélyeztetettség megelőzése és a család funkcióinak megerősítése.

Főbb formák

- Gyermekjóléti szolgáltatás,
- napközbeni ellátások,
- átmeneti gondozás.

Diszfunkcionális működések

- Kapacitáshiány és túlterheltség, amely a preventív munka rovására megy.
- Esetkezelés formalizálódása, adminisztratív dominancia.
- Elérhetőségi egyenlőtlenségek (területi különbségek).

Megoldási javaslatok

- Esetszámkorlátok bevezetése az egyes szakembereknél (az egy szakemberre eső ellátott gyerekek/esetek számát szigorúan maximálni kell);
- közösségi alapú szolgáltatások és családmegerősítő programok bővítése;
- mobil és digitális szolgáltatási formák fejlesztése;
- szigorú munkaerő-kiválasztási protokoll, az átmeneti időszak alatt képzés és szemléletformálás;
- új intézményi formák életre hívása – alacsony küszöb definiálása.

5. Gyermekvédelmi jelzőrendszer

Feladata a veszélyeztetettség korai felismerése és a beavatkozás kezdeményezése. A jelzőrendszer tagjai az oktatási, egészségügyi, rendészeti és civil szektor szereplői.

Diszfunkcionális működések

- Aluljelentés és túljelentés egyidejű jelenléte,
- felelősségdiffúzió a szereplők között,
- kommunikációs zavarok és bizalmi hiány,
- érdektelenség, dilemmázás.

Megoldási javaslatok

- Kötelező, standardizált jelzési protokollok,
- rendszeres interprofesszionális képzések,
- visszacsatolási mechanizmusok beépítése a jelzők felé.

6. Gyermekvédelmi szakellátások

Alkalmazásuk akkor indokolt, ha a gyerek családban történő nevelése nem biztosítható.

Formák

- Nevelőszülői ellátás,
- gyermekotthon,
- lakásotthon.

Diszfunkcionális működések

- Magas az intézményesítés aránya a családalapú megoldásokkal szemben.
- Nevelőszülői szakértelem- és kapacitáshiány.
- Elhelyezési instabilitás (gyerekek gyakori áthelyezése).

Megoldási javaslatok

- Nevelőszülői hálózat célzott bővítése és megtartása (ösztönzők kialakítása és alkalmazása),
- kis létszámú, családias ellátási formák preferálása a nagyobb intézményekkel szemben,
- stabil elhelyezési stratégiák és hosszú távú gondozási tervek.

7. Hatósági intézkedések

Főbb eszközök

- Védelembe vétel, azaz a gyerek fejlődésének, jóllétének nyomonkövetése a családsegítő által, a család gondozási tervvel való ellátása, amely jórészt kötelezettségeket tartalmaz a gyerekek és szüleinek;
- ideiglenes hatályú elhelyezés (abban az esetben, ha a gyerek szülei ideiglenesen nem tudják ellátni a gondozást, nevelést – pl. balesetük miatt);
- nevelésbe vétel;
- utógondozás.

Diszfunkcionális működések

- Elhúzódozó döntéshozatal, amely a gyerek számára bizonytalanságot eredményez.
- Formalizált eljárások, amelyek nem mindig reflektálnak az egyéni szükségletekre.
- Utógondozás gyengesége, reintegrációs hiányosságok.

Megoldási javaslatok

- Határidőkhöz kötött eljárási protokollok szigorítása, határidő-mulasztás esetén a hatóság legyen szankcionálva;
- gyermekközpontú döntéstámogató rendszerek;
- utógondozási programok strukturált megerősítése (lakhatás, munkaerő-piaci integráció).

8. Gyermeki jogok érvényesülése

A rendszer deklarálja

- a védelemhez való jogot,
- az ellátáshoz való hozzáférést,
- a véleménynyilvánítás lehetőségét,
- a kapcsolattartás jogát.

Legfőbb diszfunkcionális működések

- Jogérvényesítés formális jellege, tényleges részvétel hiánya;
- a gyerekeket nem tájékoztatják megfelelően saját jogaikról;
- a panaszmechanizmusok korlátozottan hatékonyak.

Megoldási javaslatok

- Gyermekbarát kommunikációs és tájékoztatási rendszerek kialakítása és alkalmazása,
- független gyermekjogi képviselőt erősítése,
- részvételi mechanizmusok (pl. gyermekfórumok) intézményesítése.

9. Rendszerszintű kihívások

- Krónikus szakemberhiány,
- strukturális túlterheltség,
- alulfinanszírozottság,
- jelentős területi egyenlőtlenségek.

Diszfunkcionális működés összegzése: A rendszer működését alapvetően erőforráshiányos, reaktív és fragmentált működési logika jellemzi, amely csökkenti a preventív és gyermekközpontú beavatkozások hatékonyságát.

Megoldási javaslatok

- Életpályamodell és bérstruktúra fejlesztése a szakemberek megtartására;
- teljesítmény- és kimenetalapú finanszírozási elemek bevezetése;
- regionális kiegyenlítő mechanizmusok;
- adatvezérelt szakpolitikai döntéshozatal erősítése.

10. Összegzés

A magyar gyermekvédelmi rendszer jogi és szakmai keretei alapvetően korszerűek, és gyermekközpontú szemléletet tükröznek. Ugyanakkor a működés hatékonyságát jelentősen korlátozza a strukturális erőforráshiány, az intézményi fragmentáció és a prevenció alulfejlettsége.

Kulcsmegállapítás: A rendszer fejlesztésének fókuszja nem elsősorban új szabályozás megalkotása, hanem a meglévő keretek implementációs minőségének javítása, valamint a preventív és integrált működés megerősítése kell, hogy legyen.

Herczog Mária:¹⁰ A gyermekjóléti alapellátásba, szakellátásba és a büntető igazságszolgáltatás körébe kerülő gyerekek

Az alapellátás kliensei alapvetően a veszélyeztetettnek tekintett gyerekek és családjuk. Magyarországon számuk nagyságrendileg is csak becslésekkel határozható meg, lévén a statisztikai adatgyűjtés módját megváltoztatta a jelenlegi kormány 2012-ben. Így a részletes – és korábban is nehezen értelmezhető – okok nem ismertek, egyedül csak a hátrányos (HH) és halmozottan hátrányos helyzet (HHH) maradt meg mint kategória, ami semmilyen módon nem alkalmas a veszélyeztetettség szélesebb spektrumának meghatározására. A hátrányos helyzet és halmozottan hátrányos helyzet megállapításának alapja a szülők vagy családba fogadó gyám alacsony iskolai végzettsége, alacsony foglalkoztatottsága, elégtelen lakókörnyezete, a rossz lakáskörülmények és ezek kombinációi.

A vonatkozó adatok 2024. december 31-én a következők voltak: 83 530 HH-gyerek élt 38 766 családban, döntően a szülők alacsony végzettsége miatt (90%). 69 475 HHH-gyerek volt, közülük 30 574 családban élt; döntően a szülők (gyám) alacsony végzettsége és a lakókörnyezet elégtelensége kombinációja miatt minősültek halmozottan hátrányos helyzetűnek, míg a szakellátásban, azaz állami gondoskodásban való nevelkedés okán 8296 gyerek.¹¹

A roma gyerekekre és családokra vonatkozóan nem készül adatgyűjtés, de becslések szerint a roma gyerekek – mint más országokban is – erősen felülreprezentáltak a szakellátásba és javítóintézetekbe kerülők között is, ami részben a szociális, gazdasági helyzettel, részben az előítéletekkel, diszkriminációval függ össze.

A „veszélyeztetettség” kategóriáját rendszerint önkényesen használják a gyermekjólét és gyermekvédelem területein dolgozók, így elsősorban az elhanyagolás esetén keveredik a szegénység és a szülői kapacitás-, ismeret- és készséghiány a tényleges és szándékos elhanyagolás eseteivel. Ezeket nem mindig könnyű megkülönböztetni, de az érdemi segítségnyújtási lehetőségek rendkívül szűkös volta miatt az érdemi felmérés, meghatározás sem történik meg az esetek túlnyomó többségében. Ennek hátterében a kapacitások elégtelensége mellett az érintett szolgálatok, szakemberek megfelelő ismereteinek, érzékenységeinek hiánya vagy korlátozottsága, a döntéshozók és fenntartók, helyi, ágazati vezetők és a kormányzat szociális érzéketlensége és felkészületlensége, a pártpolitikai szempontok is szerepet játszanak az egyértelműen szegény- és romaellenes, kirekesztő és diszkriminatív megközelítés következtében.

Az alapellátásba a legtöbb esetben esetlegesen kerülnek be a gyerekek és családok. Vélelmezhetően a bármely okból ténylegesen veszélyeztetett gyerekek többsége láthatatlan a rendszer számára, és mivel sem a megelőzéshez, sem a feltáráshoz nincsenek eszközök és kapacitások, leginkább tűzoltás jellegű tevékenység folyik. Az egészségügy, így a nagy mértékben növekvő mentálhigiénés igények, a napközbeni ellátások, az oktatási rendszer gyengeségei, szűkös kapacitása, hiányai nagymértékben

¹⁰ Családszociológus, gyermekvédelmi szakértő. Aktív szerepet vállalt a gyermekvédelmi törvény előkészítésében. Az Országos Család- és Gyermekvédelmi Intézet igazgatója volt 1998–2002-ben. Széleskörű oktatási, tudományos tevékenységet folytat.

¹¹ 25.1.1.13. Megállapítottan hátrányos helyzetűek és halmozottan hátrányos helyzetűek, https://www.ksh.hu/stadat_files/szo/hu/szo0056.html. Azoknak a személyeknek a száma, akikről az eljáró járási gyámhatóság hivatalból állapította meg a halmozottan hátrányos helyzet fennállását, és erről értesítette a nyilvántartást vezető jegyzői gyámhatóságot. Lásd még Tóth Anita írását ebben a jelentésben: *A gyermekvédelmi alapellátás diszfunkcionális működésének hatása a szegény és roma gyerekekre, családokra*.

felderősítik a gyermekjóléti ellátás iránti igényt, amelyet enélkül sem lennének képesek jelen állapotukban megfelelően kielégíteni a gyermekvédelmi rendszer szereplői.

A védőnői hálózat államosítása, a létszámhiány és a szakmai felkészültség alacsony színvonala, a maradi szemlélet, az egyre inkább hatósági jellegű tevékenység, a hagyományosan medikalizált megközelítés mellett nagy mértékben csökken a megelőzés és a gondozás-nevelés támogatásának lehetősége. A házi gyermekorvosi szolgálatok számának radikális csökkenése és helyettesítéssel vagy a gyermekgyógyászati ismeretekkel nem rendelkező felnőtt háziorvosokkal ellátott vagy még így sem ellátott gyerekek növekvő száma súlyos egészségügyi problémákat vet fel, mindezen tovább ront, hogy a szakorvosi ellátások egyre nehezebben érhetők el. (A védőnők és orvosok felkészítésük és továbbképzésük során nem vagy alig kapnak olyan népegészségügyi, szociális, kommunikációs ismereteket, készségeket, amelyek támogatnák a feladataik elvégzését, viszont rendkívüli a leterheltségük, adminisztratív feladatuk.)

A kisgyerekek napközbeni ellátása ugyancsak mind mennyiségi, mind minőségi szempontból rendkívül sok fennakadással küzd, előre jelezve a későbbi problémákat. Krónikus hiány van felkészült, motivált és megfelelő attitűddel rendelkező szakemberekből, ami részben a rossz megbecsültség és a rendkívül megterhelő munkakörülmények következménye, részben a hazai hagyományoké.

Minden földrajzi területen jelentkezik a fenti problémák, fokozottan a kistelepüléseken, hátrányos helyzetű régiókban, településrészekben. A kormányzati intézkedések a helyzet érdemi javítása helyett a szabályozások enyhítésében, lazításában, esetenként botrányos változtatásában merülnek ki.

A megszigorított jelzőrendszer sem alkalmas a veszélyeztetettség felismerésére és kezelésére, és semmiféle adat nem áll rendelkezésre arról, hogy hány és milyen típusú jelzés érkezett a különféle intézményektől, szakemberektől egy adott évben, és ezek kivizsgálása milyen eredménnyel járt.

A statisztikai adatok szerint a megelőzést szolgáló 179 Biztos Kezdet Gyermekházba összesen 2375 gyerek járt 2025-ben, közülük 18 fogyatékossgal élő, 37 eltérő fejlődési igényű gyerek volt.

A család- és gyermekjóléti szolgálatok 2024-ben 678 településen működtek, 721 telephellyel, 3144 főt foglalkoztatva. 175 542 önkéntesen résztvevő klienst tartottak számon, és 259 606 olyat, akit köteleztek az együttműködésre a szolgálatokkal. A család- és gyermekjóléti központok száma 201 volt, 3266 foglalkoztatottal, akik 136 845 jogerős hatósági intézkedéshez kapcsolódó esetenedzseri tevékenységet igénybevevőt láttak el.¹² E számok sajnos semmit nem árulnak el a tényleges szükségletekről, a nyújtott támogatásokról és szolgáltatásokról, ezek eredményességéről, hatékonyságáról. A veszélyeztetett gyerekek számáról nincsenek értékelhető statisztikai adatok, lévén a Központi Statisztikai Hivatal (KSH) csak a hátrányos helyzetű és halmozottan hátrányos helyzetű gyerekekről és családokról gyűjt adatot, ami semmiféle információt nem nyújt a bántalmazásról, elhanyagoltságról és az ezekre adott szakmai és hatósági válaszokról. Így csak feltételezések, korábbi kutatások, szakmai tapasztalatok, anekdotikus bizonyítékok, botrányos és a médiába kerülő esetek adnak némi eligazítást. Ezek szerint a gyerekek veszélyeztetésének alapvető okai nem változnak.

A KSH adatai szerint növekvő mértékű a védelembe vételek száma: 2025-ben 31 379 fő. Az okok között a magas óraszámú iskolai hiányzás (különösen a tizenévesek körében), az elhanyagolás és a bántalmazás szerepel. Azonban esetleges a védelembe vételi intézkedések eredményessége, különösen úgy, hogy döntően a szülőt, gyereket anélkül kötelezik magatartási szabályok vagy életviteli

¹² 25.1.1.11. A Család- és gyermekjóléti szolgáltatások, https://www.ksh.hu/stadat_files/szo/hu/szo0012.html

előírások betartására, hogy érdemi segítséget nyújtanának ennek megvalósításához. Sem a családoknak, sem az érintett szociális munkásoknak nincs megfelelő eszköztára ahhoz, hogy ezt meg is valósítsák. A családból való kiemelés általában a sikertelennek tekintett védelembe vételt követően történik, enélkül csak súlyos krízis esetén kerül rá sor. A beutalási okok hasonlóak a korábban leírtakhoz. Az utóbbi években a súlyos, kritikus férőhelyhiány miatt sok gyámhivatal hallgatólagosan elhalasztja vagy elkerüli a családból való kiemelést, mert nincs hová elhelyezni a gyermeket, és/vagy nem lesz jobb a helyzete, mint otthon. 2025 végén 20 843 18 éven aluli gyermeket láttak el gyermekvédelmi szakellátásban – növekvő mértékben túlszűfolt és hiányos személyi feltételek között.¹³

A szakellátásba kerülés okai az alapellátáshoz hasonlóan esetlegesek. Joggal vélelmezhető a jelenlegi szakellátási adatok alapján, hogy a szakellátásra szoruló gyerekeknek csak egy része kerül szakellátásba, amire részben a feltárások elmaradása, részben a helyhiány miatt kerül sor.

A súlyos viselkedési, magatartási problémákkal küzdő gyerekeket speciális otthonokba utalják, többnyire más gyerekotthonokból vagy nevelőszülőktől. A speciális gyermekotthonokban elhelyezettek között vannak fogyatékkal, mentális betegségekkel és súlyos magatartási problémáktól szenvedő, kisebb bűncselekményeket, szabálysértéseket elkövető gyerekek is megfelelően képzett szakemberek és háttérszolgáltatások nélkül. Sajnos, ezek az intézetek rendszerint nem javítják, hanem tovább rontják a gyerekek állapotát, ahogyan ezt számtalan ombudsmani vizsgálat megerősítette, például a [kalocsai intézet](#) esetében.¹⁴

A szakemberek és szolgáltatások hiánya nem csak a speciális intézmények problémája, hiszen a gyermekotthonok és a nevelőszülők ugyanazokat a nagyon szűkös vagy elérhetetlen szolgáltatásokat kellene, hogy igénybe vegyék, amelyek már az alapellátás esetén sem elégségesek és megfelelő minőségűek, eleve alig vannak a gyerekeket és családokat valóban segítő pénzügyi, természetbeni, oktatási, pszichés, életvezetési, egészségügyi, szabadidős stb. szolgáltatások.

A bűncselekményt elkövető gyerekek esetében, ha a bíróság úgy rendelkezik, 12 éves kortól lehet előzetes fogvatartást, azaz letartóztatást elrendelni, ami eddig a 14 év alattiak esetében csak a javítóintézetekben, a 14-18 évesek esetében fiatalkorúak büntetés-végrehajtási intézetében is történhetett. A közelmúltban felvetett esetleges átszervezés a javítóintézetek felügyeletét a büntetés-végrehajtásra bízta, a tényleges struktúra kialakítása még bizonytalan. Az ügyészégi statisztikai adatok szerint 2024-ben, 14 évnél fiatalabb 4350 gyerekkel és 8444 14-18 éves fiatalkorú gyerekkel szemben indult büntetőeljárás, amelyek döntően vagyon elleni bűncselekmények, főleg lopás miatt indultak. Emellett rablás (csoportosan elkövetett is), garázdaság, testi sértés, növekvő mértékben online bűncselekmények fordultak még elő gyakrabban. A gyermekkorúak 1,1%-a ellen emeltek vádat, 88%-ban megszüntették az eljárást (feltehetően a gyermekkor miatti büntethetőség hiánya miatt), míg a fiatalkorúak 64%-ával szemben (5709) került sor vádemelésre. A 2024-ben regisztrált 13 194 bűncselekményt elkövető gyerek közül 2078-an éltek gyermekotthonban vagy lakásotthonban, 93-an

¹³ 25.1.2.6. Gyermekvédelmi szakellátásban részesülő kiskorúak vármegye és régió szerint, https://www.ksh.hu/stadat_files/szo/hu/szo0043.html

¹⁴ Az alapvető jogok biztosának jelentése az AJB-416/2021. számú ügyben az Emberi Erőforrások Minisztériuma Kalocsai Gyermekotthon Általános Iskola és Szakiskola működése, a gondozott gyermekekkel szembeni bánásmód kapcsán. Elérhető:

https://www.ajbh.hu/documents/10180/3713052/Jelent%C3%A9s+az+Emberi+Er%C5%91forr%C3%A1sok+Miniszt%C3%A9riuma+Kalocsai+Gyermekotthon+%C3%81ltal%C3%A1nos+Iskola+%C3%A9s+Szakiskola+m%C5%B1k%C3%B6d%C3%A9se+%2C+a+gondozott+gyermekekkel+szembeni+b%C3%A1n%C3%A1sm%C3%B3d+kapcs%C3%A1n+416_2021/

pedig javítóintézetben. A legtöbb elkövető Budapesten, Pest vármegyében, Békésben és Borsod-Abaúj-Zemplénben élt.¹⁵

2025-ben letartóztatás okán 285, jogerős ítélettel 186 fiatal került be javítóintézetbe, december 31-én pedig 150 letartóztatott és 179 javítóintézeti nevelésre ítélt gyerek élt ott összesen. A jogszabályok és a statisztikában is megjelenő számok alapján vélelmezhető, hogy ők a kiemelt bűncselekményeket elkövetők közül kerültek ki.¹⁶

A legnagyobb, a büntető igazságszolgáltatási rendszer látókörébe kerülő gyermekcsoportot a szociális-gazdasági okok, a mélyszegénység, lakhatási szegénység, jövedelmi szegénység, munkanélküliség okozta hátrányok miatti társadalmi kirekesztődés hozza létre és termeli újra. E körben a hátrányos helyzet, kistelepülésen, településrészen élő, izolált, közlekedési nehézségekkel is küzdő családok a jellemzőek, akik ezen túl gyakran kirekesztésnek, diszkriminációnak is ki vannak téve. Az érintett gyerekek tehát halmozottan hátrányos helyzetűek, és a fentiekben jelzett okok ezt tovább erősítik.

Összefoglalás

A problémák gyökere gyakran nem egyéni, hanem a társadalmi egyenlőtlenség, diszkrimináció, családi erőforráshiány, szakember- és intézményi kapacitásprobléma, ezek okozzák a kialakult krízishelyzetet. Az alapellátás nem tudja betölteni a funkcióját, ezért is esetleges, hogy végül kit és miért emelnek ki a családjából. Tekintettel a gyermekvédelmi szakellátás ugyancsak kritikus helyzetére, az is esetleges, hogy ki milyen segítséget, támogatást kap a szakellátás keretében. A traumatizált, magatartási problémákkal küzdő, súlyosan bántalmazott, bármely okból speciális szükségletű gyerekek ellátása megoldatlan, részben közülük kerülnek ki a bűncselekményt elkövető gyerekek, akik nevelése, reintegrációja szerény esélyű az ellátórendszer gyengeségei és a visszakerülést követő kedvezőtlen körülmények miatt. A speciális gyermekotthonok, javítóintézetek és a fiatalokúak börtönei azonos okokból nem tudják betölteni (re)szocializációs funkciójukat.

Felhasznált irodalom:

Herczog, M. (2025). Gyermekjogok és gyermekjóléti alapellátás jelentősége. *Fundamentum*, 2025(1). Elérhető: https://real-j.mtak.hu/28762/1/fundamentum_2025_1.pdf

Herczog, M. – Körtvélyesi, Zs. (2025). Addressing Discrimination in Removal of Romani Children from their Families. In: Henrad, Kristin; Farkas, Lilla (szerk.) *The Rights of Roma in European Courts: Strategic litigation and the boundaries of human rights*, Oxford, Egyesült Királyság / Anglia: OUP Oxford (2025) pp. 229-256, DOI Egyéb URL. Elérhető: <https://academic.oup.com/book/60605/chapter/524379942>

Család- és gyermekjóléti szolgálat és központ. Elérhető: <https://tamogatoweb.hu/csalad-es-gyermekjoleti-szolgalat-es-kozpont/>

¹⁵ <https://ugyeszseg.hu/wp-content/uploads/2025/10/tajekoztato-fk-bunozesrol-2024.pdf>

¹⁶ 25.1.1.22. Javítóintézetben elhelyezettek, https://www.ksh.hu/stadat_files/szo/hu/szo0020.html

Tóth Anita:¹⁷ A gyermekvédelmi alapellátás diszfunkcionális működésének hatása a szegény és roma gyerekekre, családokra

A szegénység alapú ellátás dominanciája

A gyermekvédelmi alapellátás működésének egyik legsúlyosabb torzulása, hogy a családok nem valós gondozási szükségleteik alapján kerülnek a rendszer látókörébe, hanem elsősorban alacsony társadalmi és szociális státuszuk miatt. A szükséglet alapú ellátást mára nagyrészt felváltotta a szegénység alapú megközelítés.

Noha a jogszabályok egyértelműen tiltják az anyagi okból történő beavatkozást és gyermekkiemelést, a gyakorlatban az alacsony jövedelmi helyzet az egyik legmeghatározóbb tényezővé vált. A kutatások szerint [a roma gyerekeket gyakrabban emelik ki](#) családjukból anyagi okokra visszavezethető problémák miatt, mint nem roma társaikat.¹⁸

Ez a működés torzíja a rendszer beavatkozási logikáját: a társadalmi marginalizáció esélyét csökkentő, támogató szociálpolitika helyett végeredményben a szegénység kriminalizálódik, miközben a valós veszélyeztetettségi helyzetek egy része rejtve marad. Ráadásul a magasabb társadalmi státuszú családok problémái nagyobb valószínűséggel látenszen maradnak, így a rendszer nem képes egyenlő eséllyel reagálni a gyermekeket érő kockázatokra.

Mónika és Sándor egy dél-borsodi településen élt. Sándor, mint a helyi romák legtöbbször, a közmunka programban dolgozott, Mónika gyeseen volt a harmadik gyermekükkel. A település szegregátumában éltek, egy aszfalt és csatorna nélküli utcában, alacsony jövedelemből. A család hamar az alapellátás látókörébe került szegénységük miatt. A védelemben vétel egy pontján a helyi családgondozó azt írta elő, hogy egy héten belül építsenek a házukba fürdőszobát, ellenkező esetben kezdeményezni fogja mindhárom gyerek állami nevelésbe vételét, azaz az elvételüket a szülőktől. A fürdőszoba nem tudott megépülni, a gyerekeket kiemelték a családból.¹⁹

Kapacitáshiány és túlterheltség az alapellátásban

Az elmúlt évtizedek forráskivonásai és a szakmai megbecsültség hiánya súlyos szakemberhiányhoz vezettek a gyermekvédelmi alapellátásban. A tapasztalt szociális szakemberek tömeges pályaelhagyása miatt az alulfinanszírozott rendszer túlterheltté vált.

A rendelkezésre álló kapacitások nem teszik lehetővé az intenzív, hosszú távú családgondozást, ezért az alapellátás sok esetben „tűzoltó” jelleggel működik. Ennek következménye, hogy a családgondozás nem éri el célját: a problémák nem oldódnak meg, hanem eskalálódnak, és végül hatósági beavatkozáshoz, gyermekkiemeléshez vezetnek.

¹⁷ Jogvédő, aktivista, a Polgár Alapítvány az Esélyekért Gyermekjogi Programjának vezetője.

¹⁸ Darvas Ágnes-Farkas Zsombor-Kende Ágnes-Vigh Katalin: *Roma gyerekek a szakellátásban. Gyermekjólét és gyermekvédelem Nógrád megyében*. Elérhető: https://www.esely.org/kiadvanyok/2016_4/2016-4_3-1_Darvas-Farkas-Kende-Vigh_Roma_gyerekek.pdf

¹⁹ Az esetet a Társaság A Szabadságjogokért (TASZ) egyesületnél végzett munkám során ismertem meg.

A rendszer így nem megelőzi, hanem újratermeli a problémákat, és „átpasszolja” a gyerekeket a szakellátásnak. Ez a működés nemcsak szakmailag hibás, hanem hosszú távon jelentősen növeli a gyerekek intézményi ellátásba kerülésének kockázatát.

Viktornak öt kisebb testvére van. Amikor az általános iskola vége felé járt, úgy gondolta, belefér egy kis iskolai lógás. Reggel elindult iskolába, oda azonban sokszor nem érkezett meg, helyette a buszmegállóban múlatta az időt a barátaival. Hamar összegyűlt a sok-sok igazolatlan óra, és Viktort állami nevelésbe vették. Különösen megdöbbenő és érthetetlen volt, hogy Viktor iskolakerülése miatt a kisebb testvéreit is nevelésbe vették, mind az ötöt.

A megyei, nagy létszámú nevelőotthonban nem vették komolyan az iskolába járást, nem vezették pontosan a mulasztásokat, és főleg nem figyeltek a gyerekekre. Így fordulhatott az elő, hogy Viktor továbbra sem járt iskolába, dacára annak, hogy a nevelésbe vételének az oka az iskolai hiányzás volt, tehát a szakellátásnak kellett volna biztosítania, felügyelnie Viktor kötelezettségének teljesítését. Ezt nem tették meg. Viktor és néhány gyermekotthonos barátja úgy gondolta, hogy könnyen pénzhez tudnának jutni, ha elvinnék a közelben lévő egyik üzlet tulajdonosától a napi bevételét. Így is tettek, csoportos rablásért Viktor javítóintézetbe került.²⁰

A fenti példa jól mutatja, hogy ha az alapellátás időben szakszerűen beavatkozott volna, meglehetősen valószínűleg az iskolai hiányzás sem eszkalálódott volna egészen a rablásig és a javítóintézetig.

A romákat különösen sújtó rendszerhibák

A gyermekvédelmi rendszer működésében kimutatható a rendszerszintű etnikai torzulás, amely a roma gyermekek és családok aránytalan érintettségében jelenik meg. A roma gyerekek jelentősen felülreprezentáltak a szakellátásban: egyes kutatások szerint arányuk elérheti az 50–60%-ot,²¹ miközben a teljes gyermeknépességen belüli arányuk jóval alacsonyabb: nem lehet több 20%-nál.²²

Ez az akár háromszoros felülreprezentáltság nem magyarázható kizárólag szociális helyzettel, hanem összefügg a diszkriminációval és az intézményi működés torzulásaival. A roma családok nagyobb valószínűséggel kerülnek a jelzőrendszer látókörébe, fokozottabb ellenőrzés alá, és velük szemben gyakoribbak a szankcionáló beavatkozások.

A romaellenesség nem feltétlenül egyéni előítéletekben jelenik meg, hanem a rendszer működési logikájában: a veszélyeztetettség tág értelmezésében, a szegénység és a gondozási hiányosságok összemérésében, valamint a döntéshozatali gyakorlatokban. Mindez hozzájárul a roma gyerekek indokolatlan kiemeléséhez és a társadalmi egyenlőtlenségek újratermelődéséhez.

A TASZ-t azzal kereste meg egy helyi roma képviselő, hogy a településükön, mondhatni, tömegével emelik ki a roma családoktól a gyerekeiket. Hosszas terepmunka, iratkikérés és -tanulmányozás, illetve a helyiekkel történt beszélgetések után elénk tárult a valóság. A

²⁰ Az esetet Társaság A Szabadságjogokért (TASZ) szervezetnél végzett munkám során ismertem meg.

²¹ Nógrádban egyenesen 80%-os volt a roma gyerekek aránya a szakellátásban. Darvas Ágnes–Farkas Zsombor–Kende Ágnes–Vigh Katalin: *Roma gyerekek a szakellátásban. Gyermekjólét és gyermekvédelem Nógrád megyében*. Elérhető: https://www.esely.org/kiadvanyok/2016_4/2016-4_3-1_Darvas-Farkas-Kende-Vigh_Roma_gyerekek.pdf

²² Papp Z. Attila a 2017/18-as tanévben mintegy 15%-osra becsülte az általános iskolákban tanuló roma gyerekek arányát a hasonló korú teljes népességben. Papp Z. Attila: *Roma népesség és oktatásszervezés. Educatio*, 2021/2. 252.

településen elszaporodtak a lopások, amelyeket a helyiek a romákhoz kötöttek. A település vezetése, befolyásos tagjai úgy kívánták a roma családokat szankcionálni, büntetni, hogy valóban tömegével vették nevelésbe a gyerekeiket.

Helyzetelemzés összegzése

A gyermekvédelmi alapellátás jelenlegi működése több ponton torzult: a szükségletalapú megközelítést felváltotta a szegénységalapú ellátás, a súlyos kapacitáshiány ellehetetleníti a valódi, preventív családgondozást, miközben rendszerszinten is megjelennek etnikai torzulások. Ennek következtében a hátrányos helyzetű, különösen roma családoktól a gyerekek indokolatlanul nagy arányban kerülnek szakellátásba.

A rendszer így nem képes betölteni eredeti funkcióját: nem megelőzi, hanem újratermeli a veszélyeztetettséget, és hozzájárul a társadalmi egyenlőtlenségek generációkon átívelő fennmaradásához.

Mindezek alapján kijelenthető, hogy jelenleg a szakellátásban, zárt intézményekben lévő gyerekek, fiatal felnőttek jelentős része megalapozatlanul van ott, vagy legalábbis megelőzhető lett volna az állami gondozásuk.

Ajánlások

A gyermekvédelmi rendszer átfogó reformja szükséges:

- A szegénység és a veszélyeztetettség szétválasztása: szükséges a jogszabályi garanciák áttekintése, megerősítése, szakmai protokoll kidolgozása, nevelésbeviteli határozatok független (szakértő civilek általi) felülvizsgálata, azok továbbfejlesztése érdekében.
- A szociális szakma presztízsének, megbecsültségének helyreállítása.
- Kapacitásnövelés mindkét rendszerben.
- A szolgáltatások komplexitásának biztosítása: családgondozás, adósságkezelés, mediáció, képességfejlesztés a területen dolgozó civil szervezetek, szakértők bevonásával.
- Antidiszkriminációs képzés.
- Szupervízió kiterjesztése, minden, a rendszerben dolgozó szakember számára elérhetővé tétele.
- Traumatudatos családgondozásra való felkészítés és ennek alkalmazása.

Bárnai Árpád:²³ A gyermekvédelemben dolgozó szakemberek feladatai és kihívásai

Rövid helyzetismertetés

Amikor gyermekotthonra vagy zárt intézetre gondolunk, ne csak gyerekeket, fiatalokat képzeljünk el, akik együtt élnek egy csoportban, csak már a családjukon kívül. Fontos része a képnek az, ami nincs rajta, és ami korábban történt. A gyerekek korábbi története formálta azt, hogy hogyan vannak jelen a gyermekotthonban. Segít megérteni, hogy milyen hatásuk lehet ezeknek a nehéz történeteknek, ha a katonákra gondolunk, akik visszatértek a háborúból. A huszadik században, sajnos, láthattuk, hogy egy-egy nagyon erős stresszhatás lelki sérülést, traumát okozhat még olyan felnőtteknek is, akiknek jó megküzdési módjaik vannak, és az élet komoly kihívásait egyébként eredményesen tudták kezelni korábban. A gyermekvédelmi szakellátásba került gyerekeket éppen akkor éri nagyon erős stresszhatások, amikor fejlődik az idegrendszerük. Ez a fejlődési trauma hatással van arra, hogy miként reagálnak hétköznapi helyzetekre és hogy hogyan érzékelik a világot.

A szakellátásban élő gyerekek korábban nagy eséllyel emberi kapcsolatokban sérültek, ráadásul nem egyszeri alkalommal. Ez a komplex fejlődési, emberek által okozott trauma hosszú távú feladatot is jelent, amiben a stabil, biztonságos és megerősítő felnőttek kiszámítható jelenléte az egyik legfontosabb tényező. A megfelelő gyermekvédelmi gondoskodásnak alapvetően építenie kellene arra, hogy nemcsak a sérülés történik emberi kapcsolatokban, hanem a gyógyulás is. A kapcsolódás olyan apró pillanataiban, ahol stabil érzelmi állapotú felnőttek veszik körül őket. Olyan felnőttek, akik támogató érzelmi teret teremtenek, ami azt üzeni, hogy kíváncsiak a gyerekekre és fontos nekik. Erre épül minden más, amit gyermekvédelem céljának tekintünk. Abban, hogy letegye a cigit, hogy megküzdjön a kamaszélet kihívásaival, egészséges párkapcsolatban éljen, vagy a fiatal felnőtt élet kihívásaira jól tudjon válaszolni, csak úgy tudjuk támogatni, ha sok-sok interakcióban megtapasztalja, hogy ezekben a kihívásokban van mellette valaki.

Ha manapság egy gyermekotthonba látogatnánk, azt látnánk, hogy 1 vagy maximum 2 felnőtt van 12 gyerekkel. A gyerekek számára sokszor nincsenek meg az alapvető biztonságérzetet sugalló körülmények sem. Gyakori, hogy nem tudják, mikor kerülnek el más gondozási helyre. Gyakori a kortárs erőszak. A gyerek körül a felnőttek gyakran cserélődnek. Ilyen körülmények között lehetetlen feladat a megfelelő traumatudatos munka, amely során a szakemberek tisztában vannak azzal, hogy a gyerek viselkedésében szerepet játszanak az elszennvedett traumák, és ezeket gyógyító módon kezelik. Ennyi gyereknek nem lehet személyes figyelmet adni úgy, hogy közben a házimunkát, ügyintézését, a tanulási feladatokat és még a mellesleg törvényszerűen előforduló krízishelyzetek kezelését is elvégzi egy gyermekvédelmi dolgozó.

²³ Ifjúsági munkás és képző, gyermekvédelmi szakember, aki 2006 és 2011 között gyermekfelügyelőként dolgozott a bicskei gyermekotthonban, és kiállt a bántalmazott gyerekekért. Ifjúsági szakemberként rendszeresen dolgozik gyermekvédelemben nevelkedő fiatalokkal. Képzőként pedig hazai és nemzetközi ifjúsági és gyermekvédelmi szakembereket képez a mentális egészség, traumatudatos szemlélet, sérülékeny fiatalokkal való ifjúsági munka és nem formális nevelés témáiban.

Mi is a feladata egy gyermekvédelmi dolgozónak?

Egyetlen gyereket nevelni is komoly kihívás – akár szülőként, akár nevelőszülőként. Egy intézményben ezt a nehézséget az növeli, hogy több potenciálisan traumatizált gyerek él együtt, és problémák kombinációjával kell megküzdenie annak a szakembernek, aki nincs felkészítve az ilyen problémák kezelésére vagy megoldására.

Olyan fiatalokat kell támogatnia, akik vagy indulatkezelési problémákkal élnek, vagy nem mutatnak érzéseket, nem hozzáférhetők. Azon túl, hogy a kamaszkor kihívásaival találkoznak, egy olyan közegben teszik ezt, ahol kortársbántalmazás, nikotin-, alkohol- és drogfüggőség is jelen van. A nem jó megküzdési mintákat könnyen tanulják meg egymástól a gyerekek.

Első pillantásra nem is érthető mindenki számára, hogy miért viselik el a gyerekek ezt a sok bántalmazást vagy miért okoznak magunknak sérüléseket. Egy intézménybe bekerülő dolgozó is gyakran csak a zavaró, problémát jelentő viselkedésformákat tapasztalja. A napi szintű „tűzoltó munka” közben könnyű szem elől téveszteni a hosszabb távú folyamatokat. A gyerekek korábbi sérülései hatásainak megértése mellett például azt, hogy a gyerekek többsége napi szinten tapasztalja meg, hogy nincs ráhatása fontos dolgokra az életében. Meg kell tanulnia valahogy kibírni, elviselni azt, hogy a határain átlépnek. Mindennapos dolog még az otthonban is, hogy nem hallják, ha az igényeit, szükségleteit kifejezi. Azt tanulja meg, hogy ez az élet velejárója. Ha ezt megszokja, akkor könnyebben válik akár prostitúció, szexuális vagy egyéb bántalmazás áldozatává.

A traumatudatos szemlélet és a rendszerszintű gondolkodás elsajátítása mellett a napi szintű helyzetkezelés is nagy kihívást jelent. A gyermekvédelemben dolgozó helyt kell álljon olyan szituációkban, amikor a gyerekek összeverekednek, verbálisan, érzelmileg bántalmazzák egymást; vagy mentőt kell hívnia ittas vagy drog hatása alatt álló gyerekhez; gyakori a kamaszkori terhesség; szexuális bántalmazás gyanújára kell megfelelően reagálnia; és még sorolhatnánk. Törvényszerűen azzal is találkozhat, hogy a gyerekek nincsenek jól. Lehet, hogy leverték, depressziósak vagy indulatkitöréseik vannak. Gyakran az önbántalmazás jeleit mutatják (sebeket ejtenek magukon) vagy öngyilkossággal kapcsolatos gondolataik, terveik vannak. Mindezeket túl a gyerekek családjával is valamilyen módon kapcsolatot tartanak fenn a dolgozók. Ezekben a bonyolult helyzetekben kell támogatniuk a gyereket, hogy saját maga tudja megtalálni a stabilitást, amennyire lehetséges, és egyáltalán elbíri mindazt, amit érez az összetett és sokszor szívszorító történetek kapcsán (pl. „egyszerre szeretem a szüleim és haragszom rájuk”). Amennyiben megfelelő nyitottsággal, érzékenységgel tud a gyerekek felé fordulni, akkor ezek a kérdések szíven ütnek a gyermekvédelmi dolgozót is.

Ezekben a helyzetekben úgy kell helytállnia, hogy praktikus képzést nem kap arról, hogy miként legyen jelen egy-egy ilyen helyzetben. Gyakori, hogy a kollégák szocializálják egymást, és a jó gyakorlatok mellett téves koncepciók vagy ártalmas gyakorlatok is terjednek, fennmaradnak. Ennek a veszélyét tovább erősíti, hogy az erős fluktuáció miatt a korábbi tudás sokszor eltűnik a munkahelyi csapatból. A „kifogástalan életvitel vizsgálata” annak méltatlansága és a deklarált célokra való alkalmatlansága miatt, valamint a szakma alacsony megbecsültsége következtében sok olyan szakember hagyta el a gyermekvédelmet, akik hivatásuknak tekintették azt. Az otthonok vezetői örülnek, ha egyáltalán sikerül felvenni valakit, s van elég ember, akire rábízhatják a gyerekeket anélkül, hogy a szakmai kvalitást vagy kompetenciát minden esetben megkövetelhetnék.

Mindemellett nincs elég képzési és támogatási lehetőség sem. Még akkor sem, ha a dolgozóknak lenne idejük a munka mellett képzésen részt venni. Idejük pedig azért nincs, mert a mellékállásaik munkaidő-

beosztásával ütközik a képzés időpontja, vagy pedig nem tudják megoldani a munkaidő-beosztást az otthonban úgy, hogy legyen valaki a gyerekekkel a képzés ideje alatt. Azonban mindennek a megoldása sem jelentené azt, hogy lehetne egyáltalán annyi és olyan képzés, ami minden kihívásra választ ad. Az egyes szakemberek felkészítése ugyanis nem oldaná meg a problémákat.

Egyedül vagyok – intézményen belül és kívül

Ha nem lehet a gyermekotthon keretei között kezelni a fent említett problémákat, gyakran a tapasztaltabb kollégák mellett a pszichológusra számítanak a nevelők és gyermekfelügyelők mint a lelki helyzetek kezelésére képzett szakemberre. A pszichológus, aki a gyermekvédelemben dolgozik, gyakran pályakezdő, aki az egyetemen azt hallotta, hogy éveket kell még tanulnia diploma után, amíg elkezdhet komolyabb esetekkel dolgozni. Sokszor még nincs szakvizsgája, és elvileg nem dolgozhatna gyerekekkel pszichológusként. Nincs addiktológiai képzettsége, sem valamilyen módszerspecifikus terápiás képzettsége, és nem traumaterapeuta. Ennek ellenére tőle remélik, hogy a gyerekek pszichés problémáit majd „megoldja”. A pszichológus pedig okkal mondja azt, hogy ha nem teszünk azért, hogy stabilabb, egészségesebb környezetet teremtsünk a gyerekeknek, akkor még az ártalmas környezet okozta károk pusztá felmérésére sincs lehetősége. Még lekövetni sem tudja az éppen keletkező sérüléseket a gyerekek életében. Annyira sok ártalom éri a gyerekeket, és annyira kevés idő jut egy gyerekre, hogy nem tud hosszabb segítő folyamatot indítani minden olyan gyerek esetében, akinek szüksége lenne erre. Akkor sem tudná, ha minden tudása meglenne ehhez. De ha lenne egy kiképzett, végtelen idővel rendelkező „szuperpszichológus” minden gyerek mellett, egy nagyon tapasztalt szakember, aki képes gyerekek, traumatizáltak, függőséggel küzdő emberek támogatására, az sem lenne valódi válasz.

A nevelésben érintett szakemberek és a pszichológus egymástól várják, hogy tegyenek valamit egy olyan helyzet javítása érdekében, ami rendszerszintű problémákból fakad. Nagyon nagy szükség lenne arra, hogy a gyerek életében jelen lévő szakemberek lássák, hogy mi az ő hozzájárulásuk egy olyan komplex feladathoz, mint egy intézményben élő gyerek nevelése. Hasonló módon hiányzik a szakmai párbeszéd azokkal a más szektorokban dolgozó szakemberekkel, akik szintén jelentős hatással lehetnek a gyerekek életére. A tanárokkal, egészségügyi dolgozókkal sincs olyan szakmai kapcsolat, ami érdemi, traumatizált munkát tenne lehetővé. Gyakran minden érintett fél túlterhelt, a megbecsülés hiányával küzd, és nem érti, hogy miért nem vesz le terhet a válláról a másik („valaki csináljon már valamit ezekkel a problémás gyerekekkel!”).

A társszakmákkal való párbeszéd és egyáltalán a „teamben gondolkodás” gyakori hiánya mellett még van egy nagyon fontos tényező, ami akadályozza a megfelelő gyermekvédelmi munkát. A társadalmi elismertség hiánya nem csupán az alacsony bérezésben vagy az egyéb megbecsülés hiányában mutatkozik meg. Abban is tetten érhető ez, hogy a tényleges kihívásokra, a gyerekek élethelyzetére és szükségleteire nem merünk társadalmi szinten ránézni. A gyermekvédelem olyan megoldandó feladat, amit „oldjanak meg” a szakemberek, és senki másnak ne legyen vele feladata – mondjuk. A gyerekek, majd később a fiatal felnőttek zavaró tüneteit vagy a bűntudatot, nehéz érzéseket ébresztő kérdéseket ne kelljen másoknak is látni – szeretnénk. Ez végül oda vezet, hogy a gyermekvédelemben élő gyerekek kriminalizálódnak, kezeletlen pszichés problémákkal élnek együtt, elhanyagolt speciális szükségleteik következtében nem tudnak beilleszkedni iskolában, munkahelyen, utógondozó otthonban, és könnyen hajléktalanná válnak vagy börtönbe kerülnek.

A társadalmi szintű szembenézés hiánya oda vezet, hogy nem törődünk ezekkel a komplex kérdésekkel, amíg nincs valamilyen botrány. Sok gyermekvédelmi dolgozó éli meg, hogy magára

hagyva, felkészítés és támogatás nélkül kell egy lehetetlen feladatot ellátnia. Mindeközben az is várják tőle a felettesei és az intézmények fenntartói, hogy „ne legyen botrány”, hogy legyenek rendben a dolgok. Ez ahhoz vezet, hogy a gyermekvédelmi dolgozók nem mernek a valós problémákról beszélni az intézményen belül sem, és nem lehetséges visszajelezni vagy segítséget kérni a szakmán belül máshonnan, amikor nem elég az intézményben elérhető támogatás. Mindez megmutatkozik abban is, hogy az esetmunka, a külső támogatás vagy a szupervízió nem evidens része a szakmai munkának. Pedig egy ilyen komplex szakmai feladatot, ami emberileg is eléggé megterhelő, csak úgy lehet végezni, ha a munka során is valódi támogatást kapnak a szakemberek. A megfelelő szakemberek kiválasztása és felkészítése a munkára csak az első lépés lehet egy jó szakmai csapat létrehozásakor. A gyermekvédelemben dolgozók továbbképzése mellett arra is szükség van, hogy kapjanak olyan szupervíziós támogatást, ami segít megoldást találni olyan helyzetekre, amik komoly szakmai kihívást jelentenek. Ez fakadhat abból is, hogy változik a gyermekvédelemben vett gyerekek állapota, vagy például a világban zajló változások teremtenek új kihívásokat (pl.: dizájnert drogok megjelenése, változó szabályozás a szexuális edukáció és fogamzásgátlás terén, a digitalizáció kihívásai, a grooming/behálózással kapcsolatos új tudás megjelenése stb.).

Továbbá abban is érzékelhető ez az elkerülő, nem valódi megoldásokat kereső attitűd, ahogy a gyermekvédelmi botrányokat követően a szigorított, egyeztetés nélküli jogszabályokban merül ki a szakmai és szakpolitikai válasz. A szigorúbb előírások miatt a gyermekvédelmi jelzőrendszerben megnőtt a jelzések száma, vagyis egyre többször írja le valaki, hogy egy gyerek jogai sérülnek, hogy az illető gyerek védelme igazából nem valósul meg, s mégsem történik semmi, mert a problémák megoldásához szükséges erőforrások nem állnak rendelkezésre. Ezért már sokkal többen jeleznek, hogy baj ne érje őket, de azt is tapasztalják, hogy a jelzést ritkán követi valós, a gyerek szükségleteire reagáló megoldás. A „mentsük magunkat, inkább írjuk le”, és a „ne legyen botrány, csak ki ne tudódjon” attitűd olyan feszítő helyzethez vezet, ami csökkenti a valós szakmai megoldások keresésének esélyét, és erősíti a kiábrándultságot, kiégést, pályaelhagyást.

A nyilvánosságban pedig az erős érzelmi reakciókat kiváltó hírek megjelenését követően nem igazán indul olyan társadalmi párbeszéd, ami a fentebb tárgyalt kihívásokat és azok tágabb kontextusát valóban igyekszik megérteni. Többször csak erősen indult közbeszéd szintjén van szó a gyermekvédelemről. Ha esetleg szándék is van megérteni, hogy mi a jelenlegi helyzet, túlságosan megterhelő ennek a fájdalmas valóságnak a részletes vizsgálata, és nincs lelki kapacitása a legtöbb embernek még ezzel is foglalkozni. Ezért nincs igazán lehetőség a gyermekvédelmi szakmán kívüli informálásra, edukációra. Végül is nem lesz mélyebb megértés a helyzetről, csak felháborodás. A gyermekvédelmi dolgozók számára mind a szabályozás változása, mind a közbeszéd tónusa azt eredményezi, hogy titkolni igyekeznek a valós kihívásokat. Ők maguk nem tudják egyedül megoldani a munkájuk során felmerülő krízishelyzeteket, amelyekből azonban baj lesz, ha kiderül, így csapdahelyzetbe kerülnek, emiatt vagy belesimulnak a rendszerbe, vagy elhagyják azt. A problémák pedig tovább dagadnak.

Javaslatok

Azonnali beavatkozási pontok

- Bármilyen gondolkodásnak, intézkedésnek a gyermekvédelemről a gyerekek szükségletei legyenek a kiindulópontja.
 - A gyerekek hangját és szükségleteit meg kell tudni hallani a gyermekvédelmi rendszernek és a benne dolgozóknak még akkor, amikor gyermekvédelmi gondoskodásban élnek.

- Építenünk kell azoknak a fiatal felnőtteknek a visszajelzésére, akik korábban éltek a gyermekvédelemben.
- A túlélők, tapasztalati szakértők valódi meghallgatását traumatudatosan és az érintettekre vigyázva kell tennünk. Ez mind a szakmai, mind a szélesebb társadalom előtt zajló párbeszédben azt igényli, hogy méltósággal, tisztelettel és megerősítően, a helyreállítást segítően beszéljünk azokról a történetekről, amik segíthetnek megértenünk, hogyan is sérülhet egy-egy gyerek a gyermekvédelmi rendszerben.
- Intézményi szinten: megfelelő számú és felkészültségű szakemberre van szükség a gyerekek körül. Ehhez az alábbi lépések szükségesek:
 - A kiválasztási rendszert optimalizálni kell, és nem megkerülhető probléma, hogy nem lehet jó embereket kiválasztani a feladatra, ha nem jelentkeznek.
 - Ezért jelentősen kell erősíteni a szakma bérezését, szakmai támogatottságát, politikai és társadalmi elismertségét, vonzóbbá kell tenni a hivatást jobb körülményekkel.
 - Emellett elkerülhetetlen a valódi, fentebb is említett kihívások elismerése és az azokra adott válaszok közös keresése. Nem tehetünk úgy, mintha mindenre lenne kész válasz, és a gyermekvédelmi dolgozóknak csak végre kell hajtaniuk a feladatot.
 - Nem kizárólag a közvetlenül gyermekvédelemben dolgozó szakemberekre kell építeni a gyermekvédelemben: önkéntesek, külső együttműködők bevonása.
 - Működőképes gyerekbiztonsági protokollok kialakítása és a szakemberek, illetve a külső együttműködők biztonságos jelenlétének garantálása:
 - Ahhoz, hogy biztonságosabban működjön egy-egy intézmény, nem pusztán a dolgozóinak kell olyan módon végezniük a feladataikat, ami megelőzi a bántalmazást és védi a gyerekeket bármiféle sérüléstől, valamint megfelelő iránymutatást nyújt arra az esetre, ha mégis bármi miatt aggódna egy gyermekvédelmi dolgozó egy gyerekért.
 - Az alkalmazottak teljes körén kívül (minden felnőtt, aki az adott intézményben kapcsolatba kerül a gyerekekkel) a külső együttműködők számára is fontosak a gyermekbiztonsági iránymutatások.
 - Az iránymutatásoknak többnek kell lenniük pusztán a dokumentumnál. Működő gyakorlattá kell tenni őket és a munkahelyi kultúra részévé.
 - Fejlődni a napi munka során:
 - A visszajelzés, a megerősítés és a hibákból való tanulás gyakorlatának erősítése.
 - Kollegiális támogatás: intervizió (kollégák közötti támogató munka szupervizor jelenléte nélkül) és esetmunka.
- Intézményvezetői és fenntartói szinten: biztonságos, támogató atmoszféra. Ehhez az alábbiak szükségesek:
 - A hibázásról, rosszul működő megoldásokról való nyitott szakmai párbeszéd támogatása. A szándékos károkozásra másként reagálni, mint a nem megfelelő felkészítésből fakadó hibákra.
 - Csatában gondolkodás: segíteni azt, hogy a szakemberek lássák, hogy járulhatnak hozzá egymás munkájához.
 - Elismerni a gyermekvédelmi dolgozók erőfeszítését, elhivatottságát és rendszeresen megerősíteni a fejlődésüket.

- A túlterheltség és kiégés megelőzése. A magasabb bérek mellett a dolgozók szükségleteit figyelembe vevő munkahelyi közeg segíti azt, hogy megfelelően stabil, biztonságot nyújtó, a munka érzelmi terheit elbírní képes felnőttek vegyék körül a gyerekeket.
- Döntéshozói szinten:
 - Őszinte, szakmai diskurzus arról, hogy mi a valós helyzet a gyermekvédelemben.
 - Párbeszéd a szakmával: valós igények, szükségletek meghallása a valódi megoldások keresése céljából (pl.: a Gyermekjogi Civil Koalíció javaslatainak megvalósítása).
 - A gyerekekről, a gyermekvédelemről, a szexuális bántalmazásról való felelős kommunikáció a társadalommal.
 - Edukáció a behálózás, a szexuális bántalmazással és megelőzéssel kapcsolatban szakmai és társadalmi szinten, ami segíti jobban megérteni ezt a komplex problémát.
 - A bántalmazás elkövetőiről való felelősebb kommunikáció segítene valódi megoldások keresésében, mert nem redukálja a kérdést a köznyelven „pedofíliaként” emlegetett kérdéskörre. Ezzel tehetnénk azért, hogy valódi védelmet adjunk azoktól a bántalmazóktól is, akik nagy számban követnek el szexuális visszaélést gyerekekkel szemben, és nem számítanak pedofilnak.
 - A rendőrség, a szankcionáló és büntető szemlélet kivonása a gyermekvédelemből.
 - A jelzőrendszer működését újragondolni: ne pusztán a jelzés legyen a cél, hanem a valódi válasz a gyerekek szükségleteire és a nehéz helyzetek megoldására. Jelenleg csak saját magát védi az, aki a gyermekvédelmi rendszeren belül jelzést tesz, és sok nyilvánvalóan a gyerekek jogait sértő helyzet fennmarad.

Hosszabb távú javaslatok

- Megfelelően pozicionálni a gyermekvédelmi dolgozók hivatását. A gyermekvédelmi szakma ismertsége és elismertsége iránt tenni. Ennek része a hosszabb távú életpályamodellek kidolgozása, átgondolása.
- Intézményi szinten: a szakemberek jobb felkészítése:
 - Képzési lehetőségek biztosítása a hazai és nemzetközi szakmai tudás elérésére, valamint a gyermekvédelmi dolgozók igényei és a gyerekek visszajelzései alapján.
 - Rövid, gyakorlati képzések az adott szakember számára releváns témákban, mint pl.:
 - *Leaving care*: a bekerülés pillanatától kezdve azon tudni dolgozni, hogy hogyan segíthetjük a gyereket az önálló életkezdésre való felkészülésében.
 - Traumatudatos szemlélet.
 - Krízistámogatás, pszichológiai elsősegély.
 - Elsősegély.
 - Kisgyermekgondozásban releváns képzések.
 - Neurodivergens (pl. autizmussal, ADHD-val, diszlexiával élő) gyerekek és fiatalok támogatása.
 - *Safeguarding*, gyerekbiztonsági képzés.
 - Nem-formális nevelési eszközök használata.
 - Fejlődni a napi munka során:
 - Szakmai támogatás, szupervízió elérhetővé tétele minden gyermekvédelmi dolgozó számára.

- A szervezeti tanulást segítő folyamatok kialakítása:
 - Érdemi szakmai munka a dolgozók visszajelzései alapján azokban a kérdésekben, amik nehézséget okoznak.
 - A képzetek a felmerülő helyzetekre és igényekre adott válaszok legyenek.
- A gyermekvédelmet jobban összekötni az ifjúsági munkával:
 - Az ifjúsági munka segítheti a gyermekvédelemben nevelkedő fiatalok támogatását fiatal felnőtt korukban. Egyre bővülő hazai és nemzetközi gyakorlata van, és fiatalokat támogató programoknak ad teret egészen 30 éves korig.
 - Szakmai együttműködés a gyermekvédelmi és ifjúsági szervezetek között, lehetőségek azon fiatalok támogatására is, akik már kikerültek a gyermekotthonokból.
- Intézményvezetői és fenntartói szinten: kinyitni a gyermekotthonokat:
 - Szakmailag megfelelően működő szervezetek bevonása az intézmények munkájába:
 - A gyerekek számára elérhetőek legyenek olyan lehetőségek, amiket az intézmény nem nyújt vagy az ott dolgozóktól nem elvárható tudást igényel.
 - A szakemberek támogatásába is bevonhatók magas minőségű szervezetek (képzés, támogatás, szervezetfejlesztés terén).
 - A gyermekotthonok nyitottabb működése a bántalmazások jelzését is csökkenthetné, valamint oldhatná a gyermekvédelemben élő gyerekek elszigetelődését.
 - A safeguarding/gyerekbiztonsági folyamatok továbbfejlesztése, hogy valódi gyakorlattá váljanak, ne csak pusztán egy dokumentumnak tekintsék őket.
- Döntéshozói szinten:
 - Érdemi reakció és megoldáskeresés olyan kérdésekben, problémákra, amiket pl. az ombudsmani vizsgálatok feltártak.
 - Hosszú távú, gyerekközpontú stratégia kialakítása a gyermekvédelem terén, ami a szociális munka szakmai kereteibe illeszkedik. Erről érdemi kommunikáció a társadalommal.
 - A gyermekvédelemről való kommunikáció kiszélesítése. Nem kampányszerű, szlogenszerű kommunikáció, hanem olyan stratégiaszerű kommunikáció, ami növeli a megértést a gyermekvédelemben is jelentkező társadalmi szintű szociális problémák iránt. Ezáltal csökkenhetne az áldozathibáztatás, és nőne annak az esélye, hogy a gyermekvédelmi intézményeket elhagyó fiatal felnőttek befogadóbb közegre találjanak.
 - Együttműködés társszakmákkal: felületek, platformok kialakítása arra, hogy a különféle társszakmák lássák az együttműködési lehetőséget a gyermekvédelem terén.

Jánoskúti Boglárka:²⁴ „Ki hall minket?” – Az intézményi gyermekbántalmazás jelzésének és hatékony kezelésének akadályai

1. Helyzetértékelés

A gyermekbántalmazással kapcsolatos prevenció hiánya

A gyermekvédelmi intézményekben és javítóintézetekben gyakran **nincs hatékony, traumatudatos válasz**²⁵ a gyermekbántalmazás megelőzésére és kezelésére. A [Gyermejjogi Civil Koalíció több alkalommal felhívta a figyelmet](#) arra, hogy a gyermekbántalmazást inkább szociális és gyermejjogi problémaként, nem pedig rendészeti kérdésként kellene kezelni.²⁶ A gyermekotthonokban és javítóintézetekben alkalmazott rendőri és iskolaőri jelenlét bizonyítottan nem hatékony a bántalmazás megelőzésében, és inkább növeli a gyermekek kriminalizálódásának kockázatát.

A bántalmazás kezelési módszertan gyakorlati hiányosságai

Noha 2018. július 1-jén hatályba lépett egy [módszertani útmutató](#)²⁷ (továbbiakban *módszertani útmutató*) és az ahhoz kapcsolódó, a Szociális és Gyermekvédelmi Főigazgatóság (SZGYF) [Szabályzata](#)²⁸ a bántalmazási esetek kivizsgálására és kezelésére a gyermekvédelmi szakellátás intézményeiben, a nevelőszülői hálózatokban és a javítóintézetekben, ám a szakmai szereplők **számos aggályt**²⁹ fogalmaztak meg annak **tartalmával** és [gyakorlati alkalmazásával kapcsolatban](#).³⁰ Ezek közül a legfontosabbak az alábbiak:

- A módszertani útmutató ismertsége és hatékony alkalmazása nincs biztosítva.

²⁴ Jogász, gyermekjogi szakértő, a Gyermekjogi Civil Koalíció vezetőségi tagja, a Hintalovon Alapítvány külső szakértője, a BAGázs Egyesület jogklinika programjának önkéntese.

²⁵ A traumatudatos ellátás a megértés eszköze lehet, amelynek segítségével a gyermekekkel kapcsolatba kerülő szakemberek biztonságos és gyógyító módon viszonyulhatnak a trauma okozta lelki és mentális sérülésekhez, a gyermek erősségeire összpontosítva. Bővebben: Pressley Ridge Magyarország Alapítvány, Magyarország University College Leuven, Belgium (2022): [Traumatudatos ellátás Útmutató 0-3 éves gyerekekkel foglalkozó szakemberek számára](#). Elérhető: <https://nobadkid.org/pdf/ECLIPS-Traumatudatos-ellatas-protokoll.pdf>

²⁶ [Koalíciós Állásfoglalás a gyermekotthonokban és javítóintézetekben tervezett rendőri és iskolaőri jelenlétről](#) (2025. december 12.). Elérhető: <https://gyermekjogicivilkoalicio.hu/gyermekjogi-nyilatkozatok/allasfoglalas-a-gyermekotthonokban-es-javitointezetekben-tervezett-rendori-es-iskolaori-jelenletrol/>.

²⁷ A gyermekvédelmi szakellátást nyújtó intézményekben, nevelőszülői hálózatokban és a javítóintézetekben ellátott gyermekek és fiatal felnőttek bántalmazási eseteinek kivizsgálására és kezelésére vonatkozó intézményi, fenntartói és ágazati [módszertan](#). Elérhető: https://tamogatoweb.hu/letoltes2026/gyermekbantalmazas-elleni-agazati-modszertan_4.pdf

²⁸ Szociális és Gyermekvédelmi Főigazgatóság 9/2022. (IX. 28.) [SZGYF szabályzata](#) a szociális és a gyermekvédelmi intézményekben bekövetkező rendkívüli eseményekkel és gyermekbántalmazási esetekkel kapcsolatos intézkedésekről és a jelentéstétel rendjéről. Elérhető: https://szgyf.gov.hu/wp-content/uploads/2024/05/9_2022_IX28_szabalyzat-a-szoc-es-gyv-int-bekovetkezo-rendkivuli-esemenyek-es-bantalmazasi-esetek.pdf

²⁹ A gyermekbántalmazás megelőzésére és kezelésére szolgáló protokoll gyakorlati alkalmazásának tapasztalatait összefoglaló tanulmány. Elérhető: https://szocialisportal.hu/wp-content/uploads/2023/09/14T_A-gyermekbantalmazas-megelozesere-es-kezelesere-protokoll-gyakorlati-alkamazanak-tapaszalsztaatait-osszefoglalo-tanulmany.pdf

³⁰ [Jegyzetek a gyermekbántalmazás jelzésére és kezelésére vonatkozó módszertanhoz](#). Elérhető: <https://szentagota.hu/modszertani-dokumentum/jegyzetek-a-gyermekbantalmazas-jelzesere-es-kezelesere-vonatkozó-modszertanhoz-3-resz-3673>. Megjegyzendő, hogy a Módszertan szerint felnőtt általi gyermekbántalmazás (tehát nem kortársbántalmazás) esetén kötelező a rendőrségi feljelentés megtétele. Ugyanakkor a gyakorlat azt mutatja, hogy inkább kerül sor a feljelentés megtételére a nevelt, gondozott gyerekek egymás sérelmére elkövetett erőszakos ügyei esetében, mint a felnőtt bántalmazók (különösen a kollégák) esetében.

- A módszertani útmutató nem gyermekközpontú: nem ad iránymutatást arra, hogy a szakellátás intézményeiben és javítóintézetekben elhelyezett gyermekek hogyan tehetnek jelzést, ha bántalmazást vagy annak gyanúját észlelik, és milyen lépésekből áll a kivizsgálás folyamata.
- Különösen aggályos, hogy a jelzések kezelésére nem független hatóságot, hanem a fenntartót jelölik ki, ami azt eredményezi, hogy az intézmény „saját magát vizsgálja”. Ez strukturális érdekellentétet teremt, és gyengíti a bizalom- és felelősségvállalás kultúráját.
- A gyakorlatban többször tapasztalható, hogy ha a gyermekbántalmazást felnőtt követi el, akkor jellemzően ritkábban kerül sor a bántalmazással kapcsolatban jelzésre – szemben a nevelt, gondozott gyermekek közötti kortársbántalmazással –, mivel az intézményen belüli hierarchikus és lojalitási viszonyok gyakran akadályozzák a kollégák közötti jelzést és felelősségre vonást, különösen akkor, ha a szervezeti kultúra az összezárást és a belső konfliktusok elkerülését ösztönzi.

A gyerek akadályozottsága a jelzés megtételében

A módszertani útmutató elsősorban a gyerek körüli felelős felnőttek jelzési és észlelési kötelezettségét írja elő, de **nem szól arról**, hogy a **gyermekbántalmazás** áldozata vagy gyerek szemtanúja (a kortárs) **hogyan élhet hatékonyan jelzéssel** (pl. gyermekvédelmi/gyerekbiztonsági protokollok³¹). Elméletileg a gyermekotthonban, javítóintézetben, nevelőszülői hálózatban elhelyezett gyermekek, amennyiben gyermekbántalmazás áldozataivá (vagy tanúivá) válnak, ezt jelezhetik a **nevelőnek**, **gyámnak** (törvényes képviselőnek), illetve – a javítóintézetek kivételével³² – a helyileg illetékes **gyermekjogi képviselőnek** is, azonban erről a gyermekek nem kapnak számukra érthető tájékoztatást. A **gyámok** megkérdezésével az Országos Gyermekvédelmi Szakszolgálat (OGYSZ) Meghallgató- és Terápiás Szolgáltatás Fejlesztési Osztálya által 2021-ben készített országos **kutatás**³³ szerint a gyámok **túlterheltsége** miatt sokszor nem jut el hozzájuk a jelzés, **eltérő ismereteik** és **attitűdjük** van a gyermekbántalmazással kapcsolatban, továbbá a bántalmazás jelzésének nehézségeként élik meg a gondozási hellyel (pl. a gyermekotthon vezetőjével, nevelőszülővel) való potenciális érdekellentétet a bántalmazás feltárásakor. Néhány gyermekvédelmi intézmény és javítóintézet házi rendje tartalmaz útmutatást a jelzésre vonatkozóan, de általában azok gyakorlati érvényesítésére már nincs erőforrás.

A szakemberek bizalomvesztése

- A gyermekbántalmazást észlelő szakemberek jelentős része bizalomvesztetté vált: korábbi rossz tapasztalataik alapján már nem hisznek abban, hogy jelzésükre valódi, hatékony válasz érkezik (például az eltussolt ügyek, eredménytelen eljárások, hiányzó eszközrendszer is elbizonytalanítja őket). Emiatt sokan elállnak a jelzés megtételétől, vagy csak a legkirívóbb eseteket jelentik.³⁴

³¹ A gyermekvédelmi/gyerekbiztonsági protokoll az adott szervezetre szabott dokumentum, amely leírja, hogy milyen óvintézkedéseket tesz egy intézmény a gyermekek védelme érdekében, hogyan lehet megvédeni a gyermekeket a bántalmazástól, kinek kell intézményen belül jelezni, ha bántalmazás történik, hogyan kell megfelelő módon reagálni egy adott helyzetre. Bővebben: <https://nemecsek.hu/mit-jelent-a-gyerekvedemi-utmutato/>

³² Országosan mindössze 16 gyermekjogi képviselő hivatott a mintegy 24 000 szakellátásban élő gyermek jogainak tényleges érvényesülését garantálni. Továbbá fontos hangsúlyozni, a javítóintézetekben nem elérhető gyermekjogi képviselő, akihez a bántalmazott gyermekek fordulhatnak védelemért.

³³ OGYSZ Meghallgató és Terápiás Szolgálat Fejlesztési Osztálya [Gyámi kutatás](https://fra1.digitaloceanspaces.com/framer/gyermekvedelmijelentes2021.pdf) (2021). Elérhető: <https://fra1.digitaloceanspaces.com/framer/gyermekvedelmijelentes2021.pdf> [a továbbiakban: OGYSZ Gyámi kutatás (2021)]

³⁴ Ld. pl. az OGYSZ Gyámi kutatását (2021), előző lábjegyzet

- A zárt intézményekben jellemzően nincs olyan, kifejezetten erre felkészített, megfelelő képzést kapott személy, akinek elkülönített feladata lenne a bántalmazással kapcsolatos jelzések fogadása, kezelése és utánkövetése.
- A jelzést tevő (akár maga a bántalmazott gyermek, akár kortárs, akár szakember) ritkán találkozik traumatudatos, a gyermek érdekeit és szükségleteit középpontba állító hatósági hozzáállással, ami elbátortalanítja őt a további jelzésektől. A közelmúltbeli gyermekotthoni és javítóintézeti botrányok is azt mutatják, hogy a jelzések sok esetben nem érnek célt a gyakorlatban, hiszen [a bántalmazó számára nem feltétlenül lesz következménye](#),³⁵ a jelzést tevő gyermekáldozat sokszor retraumatizálódik,³⁶ sőt, a legrosszabb esetben a jelzéstevőt, az áldozatot bünteti a rendszer.

Személyi és tárgyi feltételek hiányosságai

- A gyermekotthonok és javítóintézetek jelentős részében nem dolgozik megfelelő létszámú és felkészültségű szakember, valamint hiányoznak a magas színvonalú szakmai munka feltételei (fizikai környezet, tárgyi eszközök, személyi és anyagi erőforrások) a gyermekbántalmazás hatékony megelőzéséhez és kezeléséhez.
- A gyermekvédelmi jelzőrendszeri tagokra vonatkozó, a jelzés elmulasztását büntetni rendelő büntetőjogi szabályozás fokozza a fenyegetettségérzést³⁷, túlterheli a gyermekvédelmi észlelő- és jelzőrendszert: a jelzések megnövekedett száma mellett csökken a kapacitás a súlyos gyermekbántalmazási esetek kezelésére.³⁸
- A gyermekbántalmazási esetek megelőzésére bevezetett kifogástalan életvitel-ellenőrzés és a pszichológiai alkalmassági vizsgálat nem alkalmas³⁹ a szakmai és etikai szempontból alkalmatlan dolgozók és vezetők kiszűrésére,⁴⁰ ugyanakkor tovább növelte a pályaelhagyást egy már eleve munkaerőhiánnyal küzdő ágazatban.

Az átláthatóság és a felelősségvállalás hiánya

- Nem állnak rendelkezésre nyilvános, rendszeres és részletes adatok a gyermekbántalmazási esetekről, hiányoznak a transzparens jelentések, amelyek elősegíthetnék a valós felelősségvállalást és a szembenézés kultúrájának kialakulását.

³⁵ „...a rendőrséggel kapcsolatos negatív tapasztalatok is abba az irányba terelik a gyermekvédelmi gyámokat, hogy sokszor nincs is értelme feljelentést tenni, mert úgysem történik semmi.” In: Dr. Kegye Adél, dr. Jánoskúti Boglárka: [Az értelmi és pszichoszociális fogyatékkal élő gyermekáldozatok helyzet a gyermekvédelmi és büntető eljárásban](#) (Validity Alapítvány, 2025). Elérhető: https://validity.ngo/wp-content/uploads/2025/11/HUNGARIAN-NMCS_HU_v17102025.pdf (a továbbiakban: Validity kutatás)

³⁶ Ld. OGYSZ Gyámi kutatás (2021)

³⁷ Bővebben lásd: Gyermekjogi Civil Koalíció Koalíciós állásfoglalás a gyermekek valós védelméről (2024. június)

³⁸ Validity kutatás: „Jelen kutatás során megkérdezett Barnahus ház szaktanácsadója és szociális munkása azt tapasztalta, hogy a 2024-es jogszabályváltozás óta jelentősen megnőtt a gyermekvédelmi jelzések száma és előfordul, hogy kisebb, nem feltétlenül súlyos eseteket is jelzések, akár büntetőjogi feljelentés követnek, amelyeknél sokszor elegendő lenne a családokkal vagy érintettekkel való személyes egyeztetés, például egy egyszerű beszélgetés. A gyermekvédelmi észlelő- és jelzőrendszer így túlreagálhat, és a jelzések miatt gyakran indulnak rendőrségi eljárások, amelyek nem mindig szolgálják a gyermek legfőbb érdekét, hiszen több esetben felesleges traumatizálódáshoz vezethet. Így a jogszabály szigorítása, amely a súlyos esetek nem jelzését bünteti, paradox módon a túlzott jelzéshez vezethet és a gyermekvédelmi rendszer túlterheltségét fokozhatja.”

³⁹ Bővebben lásd Gyermekjogi Civil Koalíció [Koalíciós Nyilatkozata](#) a kifogástalan életvitel vizsgálat aggasztó hatásáról (2025. június 2.). Elérhető: https://gyermekjogicivilkoalicio.hu/wp-content/uploads/2025/06/GYJCK_kifogastalan_letvitel_20250612.pdf

⁴⁰ Ezt bizonyítja például az is, hogy a Szőlő utcai Budapesti Javítóintézet volt igazgatója, Juhász Péter Pál is átment a vizsgálaton.

- Az anonim jelzés lehetősége nem biztosított minden intézményben; előfordult, hogy a panaszládát maga az intézményvezető ürítette (pl. a Szőlő utcai Budapesti Javítóintézetben), ráadásul a ládát bekamerázott helyre rakták ki, ami a gyakorlatban bizonyosan elriasztja a gyerekeket és a dolgozókat a jelzés megtételétől.
- A fenntartó – mint a jelzések címzettje – sok esetben ellenérdekeltnek tarthatja magát a bántalmazás mélyreható feltárásában és alapos kivizsgálásában, mivel az intézmény hírnevének megóvását, a „presztízaveszteség” elkerülését tartja prioritásnak. Emiatt az ügyeket olykor „csendben”, „közös megegyezéssel” rendezik, miközben a bántalmazó másik intézményben folytathatja a gyerekek elleni jogsértéseket.

2. Ajánlások

A gyermekvédelmi szakma megerősítése

- Növelni kell a gyermekvédelmi dolgozók bérét és létszámát, biztosítani kell a minőségi munka feltételül szolgáló folyamatos továbbképzéseket,⁴¹ szupervíziót és érzelmi támogatást, és erősíteni kell a szakmaközi és esetmegbeszéléseket.
- A szankcióközpontú, rendészeti szemlélet helyett a bizalomra, a szakmai autonómiára és a gyermekjogi megközelítésre építő szakmapolitikai irányváltás indokolt, amely helyreállíthatja a szakma hitelességét és vonzerejét.
- Felül kell vizsgálni továbbá az emberi méltóságot és a magánélethez való jogot sértő kifogástalan életvitel- és pszichológiai alkalmassági vizsgálatot, valamint meg kell teremteni a gyermekvédelemben dolgozó szakemberek hivatásbeli alkalmasságának minőségi ellenőrzését.

Hatékony prevenció és erőszakmentes konfliktuskezelés erősítése

- A gyermekbántalmazás megelőzésének első lépéseként indokolt a rendőri és iskolaári jelenlét megszüntetése a javítóintézetekben és gyermekotthonokban,⁴² mivel ezek a jelenlegi formájukban nem hatékony eszközök a bántalmazás megelőzésére, ellenben növelhetik a kriminalizálódás kockázatát.⁴³
- A Gyermekjogi Civil Koalíció⁴⁴ és az ENSZ Gyermekjogi Bizottsága 2020-as ajánlásai is arra hívják fel a magyar állam figyelmét, hogy erősítse a pozitív, erőszakmentes gyermeknevelést, és hangsúlyozza a testi fenyegetés káros hatásait a gyerekek, szülők, tanárok és szociális szakemberek körében.
- A traumatudatos attitűd és az erőszakmentes, alternatív konfliktuskezelési technikák alkalmazása, valamint a gyerekek érdemi bevonása a problémamegoldásba (partnerként kezelésük) alapvető feltétele a biztonságos intézményi kultúra kialakulásának.

⁴¹ Különösen a bántalmazás (áldozattá válás) felismerésével és kezelésével, valamint a jelzőrendszeri tagok együttműködését elősegítő rendszeres esetfókuszú, illetve érzékenyítő képzéseket.

⁴² Bővebben ld.: Gyermekjogi Civil Koalíció: [Koalíciós Állásfoglalás](https://gyermekjogicivilkoalicio.hu/gyermekjogi-nyilatkozatok/allasfoglalas-a-gyermekotthonokban-es-javitointezetekben-tervezett-rendori-es-iskolaori-jelenletről/) a gyermekotthonokban és javítóintézetekben tervezett rendőri és iskolaári jelenlétről (2025. december 12.). Elérhető: <https://gyermekjogicivilkoalicio.hu/gyermekjogi-nyilatkozatok/allasfoglalas-a-gyermekotthonokban-es-javitointezetekben-tervezett-rendori-es-iskolaori-jelenletről/>

⁴³ A rendőrség rutinszerű bevonása a konfliktuskezelésbe mindig növeli a gyerekek kriminalizálásának kockázatát, vagyis olyan viselkedésekből is „rendőrségi ügy” lesz, amit képzett szakemberek nevelési eszközökkel is tudnak kezelni. Lásd bővebben: Gyermekjogi Civil Koalíció: [Koalíciós Állásfoglalás](https://gyermekjogicivilkoalicio.hu/gyermekjogi-nyilatkozatok/allasfoglalas-a-gyermekotthonokban-es-javitointezetekben-tervezett-rendori-es-iskolaori-jelenletről/) a gyermekotthonokban és javítóintézetekben tervezett rendőri és iskolaári jelenlétről (2025. december 12.). Elérhető: <https://gyermekjogicivilkoalicio.hu/gyermekjogi-nyilatkozatok/allasfoglalas-a-gyermekotthonokban-es-javitointezetekben-tervezett-rendori-es-iskolaori-jelenletről/>

⁴⁴ ENSZ Gyermekjogi Bizottsága Magyarország hatodik időszakos jelentésére vonatkozó záró észrevételek (2020). Elérhető: <https://unicef.hu/ezt-tesszük-itthon/gyermekjogi-koalicio/gyermekjogi-koalicio-jelentes-ensz>

Független kontroll

- Egy **független ellenőrző hatóság** létrehozása a gyermekvédelmi szakellátást nyújtó intézményekben, nevelőszülői hálózatokban és a javítóintézetekben ellátott gyermekek és fiatal felnőttek bántalmazási eseteinek kivizsgálására és kezelésére. Ez a hatóság kulcsszerepet kapna abban, hogy valóban érvényesüljenek az állami gondozásban élő, illetve a javítóintézetekben elhelyezett gyermekek jogai a zárt intézményekben, különösen a bántalmazás elleni védelmük. A független hatósághoz bárki fordulhatna, kiterjedt vizsgálati jogkörökkel bírna, különösen: előzetes bejelentés nélküli látogatások, szakemberek és gyermekek traumatudatos meghallgatása, iratokhoz való hozzáférés, ajánlástételi jog és súlyos hiányosságok esetén jogi eljárások kezdeményezésére irányuló jogkör, éves jelentés elkészítése a parlamentnek.
- A zárt intézmények feletti külső demokratikus kontroll erősítéséhez elengedhetetlen az előzetes bejelentési kötelezettség nélküli országgyűlési képviselői látogatási jog biztosítása⁴⁵ az átláthatóság növelésére és a gyermekjogi sérelmek feltárására.⁴⁶
- Meg kell teremteni a valóban hatékony és független, gyermekjogi ombudsmani monitoringot.⁴⁷

Panasztételi eljárások bevezetése, gyermekjogi edukáció, gyermekjogi képviselők létszámának növelése és jogkörének kiterjesztése

A gyerekek bevonásával kell kialakítani a kellően érzékeny és hozzáférhető panasz- és bejelentési eljárásokat (gyermekbiztonsági/gyermekevédelmi protokollt, kapcsolódó képzést, segélyvonalakat, stb.). Ismertté kell tenni a gyermekbántalmazás esetén hívható segélyhívó számokat. Mielőbb ratifikálni szükséges az ENSZ Gyermekjogi Egyezmény harmadik, panasztételi kiegészítő [jegyzőkönyvét](#)⁴⁸ annak érdekében, hogy a gyerekek számára nemzetközi szinten is valódi panaszmechanizmus⁴⁹ álljon rendelkezésre abban az esetben, ha Magyarországon nem kapnak hatékony jogorvoslatot, erősítve ezzel az elszámoltathatóságot intézményi gyermekbántalmazás esetén. Fontos, hogy a jelenlegi 16 gyermekjogi képviselő létszámát jelentősen növeljék, és jogszabályban biztosítsák, hogy a **gyerekek a javítóintézetekben is fordulhassanak a gyermekjogi képviselőhöz.**

⁴⁵ Az országgyűlési képviselőknek jelenleg csak meghatározott állami szervekhez (pl. tűzoltóság, határőrség, rendőrség, polgárőrség, vám- és pénzügyőrség) van belépési jogköre, és az is előzetes bejelentési kötelezettséghez kötött.

<https://www.parlament.hu/az-orszaggyulesi-kepviselok-jogai-kotelessegei-es-javadalmazasa>

⁴⁶ A francia Nemzetgyűlés 2024 októberében indított [parlamenti vizsgálóbizottságot](#) a magyarországi kegyelmi botrányhoz hasonló gyermekvédelmi bántalmazások ügyek napvilágra kerülését követően. A parlamenti vizsgálóbizottság több, mint 120 meghallgatást követően 2025. április 8-án tette közzé jelentését, melyben 92 ajánlást fogalmazott meg a súlyos strukturális válságban lévő gyermekvédelmi rendszer megreformálása érdekében. Franciaországban a parlamenti képviselőknek 2000 óta van előzetes bejelentési kötelezettség nélküli [látogatási joga](#) a fogvatartási helyszínekre (2015 óta kiterjesztik őket [újságírók](#) is), és [független ellenőrző hatóság](#) vizsgálja ki a fogvatartási helyszíneket tapasztalható bántalmazásokat és egyéb jogsérelmeket. A Nemzetgyűlés gyermekvédelmi jelentésében megfogalmazott ajánlások között szerepel – a fogvatartási helyszínekkel kapcsolatos látogatási jog mintájára – a parlamenti képviselők bejelentési kötelezettség nélküli látogatási jogának kiterjesztése a gyermekvédelmi intézményekre, illetve egy a fogvatartási helyszíneket ellenőrző önálló hatóság létrehozása a gyermekvédelmi intézményekben tapasztalható bántalmazások kezelésére.

⁴⁷ Bővebben: Láposy Attila: Eljött a gyermekjogi ombudsman ideje? In: *Qubit*, 2025.12.29. Elérhető:

<https://qubit.hu/2025/12/29/eljott-a-gyermekejogi-ombudsman-ideje>

⁴⁸ Az ENSZ Gyermek Jogairól Szóló Egyezmény harmadik fakultatív jegyzőkönyve https://gyermekjogiegyezmeny.hu/wp-content/uploads/2020/04/3.fakultati%CC%81v-jegyzo%CC%8Bko%CC%88nyv_panaszt%C3%A9teli-mechanizmus_angol.pdf

⁴⁹ A Bizottsághoz fordulhatnak gyermekek, gyermekek csoportjai vagy azok képviselői bármely ország ellen, mely elfogadta a jegyzőkönyvet. A Bizottság nyomozást indíthat a gyermekjogokat érintő súlyos vagy rendszeres sérelmek esetén, az államok pedig panaszt nyújthatnak be egymás ellen, amennyiben elfogadták ezt az eljárást. <https://unicef.hu/gyermekjogok/a-gyermekejogi-egyezyemenyhez-csatolt-fakultativ-jegyzokonyvek>

Intézményi környezet és szakmai protokollok fejlesztése

- Biztonságos, gyermekbarát fizikai környezetre, megfelelő férőhelyszámra, kisebb csoportlétszámokra és több, a gyermekek szükségleteihez igazodó kísérőprogramra van szükség a zárt intézményekben.
- Elengedhetetlen a gyermekek számára hozzáférhető és érthető gyermekvédelmi/gyerekbiztonsági protokollok kidolgozása és a gyakorlatban történő alkalmazása, melyek világossá teszik, hogy a gyerekeket milyen prevenciós eszközökkel védi az intézmény a bántalmazástól és milyen módon tudnak jelzéssel élni és valódi segítséget kapni, ha bántalmazást tapasztalnak.
- Indokolt összhangba hozni a gyermekbántalmazás felismerésére és jelzésére irányuló ágazati módszertani protokollokat és egyértelművé tenni, hogy a jelzőrendszeri tagoknak milyen esetekben van jelzési illetve feljelentési kötelezettségük.

Intézményi bántalmazások feltárása és nyilvánossá tétele

A gyermekvédelem ágazati irányítójának fel kell tárnia és nyilvánosan hozzáférhető elemzést kell készítenie az intézményi bántalmazások okainak, tendenciáinak feltárására a hozzá beérkező évi több száz jelzés, panasz alapján, bemutatva a rendszerszintű problémák kezelése érdekében tett eddigi intézkedéseit és módszertani, szakmai, szervezési, erőforrás-biztosítási tevékenységét.⁵⁰

Gyermekáldozatok hosszú távú támogatása

Az azonosított gyermekáldozatok számára a gyermekbántalmazás feltárására irányuló jogi eljárások során és azokat követően is hatékony, hosszú távú támogatást kell biztosítani, ideértve a traumafókuszú pszichológiai ellátást és valamennyi olyan szolgáltatás hozzáférhetőségét, amely a jelzés után a biztonság és a gyógyulás feltételeit segíti.

⁵⁰ Bővebben ld.: „*Mit kíván a magyar gyermekvédelem.*” Javaslatok 40 pontban a gyermekvédelmi rendszer megújításáról (2024). Elérhető: <https://gyermekjogicivilkoalicio.hu/wp-content/uploads/2024/03/JAVASLATOK-GYERMEKVEDELEM-2024.-VEGLEGES-02.29.docx-2-1.pdf>

Jánoskúti Boglárka:⁵¹ Az értelmi és pszichoszociális fogyatékossgal élő gyermekáldozatok speciális hátrányai

A különösen sérülékeny – értelmi és pszichoszociális fogyatékossgal élő – bűncselekmények áldozatává vált gyerekekről a Validity Alapítvány megbízásából készült [tanulmány](#)⁵² hangsúlyozza, hogy a büntető igazságszolgáltatási és gyermekvédelmi rendszerekben súlyos hiányosságok vannak az érintettek speciális szükségleteinek felismerésében és hatékony kezelésében. Ahhoz, hogy az értelmi vagy pszichoszociális fogyatékossgal élő áldozattá vált gyerekek a büntetőeljárásban sértetti jogait a lehető legjobban, azaz érettségüknek, fejlettségüknek és érdekeiknek leginkább megfelelően tudják gyakorolni, a gyermekvédelmi rendszer és a büntetőeljárás minden szintjén szükséges egyéni igényeiket feltárni és értékelni, és ezekhez az eljárást is adekvát módon igazítani.

Az értelmi vagy pszichoszociális fogyatékossgal élő gyerekek sokszorosan veszélyeztetettek a gyerekekkel szemben leggyakrabban előforduló bűncselekményekben, kiszolgáltatottságukat sokszor a fogyatékossgal élő személyekkel szembeni előítéletek is növelik. A kommunikációs akadályok beazonosítása az első lépés annak érdekében, hogy a gyerekek az őket ért sérelmekről jelzést tudjanak adni, vagy az elkövetők felelősségre vonásához szükséges mértékben a történeteket le tudják írni. A rejtett bűncselekmény gyermekáldozatok között is kiemelt figyelmet érdemel az interszekcionális jellemzőkkel rendelkező gyermekáldozat, aki azért marad rejtve, mert nehezen fér hozzá az igazságszolgáltatáshoz, nem kap egyéni szükségleteihez illeszkedő gyermekközpontú tájékoztatást, így interszekcionális diszkriminációnak⁵³ lehet kitéve. Különösen veszélyezteti ez a gyermekotthonokban, zárt intézményekben elhelyezett gyerekeket és a fogyatékossgal élő gyerekeket, akiket jellemzően kevésbé tájékoztatnak jogairól és nem tudnak feljelentéssel élni.

Helyzetelemzés

A gyermekvédelmi jelzőrendszerrel kapcsolatos strukturális hiányosságok

A gyermekvédelmi észlelő- és jelzőrendszer működésének számos strukturális hiányossága akadályozza a bűncselekmények áldozatává vált gyerekek, különösen a fogyatékossgal élő gyerekek megfelelő védelmét. A rendszer egyik legkritikusabb problémája az **egységes protokollok** és fogalomhasználat **hiánya** a gyermekbántalmazás kezelésében, ami következetlen intézkedésekhez vezet. Ez különösen súlyos problémát jelent a fogyatékossgal élő gyerekek esetében, akikre vonatkozó **módszertani eljárások teljes mértékben hiányoznak**.

⁵¹ Jogász, gyermekjogi szakértő, a Gyermekjogi Civil Koalíció vezetőségi tagja, a Hintalovon Alapítvány külső szakértője, a BAGázs Egyesület jogklinika programjának önkéntese.

⁵² [Az értelmi és pszichoszociális fogyatékossgal élő gyermekáldozatok helyzet a gyermekvédelmi és büntető eljárásban](#) (Validity Alapítvány, 2025). Elérhető: https://validity.ngo/wp-content/uploads/2025/11/HUNGARIAN-NMCS_HU_v17102025.pdf (a továbbiakban: Validity-kutatás)

⁵³ Interszekcionális diszkrimináció alatt azt a jelenséget értjük, amikor egy személyt nem pusztán egyetlen védett tulajdonsága – például neme, fogyatékossga vagy etnikai hovatartozása – alapján ér hátrányos megkülönböztetés, hanem ezek több tényező együttes hatása révén. Az interszekcionális megközelítés felismeri, hogy ezek a tényezők nem külön-külön, hanem egymást erősítve, metszéspontjukban (interszekcióban) fejtenek ki hatást.

Az egyéni értékelés elmaradása és inkonzisztens alkalmazása

A Büntetőeljárás törvény **automatikusan különleges bánásmódot** biztosít a gyerekek és a fogyatékossgal élők számára, de ezzel párhuzamosan **nem teszi kötelezővé az egyéni értékelést**, holott annak eredménye indokolt eljárási garanciákat alapozhatna meg. A kutatás során megkérdezett szakemberek szerint a bíróságok, ügyészségek és nyomozó hatóságok gyakran nem végeznek hivatalból egyéni értékelést, még akkor sem, ha nyilvánvalóvá válik a gyerek speciális szükséglete. A **hivatalbóli értékelés hiánya** azzal a következménnyel jár, hogy a **gyerek számára szükséges eljárási könnyítéseket** – például a megfelelő kommunikációs forma, segítő személy biztosítása, speciális ki/meghallgatási módszerek – **nem alkalmazzák**. Ez súlyosan veszélyezteti a gyermek jogainak érvényesülését, és másodlagos viktimizációhoz (áldozattá váláshoz) vezethet. Ugyanis még abban az esetben is, ha a bíróság, ügyészség és nyomozó hatóság beazonosítja a fogyatékossgal élő gyerek áldozatot, nincs hivatalból kötelezettsége ilyen esetekben egyéni értékelést végezni azért, hogy meghatározza a gyerek helyzetéhez igazodó, szükséges és arányos eljárási garanciákat és könnyítéseket. A hivatalbóli egyéni értékelés hiánya azonban ahhoz vezethet, hogy a gyerek áldozat fogyatékossga sok esetben rejtve marad, illetve a szükségleteinek megfelelő eljárási könnyítéseket nem adják meg neki. Így a gyerek újra traumatizálódhat, és a meghallgatása sem lesz büntető-eljárásjogi szempontból „értékelhető”, hiszen nem kapta meg a megfelelő eljárási könnyítéseket.

Kommunikációs akadályok és a segítő szakértelem hiánya

A fogyatékossgal élő gyerekek esetében a kommunikációs akadályok megfelelő felismerése és kezelése nélkülözhetetlen feltétele az eljárás tisztességes lefolytatásának. Ennek ellenére a hatóságok és gyermekvédelmi szereplők gyakran nem rendelkeznek a megfelelő érzékenységgel, ismerettel a fogyatékossgal élőkkel kapcsolatban, sem a szükséges eszközökkel (pl. augmentatív és alternatív kommunikációs formák), sem a megfelelő szakértői háttérrel (pl. gyógypedagógus, jelnyelvi tolmács). A nyomozó hatóságok a meghallgatás előkészítése során csak ritkán térképezik fel a gyerek kommunikációs szükségleteit, és nem rutinszerűen veszik igénybe más szakemberek segítségét. A gyerekek speciális szükségletei gyakran csak a meghallgatás során, esetlegesen derülnek ki, és ezek kezelésében legfeljebb az egyes (Barnahus) szaktanácsadók személyes tapasztalata és rátermettsége jelent biztosítékot.

A Barnahus-modell korlátai és a meghallgatás intézményes hiányosságai

A gyermekbarát igazságszolgáltatás egyik kulcseleme a Barnahus-modell⁵⁴, amely lehetőséget biztosít arra, hogy a gyerek meghallgatása megfelelő környezetben, traumatudatos eljárással történjen. A Barnahus-meghallgatások azonban nem kötelezőek, és az, hogy egy gyerek oda kerül-e, jellemzően a rendőr/ügyész személyes döntésén múlik. Így számos meghallgatás még mindig a rendőrségi épületek nem gyermekbarát környezetében, nem szaktanácsadó által történik. Problémát jelent az is, hogy a gyerekek meghallgatását végző szakemberek (rendőrök, szaktanácsadók, igazságügyi pszichológus szakértő) nem kapnak egységes (speciális és folyamatos!) képzést a gyerekek traumatudatos meghallgatására. A Barnahus-központokban jelenleg kevés gyerek jut terápiás ellátáshoz, és gyakori probléma a sokszori meghallgatás, ami traumatizáló eljárásokhoz vezethet. A nem traumatudatos bánásmód – pl. felnőtt nyelvű tájékoztatás a gyerekáldozatnak az ő jogairól vagy a taszító, ingergazdag környezet – megakadályozza a koherens vallomást, gyengíti a bizonyítást, növeli a másodlagos

⁵⁴ <https://barnahus.hu/ez-a-barnahus/>

viktimizációt. A jó protokollok hiánya miatt a bűncselekmény gyakran nem bizonyítható, ráadásul az áldozatok is védtelenek maradnak.

A segítő személyek, ügygondnokok és szakértőkkel kapcsolatos problémák

A gyerekek eljárási jogainak érvényesülésében kulcsszerepet játszó segítő személyekről nincs kereshető adatbázis, és az ő bevonásuk az eljárásba gyakran esetleges, nem kötelező. Az ügygondnoki rendszer nem képes betölteni funkcióját addig, amíg nem kapnak az ügygondnoki listán szereplő ügyvédek megfelelő képzést a traumatudatos és gyermekbarát igazságszolgáltatás alapjairól, a gyermekkorú és fogyatékossgal élő ügyfelekkel való kommunikációról. Továbbá átláthatatlan az ügygondnokok kijelölésének rendszere is. Az ügygondnoki rendszer alapvető beavatkozásokat igényel annak érdekében, hogy a gyerekek jogait érdemben érvényesíteni tudják. Hiányzik a büntetőeljárásból egy olyan segítő intézménye is, aki az értelmi és pszichoszociális fogyatékossgal élő gyermekáldozatokat tudná elsősorban a kommunikációban segíteni az eljárás során.

Eljárásjogi garanciák opcionális jellege

A büntetőeljárási törvény ugyan számos garanciát felsorol a különleges bánásmódot igénylő személyek – így a gyerekek és fogyatékossgal élők – védelmére, azonban ezek túlnyomó része nem kötelező érvényű, hanem „lehetőség szerint” alkalmazandó. Ez jogbizonytalanságot okoz, és növeli a másodlagos viktimizáció kockázatát.

Előremutató kezdeményezések

Ugyanakkor a kutatás során meghallgatott szakemberek számos lehetőséget is azonosítottak, például ígéretes gyakorlatokat (Barnahus-meghallgatás, a gyermekközpontú meghallgatásból képzett rendőrökből álló Fecskehálózat).

javaslatok

- A jelzőrendszeri tagok számára biztosítani kell a bántalmazás (áldozattá válás) felismerésével és kezelésével, valamint a jelzőrendszeri tagok együttműködését elősegítő **rendszeres esetfókuszú, illetve érzékenyítő képzéseket**.
- Meg kell teremteni a **gyermekvédelmi törvény és a jelzőrendszer működtetésével kapcsolatos szakmai protokollok közötti összhangot** annak érdekében, hogy a jelzőrendszeri tagok számára egyértelművé váljon, milyen esetekben van jelzési/feljelentési kötelezettségük.
- Kiemelt figyelmet kell fordítani az **interszekcionális jellemzőkkel rendelkező gyerek áldozat esetében a szükségleteinek megfelelő tájékoztatására**, pl. a fogyatékossgal élő gyermekek számára akadálymentesen hozzáférhető hotline vonal létrehozása.
- **Kötelező egyéni értékelés** büntetőeljárásban annak érdekében, hogy a fogyatékossgal élő gyermekáldozatok és a jelentős szocializációs hátrányból érkező gyermekáldozatok ne maradjanak rejtve és szükségleteiknek megfelelő támogatást (eljárási könnyítések és akadálymentesítések) kapjanak az eljárás során, elkerülve másodlagos áldozattá válásukat.
- Szükséges az **egyéni értékeléssel kapcsolatos egységesen alkalmazandó protokoll kidolgozása (és kapcsolódó képzés biztosítása) a fogyatékossgal élő gyerek áldozatok egyéni szükségleteinek felmérésére**, amely lehetővé teszi a speciális védelmi igények azonosítását.

- **Kockázatértékelésen** alapuló **egyéni támogatási terv kidolgozása** értelmi vagy pszichoszociális fogyatékossgal élő gyermekáldozatok számára a gyerek jogainak érvényesítése, az eljárásban való érdemi részvétele és a másodlagos áldozattá válás megelőzése érdekében.
- **Egységes digitális platform** a gyermekvédelem számára: az adatintegráció, a korai azonosítás és a támogatás összehangolásának javítása: egyéni értékelési adatlap és az egyéni támogatási terv GYVR-ben való rögzítése.
- **Egységes, traumatudatos és gyermekközpontú meghallgatási protokoll** bevezetése, amely tartalmazza a pszichoszociális fogyatékossgal élő gyerek áldozatok meghallgatásával kapcsolatos jó gyakorlatokat, valamint a kapcsolódó képzések és szupervízió biztosítása.
- **Barnahus-modell** kiterjesztése: **minden fogyatékossgal élő gyermeknél kötelezővé tenni a szaktanácsadó által történő meghallgatást.**
- A gyerek áldozatokat segítő személyekkel kapcsolatos javaslat: azokat az **ügygondnokokat jelöljék ki a gyerekek érdekeinek képviselőjére, akik rendelkeznek a gyerekek meghallgatásával kapcsolatos speciális szakértelemmel,** továbbá megfelelő javadalmazásban részesítsék az ügygondnokokat annak érdekében, hogy valóban motiváltak legyenek a gyerekek érdekeinek tényleges képviselőjére a jogi eljárások során.

Paulusz Bogáta:⁵⁵ Gyerekek a rács mögött – Emberséges végrehajtás nélkül mit sem ér a jog

Helyzetleírás

Az alaptézis, hogy a változásokat nem a szakellátásban, hanem az alapellátásban kellene kezdeni. Én azonban büntetőjogásként már a szakellátásba került gyerekekkel, fiatalokkal, fiatal felnőttekkel találkozom. Így főként a büntetőeljárás hatálya alatt álló/állt, gyermekvédelmi intézményben nevelkedő gyerekekkel és letartóztatásban vagy javítóintézeti nevelés alatt lévő fiatalokkal összefüggő szabályozásról tudom megosztani a gyakorlati tapasztalataimat és javasolataimat.

A hatályos Büntető Törvénykönyv, Büntetőeljárási és Büntetés-végrehajtási törvény is külön rendelkezéseket tartalmaz a fiatalok terheltek és kiskorú tanúk – korukból fakadó – sajátos, felnőttektől eltérő igényű kezelésére. Önmagában a törvényi rendelkezés mit sem ér, hogyha az az emberi tényezők (gyávaság, félelem, érdektelenség, felkészületlenség...) miatt nem jut érvényre. Pusztán frázis marad ugyanis a jogszabály, hogyha nincsenek az emberek arra elkötelezve, hogy az abban foglaltaknak érvényt szerezzenek. Tehát a törvény a lehetőségeket megadja, a jogalkalmazón múlik, hogy ezeket milyen célra használja, hogyan él vele.

A vonatkozó törvények mellett alkalmazandó friss, gyakorlatilag máról holnapra hatályba léptetett rendeletekről már nem mondható el, hogy megadná a gyerekekkel való megfelelő törődés lehetőségét. Nehéz nem azt látni a kormányzati törekvések mögött, hogy a bicskei gyermekotthonban és a Szőlő utcai javítóintézetben történtek mihamarabbi elföldelése és nem azok szakmai megoldása lenne a cél akkor, amikor a rendes jogalkotás szabályait megkerülve, az adott szakmák jeles képviselőinek teljes ignorálása mellett kapkodva hoznak meg olyan törvényeket, rendeleteket és döntéseket, melyek alapjaiban változtatják meg a gyermekvédelmi rendszert.

Egészen 2025. december 10. napjáig a javítóintézetek az általános, speciális és különleges gyermekotthonok mellett a gyermekvédelmi rendszer részét képezték. A Budapesti Javítóintézetben történt növekedéseket ért bántalmazásokat a kormány oly módon kívánta kezelni, hogy a javítóintézetek irányításával kapcsolatos haladéktalan intézkedésekről szóló 386/2025. (XII.10.) kormányrendelettel a javítóintézetek irányítását és fenntartását a rendvédelmi szervek hatáskörébe utalta, utólagosan igazolva azon kormányzati kommunikációt, miszerint a javítóintézet „börtön”, ahol fogvatartottak vannak. A féloldalas kormányrendelet két érdemi mondatot rögzít:

- 1) Az irányítást a büntetés-végrehajtás országos parancsnoka, míg a fenntartást a büntetés-végrehajtási szervezet veszi át;
- 2) A rendőrség folyamatos bűnmegelőzési célú rendőri felügyeletet biztosít.

Ezen túlmenően az 1/2026. (I.19.) BM rendelet megszüntette a Budapesti Javítóintézetet, és nagy hirtelen értékesítették az intézet helyéül szolgáló épületet. A gyermekvédelemért felelős minisztérium az intézetis ellátottak sérelmére elkövetett bűncselekmények mielőbbi feltárása, a felelősségvállalás

⁵⁵ Ügyvéd, büntetőjogász, a Budapesti Ügyvédi Kamara tagja.

és a reparáció helyett a felosztás, a felelősségelhárítás és az elfojtás módszerét választotta, akkor amikor kilátásba helyezte, hogy a jövőben az összes még működő javítóintézetet felváltja egy új, országos javítóintézet. Bár erről jogszabály még nem rendelkezik, köztudott, hogy a kormány terve szerint a még működő javítóintézeteket Tökölön, a Tököli Országos Büntetés-végrehajtási Intézet és a Fiatalkorúak Országos Büntetés-végrehajtási Intézetének egységes börtön falain belül, de a két intézettől elkülönítve akarják centralizálni. A megvalósításhoz szükséges építkezések jelenleg is folynak.

Ezzel az az alapvető probléma, hogy míg a gyermekvédelmi rendszer célja a gyerekek biztonságos nevelkedésének, testi, értelmi és érzelmi fejlődésének biztosítása, valamint a veszélyeztetettség megelőzése és megszüntetése, addig a büntetés-végrehajtás célja – még fiatalkorúak esetén is – a büntetésben és az intézkedésben megnyilvánuló joghátrány, illetve a megelőzést szolgáló rendelkezések érvényesítése. Emellett az elítélt társadalmi beilleszkedésének és a jogkövető magatartás kialakulásának elősegítése azzal, hogy a fiatalkorúak esetében a gyermekek jogainak érvényesülését is szem előtt kell tartani.

A javítóintézeteknek a büntetés-végrehajtási szervezetbe integrálásukkal történő felszámolásuk egyben a javítóintézeti funkciók börtönökbe való integrálását is jelenti.

Börtönkörnyezetben azonban kivitelezhetetlen a javítóintézeti nevelés megvalósítása.

A feltárást akadályozó tényezők

A zárt, hierarchikus intézetben – gyermekotthonban, javítóintézetben vagy börtönben – élők, különösen gyerekek sérelmére elkövetett bűncselekmények feltárása rendkívül nehéz, mert az ott nevelkedők kiszolgáltatottak, szerény érdekérvényesítő képességgel rendelkeznek és eleve bizalmatlanok a külvilággal, különösképpen a rendvédelmi szervek dolgozóival szemben. Hiába biztosított a 18. életévüket be nem töltöttük számára törvényes képviselő (szülő, gyám), hogyha velük csupán havi egy, maximum két alkalommal tud érintkezni a gyermek, mert egy gyámra például 30 gyerek jut. Ilyen kevés érintkezési lehetőség mellett képtelenség olyan bizalmi viszonyt kialakítani, ami legalább azt elősegítené, hogy a nyomozó hatóság a törvényes képviselő segítségével értesüljön a gyermek sérelmére elkövetett bűncselekményről. Hogyha az első lépést sikerül is megtenni, beláthatatlan ideig tarthat a rendőrségen a bűncselekmény ún. felderítési szakasza.

Problémás továbbá, hogy az akár évekig tartó felderítési szakaszt követő vizsgálati szakaszban a sértett/tanú meghallgatására a feljelentéshez/bejelentéshez képest évek múlva kerül sor, és ezt akár többször is megismétlik. Ezen túlmenően igazságügyi szakértő bevonása is csak évek múlva, nem ritka esetben már csak bírói szakban történik meg, amikor a vizsgálat sokkal kevésbé tud hiteles eredményt nyújtani. A hosszadalmas felderítési szakasz másik hátránya, hogy amíg a rendőrségi eljárás nem kerül vizsgálati szakba, és nem gyanúsítják meg az adott személyt, addig hiába folyik nyomozás az általa elkövetett bűncselekmény miatt, annak tényét nem rögzítik a bűnügyi nyilvántartásba, így az elkövető akár évekig tudja folytatni bűnös tevékenységét.

A bűncselekmény áldozatainak fellépését az sem segíti elő, hogy a jelzést – legyen az feljelentés vagy bejelentés – követően ugyanoda kell visszatérniük, ahol a sérelme(ke)t elszenvedték, tehát a konkrét elkövető közvetlen közelében maradnak. Az utolsó két körülmény együttes fennállása öncenzúrákat alakít ki, mint ahogy az a bicskei gyermekotthonban is történt. Hisz a sértettnek már nemcsak a sérelmére elkövetett bűncselekmény(ek) megismétlésétől, hanem már a büntetőeljárás megindulása miatti további retorziótól is tartania kell.

Javaslatok, ajánlások

De lege ferenda javaslat

Nem kell a melegvizet feltalálni ahhoz, hogy az elmúlt évek alatt szép lassan teljesen magára hagyott szociális és gyermekvédelmi ellátórendszer eredeti céljának megfelelően működhessen.

A büntetőpolitikának kellene változni, amely most csak a szigort tudja elképzelni, és ha valami történik, lásd a bicskei gyermekotthonból vagy a Szőlő utcai Budapesti Javítóintézetből kirobbant botrányt, akkor arra pusztán a jogszabályok szigorításával válaszol.

Mégis, abban a szerencsés helyzetben vagyunk, hogy az alapvető jogszabályokat – így a büntetőeljárás törvény, a büntetés-végrehajtási törvény és a javítóintézetek rendtartásáról szóló rendelet – módosítása nélkül is korrigálható a jelenlegi állapot. Merthogy az aktuális, politikailag is kínos helyzetet nem kellene nagy hirtelenséggel, szakmai egyeztetések nélkül, egész egyszerűen a szőnyeg alá söpörni, és minél zártabb világba száműzni a gyerekeket, hogy a jövőben semmi ne tudjon kiderülni, hanem az adott probléma alapos kivizsgálását követően, szakmai és társadalmi egyeztetés mellett, rendes jogalkotás keretében a szükséges mértékig kellene módosítani a jogszabályokon.

Minden szervezeten belül vannak olyan emberek, akik nem érintettek az adott problémában, ezért a Szőlő utcaihoz hasonló ügyek elsikkadása megakadályozásának egyik kulcsa, hogy minél több és más eljárásjogi pozícióval bíró, egymástól független szereplőt vonjanak be a vizsgálatokba.

Politikai síkon maradva, a javítóintézetekkel összefüggésben

azonnali intézkedésként szükséges:

- a 386/2025. (XII.10.) kormányrendelet hatályon kívül helyezése és a javítóintézetek gyermekvédelmi rendszerbe való visszahelyezése;
- a javítóintézetek felszámolása és egy központba tömörítése helyett a decentralizáció visszaállítása;
- az alapvető jogok biztosa – amennyiben a jövőben létrejön a gyermekvédelmi ombudsman intézménye, akkor pedig az ő – hatáskörébe utalni a rendőrség jelenlegi ellenőrző, bűnmegelőzési célú felügyeleti szerepét.

A büntetőeljárások eredményességének biztosítása érdekében javasolt intézkedések:

- a fiatalkorú terheltek mintájára törvényi szabályozás tegye kötelezővé a 18. életévét be nem töltött sértett/tanú számára a jogi képviselő (sértetti képviselő, tanú segítő ügyvéd) biztosítását és jelenlétét valamennyi olyan eljárási cselekményen, ahol a gyerek is jelen van;

- a jogi képviselőt – a kirendelt védőhöz hasonlóan – ne az eljáró hatóság rendelje ki, hanem a területi ügyvédi kamara jelölje ki;
- amennyiben a bejelentés/feljelentés beérkezésétől számított 3 napon belül az eljáró hatóság nem rendel el nyomozást, vagy a feljelentést elutasítja, akkor nyomban terjessze fel a területileg illetékes ügyészségre az iratokat, hogy az ellenőrizni tudja az eljárás lezárásáról szóló döntés helytállóságát;
- amennyiben a nyomozást elrendelik – a sértett/tanú kérésére – a nyomozóhatóság intézkedjen a felettes ügyészségen keresztül a gyerek elhelyezésének azonnali megváltoztatása iránt;
- nyomozás elrendelése esetén – a 18. életévüket be nem töltött sértettek esetében – a felderítési szakasz annak elrendelésétől maximum 6 hónapig tarthasson;
- valamennyi 18. életévét be nem töltött sértett/tanú kihallgatásáról folyamatos kép- és hangfelvétel készüljön, az írásbeli jegyzőkönyvet a felvétel alapján, utólag készítsék el, hogy ez ne hátráltassa a meghallgatást;
- a kép- és hangfelvételt a büntetőeljárásban különleges bánásmódot igénylő személyre vonatkozó rendelkezésekkel összefüggésben indokolt kezelni (tehát például, ha az egyik tanúnak az eljárás alatt eltorzítják a külsejét annak érdekében, hogy ne legyen felismerhető, akkor a kihallgatásáról készült felvételt sem lehet az eljárás során megismerhetővé tenni);
- súlyos cselekmények gyermek sértettjeit és tanúit terápiás és meghallgatósobában képzett forenzikus szaktanácsadó segítségével hallgassák ki, de legalábbis olyan rendőrök végezzék a kihallgatást, akiknek van külön képzettségük a sérülékeny emberekkel kapcsolatos megfelelő bánásmódra.

Fenti javaslatok nem kizárólag a gyermekvédelmi rendszerben élő gyermekek jogainak biztosításához hasznosak, ezért célszerű lenne azokat valamennyi 18. életévét be nem töltött sértett/tanú esetében megfontolni.

Összegzés

Jelen helyzetleírás és annak alapján tett javaslatok a hazai jogalkotási és jogalkalmazási korlátok ismeretében fogalmazódtak meg, így az ajánlások nem teljes körűek, azok megvalósulása csupán a gyermekvédelmi rendszer problématérképén kirajzolódó egyes akkut problémák orvoslására alkalmasak.

Minden rendszer annyira tud csak jól működni, amennyire az azt működtető személyek alkalmassága és szándéka engedi. Ugyan ma kevés a tényleges jogsértő, azonban sokan igazodó személyként akár akaratlanul is segítséget nyújtanak a kártékony helyzet fenntartásában. Bármilyen jogalkotási eszköztől naivitás volna azt várni, hogy korszakváltásszerűen képes létrehozni egy ideális rendszert. A jog fejlődésével azonban a rendszer valamennyi résztvevőjében elkezdhet kialakulni az a kép, hogy a jogsértéseket állami reflexió és retorzió követi. Ez pedig hatással lehet a gyermekvédelmi rendszert működtető személyek belső szándékára is.

Fiáth Titanilla:⁵⁶ Jó gyakorlatok fiatalok déli-amerikai zárt intézeteiben

2022-ben néhány hónapot töltöttem egy kolumbiai alapítvány pszichológus munkatársaként Bogotában, fiatalok (fk.) fiúk és lányok intézeteiben. Most pedig a chilei büntetés-végrehajtással ismerkedem. Röviden összefoglalom az ottani jól hasznosítható gyakorlatokat.

Szervezeti kérdések

Kolumbiában és Chilében sem a letartóztatott, sem a jogerősen elítélt fiatalok intézetei nem tartoznak a büntetés-végrehajtási (bv.) szervezethez. Kolumbiában egy gyermek- és családvédelemmel foglalkozó állami szerv felelős az intézmények működtetéséért, amelyekben alapvetően pedagógiai-reszocializációs logika érvényesül. Kettős vezetésre is van példa: a kolumbiai anya-gyermek börtönrészek működtetése például a bv. és a Családjóléti Minisztérium közös felelőssége.

A szervezeti kérdéseknek természetesen nem csupán szimbolikus jelentősége van. A fiatalok intézeteit nem börtönöknek nevezik, ahogy az ott elhelyezetteknek is inkább a „serdülő” / „fiatalok” elnevezést használják a „fogvatartott” helyett. Az intézet falain belül nincsenek egyenruhás felügyelők: egy-egy kisebb csoportért több „gondozó” felel – tehát inkább „kapcsolati alapú kontrollt” próbálnak működtetni. (A biztonságért felelős személyzet a *létesítmény* őrzését biztosítja a bejáratnál.)

Mindenképp megfontolandónak tartanám Magyarországon is, hogy a fiatalok intézetei ne vagy ne kizárólag a büntetés-végrehajtáshoz tartozzanak.

Elkülönítve és rövid ideig

Aki fiatalokként követett el bűncselekményt, Kolumbiában a büntetés letöltése ideje alatt mindvégig fk. intézetben marad. Az ítéletek, büntetések eleve jóval rövidebbek, mint Magyarországon. A szakemberek szerint azért, mert a fiatalok idegrendszere kevésbé érett, az impulzivitás és a meggondolatlanság büntetésének pedig nem szabad hosszabb távon meghatározni a személy életpályáját.

Chilében a fiatalok 18 évesen átkerülnek ugyan a felnőttek bv. intézetébe, de ott egy különálló részlegen kell letölteniük a büntetésüket. Mindkét országban nagyon fontosnak tartják tehát a *megelőzést*, azt az elképzelést, hogy a zárt intézetek esetleges negatív következményeitől (prizonizáció, kortárs hatások, áldozattá válás stb.) megóvják a fiatalokat, amennyire az lehetséges.

Oktatás, szakképzés, egyéb reintegráció

A fiatalok Kolumbiában alap- és középfokú oktatásban vesznek részt. Többekkel találkoztam, akik online formában végezték egyetemi tanulmányaikat úgy, hogy a csoporttársaik nem is voltak tudatában annak, hogy a fogva tartott fiatalok zárt intézetből vesznek részt az órákon. A jó magaviseletűek személyesen is elmehettek a kurzusokra, csak az oktatást követően – a nap végén – kellett visszatérniük a körletre.

⁵⁶ Antropológus, börtönpszichológus.

Minden intézetben folyt szakmaképzés is, illetve a fiatalok különböző műhelyekben is dolgoztak (a munkájukért fizetést is kaptak). Lányoknál kialakítottak „szépségpavilonokat”. Itt egyrészt foglalkozhattak a szépségápolással, egymáson gyakorolhattak (manikűr, fodrászat stb.), másrészt időről időre szerződtettek egy oktatót, aki strukturált tanfolyamokat tartott az érdeklődőknek, akik a kurzus végeztével bizonyítványt is kaptak.

A fiatalok az általuk készített kézműves tárgyakat is eladhatták; az innen befolyt összeget felvezették a kártyájukra. Sokan a személyes szükségleteikre fordítható összegből is a családjukat támogatták.

A reintegrációs programokba vallási és önkéntes szervezeteket is bevontak. A fiúknak volt például saját rádiójuk, „rapszakkört” tartottak, sportoltak, moziteremmel rendelkeztek.

Egy korábbi terepmunkám helyszínén az Egyesült Államokban az önkénteseknek, vallási és egyéb programok „civil” (külsős) felelőseinek egy tanfolyamot kell elvégezniük. Én egy három hetes programon vettem részt az egyik közép-nyugati államban: a jogi és a börtönnel kapcsolatos ismeretek elsajátításán túl önvédelmi gyakorlatok is szerepeltek a tananyagban. Ezt követően a saját felelősségünk volt annak eldöntése, hogy vállaljuk-e a börtönben végezhető reintegrációs munkát – mindezek miatt nem kellett extra személyzetet, külön felügyeletet biztosítani a programokhoz.

Nagyon fontosnak tartanám, ha a reintegrációs és szabadidős programok működtetésébe Magyarországon is be tudnánk vonni önkéntes munkatársakat, így azok az esetleges forráshiány ellenére is nagyobb létszámmal működhetnének. Az intézeteknek ugyanis átjárható teret kell biztosítaniuk a társadalom felé, csak így beszélhetünk reintegrációról egyáltalán.

Pozitív megerősítés

Noha mindkét kolumbiai intézetben volt „fogda”, néhány napnál többet ritkán töltöttek magánelzárásban a fiatalok: a büntetés helyett inkább a pozitív megerősítésre fektettek hangsúlyt a személyzet tagjai. A szabályok betartását elsősorban a differenciált elhelyezés és a progresszív rezsim rendszere biztosította. Aki együttműködött, jóval nagyobb szabadságot élvezett (több sportprogramon, szakkörön vehetett részt, nyitottabb részlegen élt).

A rendszer rugalmasságát mutatja, hogy én a magatartásproblémákat mutató fiúk zártabb részlegén tartottam foglalkozásokat. Azaz még őket sem fosztották meg a programoktól, ugyanakkor kevésbé mozoghattak szabadon, kísérettel hagyhatták csak el a körletrészt. A lehetőség, hogy megfelelő magaviseletért átkerülhessenek a nyitottabb részlegek valamelyikébe, ugyanakkor számukra is elérhető volt.

Pszichológusi és terápiás segítség

Minden intézetben lehetőség volt pszichológusi segítséget kérni egyéni és csoportos formában is.

A csoportterápiák az utóbbi években az Egyesült Államokban és Dél-Amerikában is egyre inkább strukturált, kognitív-viselkedésterápiás alapokon nyugvó programok, amelyek az ún. kriminogén szükségletek felmérését követően a visszaesés valószínűségének csökkentésére fókuszálnak. Az említett módszereket az utóbbi években számos társadalomtudós is kritikával illette. A saját tapasztalataim alapján úgy gondolom, hogy az összehasonlításokat, méréseket lehetővé tevő,

eredményorientált, kissé „menedzseri szemléletű” módszerek mellett továbbra is elengedhetetlen, hogy a fiatalok saját igényeire reagáló programokat is biztosítsunk. Nyilvánvalóan fontos a „társadalom védelme”, a visszaesés csökkentése, de elengedhetetlen, hogy azokat a fiatalok által megfogalmazott problémákat (családi nehézségek, párkapcsolati problémák, gyász, az önkifejezés igénye stb.) is meghalljuk / „megcélazzuk”, amik nem feltétlenül képezik részét a *risk-need-responsivity* elméleteken alapuló, az előre kidolgozott manuálokat (kézikönyveket) mereven követő programoknak.

Elengedhetetlennek tartom a szerhasználatból kapcsolatos programok bevezetését Magyarországon, illetve a traumatizált szemléletű megközelítést fiatalok intézeteiben is.

Ugyancsak elengedhetetlennek tartom, hogy a terápiás jellegű intervenciók ne csak az egyénekre, hanem – lehetőség és igény esetén – a családokra és a közösségre is összpontosítsanak. Fontos, hogy a lehető legtöbb lehetőséget biztosítsuk a kapcsolattartásra és a családnak nyújtható segítségre (pl. a családterápiás lehetőségekre; a látogatófogadás előmozdítására akár anyagi segítséggel is).

Társas-társadalmi beilleszkedés támogatása

A fiatalokkal való foglalkozásnak, ahogy azt a dél-amerikai példákra keresztül láthattuk, elsősorban a társas-társadalmi beilleszkedést kell támogatnia.

Enhez elengedhetetlen, hogy képesek legyünk „meghosszabbítani” a börtönprogramokat, azaz legyenek a falakon átívelő, választható foglalkozásaink, gyakorlataink, amelyek a szabadulással sem szűnnek meg. Fontos, hogy a szabadulásra való felkészítés időben történjen meg, illetve, hogy ne csupán a fiatal gondolkodásmódjára és magatartására fókuszáljon, hanem segítsen a szabadulás utáni környezet „előkészítésében” is (munkahely-találás, az oktatási programokban való részvétel bátorítása, a segítségnyújtás intézményeinek megismerése, a velük való, időben történő kapcsolatfelvétel).

Összességében elmondható, hogy még egy alapvetően korlátozó környezetben is kialakítható olyan működés, amely nem kizárólag a rend fenntartására épül, hanem teret kínál fejlődésre és kapcsolódásra is. Természetesen az általam példaként említett intézetek sem mentesek a büntető logika elemeitől; a különbség inkább abban ragadható meg, hogy ezek milyen arányban és milyen keretek között jelennek meg a mindennapi gyakorlatokban. A kérdés végső soron az, hogy az intézmény milyen szerepet szán magának a fiatalok életútjában: egyfajta lezáró, szankcionáló állomásként tekint önmagára, vagy olyan átmeneti térként, amely – még a korlátozások között is – képes támogatni a változást, és lehetőséget kínál a továbblépésre, reintegrációra.

Ivány Borbála:⁵⁷ A rendészeti jellegű, ellenőrző eszközök szükségessége és mértékletes alkalmazása a zárt intézeti bántalmazások megelőzésében

1. Helyzetértékelés

A nemzetközi és hazai szakirodalom és joggyakorlat témánk szempontjából egységesként tekint azokra az intézményekre, amelyekbe az emberek, köztük gyerekek nem saját vagy szüleik szabad döntése alapján kerülnek huzamosabb időre úgy, hogy ezeken a helyeken kell élniük, nem hagyhatják el ezeket szabad akaratukból, mert erre egy állami hatóság vagy a bíróság kötelezi őket. Ezeket a helyeket az Európa Tanács kínzás megelőzésére létrehozott bizottsága (CPT)⁵⁸ és az ENSZ Kínzás Megelőzési Albizottsága⁵⁹ (SPT) „fogvatartási helyként” értelmezi, amelyekre kiterjed a vizsgálati mandátuma, éppen úgy, ahogy Magyarországon az ombudsmané (alapvető jogok biztosáé) és az ügyészségé.

Így tehát fogvatartási helyként kell értelmeznünk az evidensen ide sorolt büntetés-végrehajtási intézeteken és javítóintézeteken túlmenően a gyermekotthonokat is (és további számos intézménytípust a bentlakásos szociális ellátórendszerben, amelyek ezúttal nem képezik a vizsgálatunk tárgyát). Ezekben az intézményekben közös, hogy az ott élő felnőttek és gyerekek mindennapi életének szervezése, a napirend, a hangulat, a bánásmód, a szabályok gyakorlatba való átültetése a dolgozók döntésein, hozzáállásán, felkészültségén, emberségén valamint az ezeket befolyásoló zárt intézményi rendszerek sajátos jellemzőin múlik, ezek szabnak kereteket mindennek, ami odabent történik. Így világos, hogy az intézményekben élőket, különösen az eleve sérülékeny – és feltehetően traumatizált – gyerekeket érintő, dolgozók által elkövetett, különösen fizikai és szexuális bántalmazás rendkívül súlyos bűncselekmény. Ennek ellenére úgy tűnik az utóbbi egy évben felszínre került, de sokszor korábban is ismert ügyek alapján, hogy egyes dolgozók éveken, évtizedeken keresztül követtek el kegyetlen bűncselekményeket a nevelésük, gondozásuk, felügyeletük alá tartozó gyerekek sérelmére. Félő, hogy ezek a cselekmények csak a jéghegy csúcsát jelentik, a felszín alatt számos egyéb visszaélés lappanghat.

A nemzetközi normák és a hazai jogszabályok elviekben egy olyan keretrendszert teremtenek meg, amelyek alkalmasak arra, hogy a jogsértéseket a hatóságok és más állami szervek megelőzzék, kezeljék. Számos mechanizmus van, ami a zárt intézetek ellenőrzését és szükség esetén a jogkövetkezmények alkalmazását írja elő. Az intézményrendszer tudatos kormányzati erodálása, illetve elhanyagolása, a belső intézményi bizalmatlanság, a jogállami elvek lebontása, azok a strukturális folyamatok, amelyek kiégéshez, motiválatlansághoz vezetnek számos dolgozó esetében, valamint a hierarchizált, autoriter, bezárkózó működés, a problémák elfedése, adott esetekben tudatos elrejtése következtében a súlyos jogsértések csak akkor törtek felszínre, amikor azok már elleplezhetetlenek voltak.

⁵⁷ Jogvédő, a Magyar Helsinki Bizottság állandó megbízott ügyvédje, rendszeresen jár el a büntető igazságszolgáltatási szervek munkatársai által elkövetett jogsértések áldozatainak képviseletében, valamint részt vesz a Magyar Helsinki Bizottság Büntető igazságszolgáltatási programjában.

⁵⁸ Az Európa Tanács Kínzás, Embertelen vagy Megalázó Bánásmód vagy Büntetések Megelőzésére Létrehozott Európai Bizottsága (European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, CPT)

⁵⁹ Az ENSZ Kínzás és Más Kegyetlen, Embertelen vagy Megalázó Bánásmód vagy Büntetés Megelőzési Albizottsága (Subcommittee on Prevention of Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment of the Committee against Torture, SPT)

Számtalan gyermekvédelmi gondoskodásban lévő gyerek immár a nyilvánosság számára is világossá vált szenvedése ellenére a kormány nem az őszinte, kritikus szembenézés útját választotta, a jogsértések átlátható feltárása, a megelőzésre vonatkozó intézkedési terv megalkotása a mai napig várat magára. Emellett a külső kontrollmechanizmust biztosító intézmények, az ombudsman vagy az ügyészség a korábbi megkérdőjelezhető hozzáállást folytatva a közvélemény és a szakma előtt passzívnak mutatkozik. Ugyanígy nem volt érzékelhető a hatáskörrel bíró Belügyminisztérium és a szakpolitikai háttér megteremtéséért, a döntéshozatal előkészítéséért, hatásmérésért felelős Szociális és Gyermekvédelmi Főigazgatóság felelősségvállalása a helyzet szakmai alapokon nyugvó rendezéséért. Egyedül a kormány tagjai szólaltak meg röviden, akik azonban rendszerszintű és hosszasan fennálló hiányosság feltárása helyett egyszerűen az áldozatok felelősségét firtatták, másrészt pedig egyéni esetekként, anomáliákként értékelték a visszaéléseket, és a gyanúsítottak kiiktatásával látszólag megoldottnak tekintik a kérdést. Ha azonban néhány elkövető büntetőjogi felelősségre vonásánál és a javítóintézetek büntetés-végrehajtás alá rendelésénél több nem történik, akkor súlyos jogsértések nemhogy közép- és hosszú távon strukturálisan, de rövid távon sem előzhetőek meg.

Nem lehet kérdés, hogy a zárt intézetben dolgozók munkája nagy megterheléssel, pszichés igénybevétellel jár, amely összetett képességeket és tudást igényel. Ennek elismerése azonban természetesen nem adhat okot a dolgozók felügyeletére, gondozására bízottak, különösen gyerekek bántalmazására.

2. Ajánlások

A Magyar Helsinki Bizottság 1996 óta folytatja börtön- és fogdamegfigyelő programját különböző formákban, és vesz részt hazai és nemzetközi programokban a fogvatartás témájában, így rendkívül széleskörű tapasztalatot szerzett arról, melyek azok az intézkedések, amelyeket elengedhetetlen alkalmazni ahhoz, hogy egy intézmény az ott élők fizikai biztonságát a lehető leginkább biztosíthassa. Nem lehet kérdés, hogy a rendészeti, kényszerítő eszközök másodlagosak, és nem állhatnak magukban: a pedagógiai, pszichológiai eszközöknek kell elsőbbséget élvezniük. Súlyos bűncselekményt elkövető felnőtt emberek büntetés-végrehajtási intézetben való fogvatartása esetén pedig kellő arányban kell állniuk a biztonságot jelentő eszközökkel, amelyeket csak a szükséges mértékig lehet alkalmazni. Ha rendészeti típusú eszközök aránytalan mértékben, ellenőrizetlenül vagy a vezetés kezében összpontosulva jelennek meg egy intézmény működésében, akkor az az elnyomást és az erőszakot erősíti, különösen akkor, ha az erősen központosított egyszemélyi jellegű vezetés diszfunkcionálisan működik, amelyre eleve ilyen irányban hat a speciális intézményi forma.

2.1. Elköteleződés a zéró tolerancia mellett

Alapvető, hogy a kormány és az intézményi vezetések elkötelezettek legyenek a bántalmazással szembeni zéró tolerancia irányában, szakmai és nyilvános megnyilatkozásaik hitet tegyenek amellett, hogy a bántalmazás semmilyen esetben sem elfogadható. Nem engedhetnek teret a bántalmazási esetek relativizálásának, az áldozatok, túlélők hibáztatásának, az elkövetők helyett a sértettek felelőssége – egyébként teljesen alaptalan – felvetésének. A zéró tolerancia elve mellett elköteleződés nem az elnyomó büntetőpolitikát vagy a túlzó szigorú büntetéseket jelenti. A büntetőpolitikának el kell mozdulnia az aránytalanul szabadságvesztés túlsúlyú szabályozásról és

működésről, és az ezeknél hatékonyabb, emberségesebb, ráadásul pénzügyileg is fenntarthatóbb modellekre kellene koncentrálnia, így a áldozatközpontú, helyreállító módszereket hangsúlyosan alkalmazó kényszerű büntetőpolitika irányába, ahol a súlyos bűncselekményeket komoly joghátránnyal sújtják, azonban az első büntényes vagy kisebb súlyú bűncselekményt elkövetőket a tettük következményeinek felismerésére, a sértettnek vagy közösségnek okozott kár megtérítésére sarkallják anélkül, hogy tőlük szabadságukat megvonják. Ezek a szankcióformák a bűnismétlés megelőzését is hatékonyabban biztosítják, mint a pusztá megtorlás.

Ha egy zárt intézetben súlyos bűncselekményeket követnek el egyes dolgozók, sőt, ha a jogsértések huzamosabb időn keresztül fennállnak, akkor kikerülhetetlen a vezetés felelősségének vizsgálata. Ilyen zárt, hierarchikus, jelentősen szabályozott keretek között működő rendszerekben ugyanis szinte elképzelhetetlen, hogy a jelentősebb esetekről a vezetésnek ne legyen tudomása. Minden esetben felelősség terheli a vezetést: ha nem volt tudomása ezekről, akkor a munkáját nem végezte megfelelően, ha volt tudomása, de nem tett semmit a bűncselekmények megelőzése, kivizsgálása érdekében, akkor amiatt. A mulasztások feltárása és a felelősségre vonás azért fontos, hogy a zárt intézményben élő gyerekek biztonságban lehessenek a jövőben.

2.2. Vizsgálóbizottság létrehozása, rendszerszintű hiányok feltárása

Megrázta a társadalmat és benne a szakmát a gyermekvédelmi rendszerből a nyilvánosságra kerülő bűncselekmények sora. A legkirívóbb esetekben nagy nehezen indultak büntetőeljárások, a kormányzat azonban érzékelhetően minél kevesebbet akar ezekről beszélni. Holott a gyerekek védelme éppen ennek ellenkezőjét kívánná: a nyílt, széleskörű, transzparens kommunikációt. Ez pedig akkor valósulhatna meg, ha az egyes eseteket nemcsak büntetőjogi felelősségre vonás eszközeivel, hanem a rendszerabúzus, strukturális hiányosságok szempontjából is teljeskörűen feltárnák. Ezek nélkül nem is remélhetjük, hogy a jövőben nem fognak előfordulni majd hasonló esetek, hiszen nem ismertük meg a korábbi visszaélések körülményeit.

A vizsgálóbizottságnak rendszerfüggetlen multidiszciplináris területeket képviselő szakértőkből, ideértve a tapasztalati szakértőket, kellene állnia, akiknek elméleti vagy alapos gyakorlati szaktudása, tapasztalata van. A bizottságnak valamennyi irathoz hozzáférést kell biztosítani, tagjai meghallgathatják a terepen dolgozó szakembereket, érintett gyerekeket, családtagokat. A vizsgálóbizottságnak alapos tényfeltáró munkát kell végeznie azért, hogy az állam hosszú távon biztonságos gyermekvédelmi és fogvatartási rendszert alakíthasson ki, amelyben a zárt intézetekben élő gyerekek, felnőttek és dolgozók sincsenek kitéve a bántalmazás semmilyen formájának.

Adná magát, hogy az aktuális és jövőbeli eseteket az ombudsmani hivatal keretében vagy amellet működő szervezet lássa el. Ugyanakkor az ombudsmani működés jelenleg jelentős bizalomvesztett állapotban van nem függetlenül az általa a [gyermekotthonokban feltárt, azonban látható válasz nélkül hagyott bántalmazási esetek](#)⁶⁰ miatt. A 2006-ban történt durva és tömeges rendőri erőszak

⁶⁰ Lásd a Magyar Helsinki Bizottság által összegyűjtött zárt intézetek vizsgálata során készített ombudsmani jelentéseket összefoglalóját és értékelését. Elérhető: https://helsinki.hu/wp-content/uploads/2025/12/ajbh_jelentesek_bantalmazas-1.pdf

vizsgálatára a kormány által létrehozott ún. [Gönczöl-bizottság](#)⁶¹ által javasolt, majd az Országgyűlés által megválasztott tagokkal megalakult és működő Független Rendészeti Panasztestület mintaként szolgálhatna. A Panasztestületet 2020-ban az ombudsmani hivatalba olvasztották, és a korábbi hatékony panaszmechanizmus kiüresedett⁶², ami ekként ugyancsak nem indokolja a vizsgálóbizottság ombudsmanhoz való telepítését. A parlament vagy a kormány egy minisztere mellett működő vizsgálóbizottság pedig csak akkor lehetne a közbizalom letéteményese, ha a függetlenségnek biztosíthatóak lennének a jogállami garanciái.

Az elvárásokból és intézményi feltételrendszerből következően a kirívó súlyú eseteket és a rendszerszintű hiányosságokat a társadalom számára is legitim módon egy civil alapokon működő, multidiszciplináris tudással és módszertannal rendelkező független testület lenne képes vizsgálni. A hatékony munka biztosítása érdekében a bizottság saját maga által, többéves, előre meghatározott változókhoz kötött, automatikusan alakuló költségvetését az állami költségvetésből kell biztosítani. Alapítását, működési formáinak kialakítását olyan civil szervezet(ek)re lehet bízni, amely(ek)nek van bizonyítható, alapos szakmai tapasztalata a zárt intézmények és büntetőeljárás nyomon követésében. A Falakon Túl Munkacsoport tagjai rendelkeznek ilyen széleskörű szakmai tudással. Ez a munkacsoport jó példája lehet egy független vizsgálóbizottságnak és/vagy monitoringszervnek, amely képes az egyes eseteken túlmutató, rendszerszintű javaslatokat is tenni. A majdani vizsgálóbizottság megállapításai – ahogy bármely szakmai szervezet, így pl. az ombudsmané vagy nemzetközi testületeké – hatósági vagy bírósági eljárásban felhasználhatóak, hivatkozhatóak lennének. Munkájának erős eszköze a civil jellegű működéséből fakadó gyorsaság és hatékonyság lenne, eszközként a nyilvánosságot, szakmák közötti kapcsolódásokat használná ahhoz, hogy ajánlásainak érvényt szerezzen.

2.3. Hatékony bejelentőrendszer

Az intézményekben olykor alkalmaznak panasz- vagy bejelentőrendszert. Elengedhetetlen, hogy olyan mechanizmus működjön, amely a panaszosok biztonságát, szükség esetén anonimitását garantálja. Biztosítani kell azt, hogy a bepanaszolt személy ne tudjon negatív hatást gyakorolni a panaszosra, ne tudja őt eltántorítani, megfélemlíteni a bejelentését követően. Természetesen meg kell teremteni annak biztosítékát is, hogy az alaptalan bejelentésekkel a lehető legkevésbé lehessen a panaszosi oldalon visszaélni. A bejelentőrendszer szükségessége vitathatatlan, annak létjogosultságát nem kérdőjelezheti meg az, ha előfordulnak alaptalan bejelentések. A panaszmechanizmust nemcsak az intézményben élők, hanem hozzátartozóik felé is elérhetővé kell tenni.

Pontosan tisztázni kell, hogy milyen esetben milyen eljárás indul, mik ezeknek az eljárásoknak az egyes lépései, mikor van szükség belső vizsgálatra, és mely esetekben kell külső szervet bevonni. A mára kialakult egyes rendkívül aggályos gyakorlatok és a jelenlegi bizalomhiányos állapot arra sarkallja a döntéshozókat, hogy a panaszok, jogsértések vizsgálatára a visszaélésekkel szembeni garanciákat biztosító belső közvetlen panaszrendszeren túl a falakon túli, független szereplőhöz is telepítsék vagy egy ilyen szervezetnek hatékony felülvizsgálati jogot biztosítsanak.

⁶¹ <http://www.gonczolbizottsag.gov.hu/>

⁶² Bővebben ld.: *A kirakós utolsó darabja? Magyarország Nemzeti Emberi Jogai Intézményének teljesítményértékelése.*
Elérhető: https://helsinki.hu/wp-content/uploads/2025/05/A_kirakos_utolso_darabja_MHB_2024_HUN.pdf

2.4. Független külső monitoring

A zárt intézmények külső ellenőrzését jóideje több állami szerv végzi: az ügyészség, az ombudsman, a felügyeleti szervek, kormányhivatalok. Világos, hogy ezek az ellenőrzési mechanizmusok csúfos kudarcot vallottak. A Magyar Helsinki Bizottságnál közvetlenül tapasztaljuk a büntetés-végrehajtási intézetek ügyészi ellenőrzésének sokszor fájó felületességét, formalitását és a probléma érdemét megragadó emberi jogi szemlélettől való olykor komoly mértékű eltávolodását. Az ombudsmani vizsgálatok azok haladóbb áldozatvédelmi jellege ellenére hatástalannak látszanak, azonnali megoldásokat nem igazán kínálnak a jogsérelmekre, részben túlzott mértékű elhúzódásuk miatt. Tapasztaljuk, hogy egy-egy büntetőügyben – még a kiskorú sértettek sérelmére elkövetett intézményi bántalmazások esetében is – az eljárási cselekmények késői végrehajtása, az érintettek (sértettek, gyerekek, törvényes képviselőik, tanúk stb.) eljárásban való partneri, támogató kezelésének rendszeres hiánya milyen nagy mértékben lehetetleníti el, hogy az elkövetőket felelősségre vonják.

A zárt intézmények ellenőrzése csak akkor biztosíthatja az ott élő gyerekek és felnőttek biztonságát, jogaik érvényesülését, ha független a monitoring, azaz az ellenőrző testület bármilyen szakmai megállapítást és javaslatot tehet, nem kell mérlegelnie, hogy mely intézmény vagy vezető érdekét sérti, és a vizsgálódó szakembereknek nem kell félteniük saját egzisztenciájukat, jövőjüket, ha olyan visszasságokat tárnak fel, amelyek rossz fényt vetnek az intézményvezetésre vagy a döntéshozókra. A függetlenségnek minden vonatkozásban érvényesülnie kell, hogy ne legyen semmiféle nyomás, ami a hatalom birtokosaihoz való igazodási kényszert szülne. Elengedhetetlen, hogy a monitorozó szerv gyorsan, bürokratikus terhektől mentesen tudjon akár azonnali lépéseket tenni a feltárt jogsértések kezelése, továbbiak megelőzése érdekében, így változatos módszertanok egyvelegét használni, például: további eljárásokat kezdeményezni, a nyilvánosságban független szereplőként jelen lenni, szakmai fórumokat összehívni, érintetteket bevonni, tréningeket tartani a zárt intézményekben dolgozók számára. A monitorozó szervezetnek olyannak kell lennie, amely bírja a társadalom bizalmát, amelyet mostonra valamennyi, korábban az ellenőrzés feladatával megbízott szervezet részben elveszített. A függetlenség, hatékonyság, sokszínű eszköztár, bizalom letéteményese a civil szféra, amelyben működnek olyan civil szervezetek, amelyek évtizednyi tudást és módszertant halmoztak fel arról, hogyan tárhatóak fel hatékonyan a jogsértések a zárt intézetekben. E szervezetek képesek arra, hogy a zárt intézetekben élő gyerekek és felnőttek bántalmazásának megelőzéséhez hozzájáruljanak akkor, ha hozzáférést kapnak a fogvatartási helyekhez. A szakmaiságuk garanciát jelent arra is, hogy megfelelő mederben tartsák a panaszeljárásokat.

A független külső ellenőrzés mellett fel kell tárni a jelenlegi monitoringmechanizmusok hiányosságait, és ezek kiküszöbölésével kell megerősíteni az állami ellenőrzést is. A kétfajta monitorozó testület közötti rendszeres tapasztalatcserét érdemes megteremteni, hogy ne egymással versengve, hanem egymást kiegészítve tudjanak működni.

2.5. A dinamikus biztonság modelljének alkalmazása

A jogsértő cselekmények felszínre kerülésekor számos esetben az intézményi válasz az elnyomás, fegyelem, autoritás növelése, holott tudnivaló: a megoldás nem ez. Az intézmények – különösen a

büntetőjogi szankciót végrehajtók – úgy képesek megfelelően végrehajtani a nevelésre és biztonságra vonatkozó feladatukat, ha a dinamikus biztonság modelljét alkalmazzák⁶³, azaz elsődlegesen emberséges keretek között épít kapcsolatot a fogva lévővel minden velük kontaktusba kerülő dolgozó, aminek eleve erőszak-megelőző hatása van. Ezen keresztül lehetőség nyílik arra is, hogy a dolgozói kollektíva folyamatosan értékelni tudja a kockázatokat, hogy a fizikai biztonság fenntartása érdekében milyen intézkedéseket szükséges feltétlenül alkalmazni – mindig szem előtt tartva, hogy azok lehetőleg kényszerítő, további szabadságkorlátozó intézkedéseket elkerülő megoldások legyenek. Tehát minden esetben elsődlegesnek kell lennie a humanitásnak, az egyén számára a lehető legnagyobb szabadságot kell biztosítani úgy, hogy a nevelési, fejlesztési érdekeket és a biztonsági kockázati szempontokat egyensúlyozó döntés szülessen. A biztonsági érdekek érvényesítése soha nem állhat önmagában, azokat mindig az egyénre vetített mérlegelésnek kell megelőznie és összevetni az érintett egyéni érdekeivel, jogaival, ennek eredményeként a legkisebb korlátozást kell alkalmazni.

2.6. A kamerahasználat

A jogsértő cselekmények megelőzésében és kivizsgálásában is jelentős szerepre tettek szert az objektív bizonyítékok, így a videó- és fényképfelvételek. Jogosan viszolygunk attól, ha minden lépésünket megfigyelik és rögzítik. Mégis az a tapasztalat, hogy megkérdőjelezhetetlen bizonyítékok hiányában rendkívül nehéz bizonyítani azt a bántalmazást, ahol az elkövető hatalommal rendelkező, a sértett pedig neki kiszolgáltattott. Felmerül az is, hogy egy intézményben számos olyan helyet kell fenntartani, amelyek bekamerázása tiltott. Ez fenntartandó gyakorlat. A kamerák valóban nem varázsszerek, ugyanakkor eszközei a bántalmazó felelősségre vonásának, mert bizonyítékot szolgáltathatnak, ha nem is magáról a bántalmazásról, de azt megelőző vagy azt követő cselekményekről, amelyek áruklódóak lehetnek. A kamerák megfelelő használata minden érintett biztonságát, cselekményei bizonyíthatóságát – így akár a bántalmazás cáfolatát is – elősegíti. Megfontolásra érdemes, hogy a kamerafelvételek tárolását a jelenlegitől eltérő módon szervezzék meg, tehát a felvételekhez az adott intézménynek ne legyen egyáltalán olyan hozzáférése, amivel veszélyeztetni tudnák a felvételek sértetlenségét bármilyen manipuláció (pl. törlés, megvágás stb.) érdekében.

2.7. Hatékony büntetőeljárás

A dolgozók által elkövetett cselekmények esetén a belső vizsgálatok sokszor eltussolást, relativizálást eredményeznek, részben a vélt intézményi érdekek, a „jó hírnév” hamis mítosza miatt, részben a feltáráshoz szükséges szakértelem hiánya miatt. A belső vizsgálat tárgya más, mint a nyomozásé, előbbi nem helyettesítheti és előzheti meg az utóbbit, a nyomozás nem alapozhat kizárólag vagy túlnyomórészt a belső vizsgálat eredményeire, attól függetlenül kell lezajlania.

A büntetőeljárás csak akkor éri el – az állam büntető igényének érvényesítésén túlmenő – célját, így az áldozat védelmét, ha az hatékony. Ennek feltétele az áldozatok, túlélők védelme, támogatása, ami a büntetőeljárástól független, önálló érték. A gyakorlatban egy büntetőeljárásban a sértettek

⁶³ Bővebben ld.: UNODC Handbook on Dynamic Security and Prison Intelligence. Elérhető: https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/UNODC_Handbook_on_Dynamic_Security_and_Prison_Intelligence.pdf

rendszerint továbbra is magukra vannak hagyva, elveszettek, nem értik, hogy mi történik velük, milyen jogaik vannak. Nyilvánvalóan nincsenek ismereteik arról sem, hogy milyen szempontok alapján értékeljék, megfelelő-e a büntetőeljárás. Ez különösen igaz az eleve kiszolgáltatott helyzetű, zárt intézményekben élők esetén, még hatványozottabban, ha az áldozatok gyerekek, ezért számukra elengedhetetlen a megfelelően érzékeny, az eljárási cselekményeken ténylegesen jelenlévő, az intézményrendszerrel független jogi képviselő automatikus biztosítása. Mindez nemcsak a gyerek vagy más sértett pszichés támogatásához, a vele való méltó bánásmódhoz járul hozzá, hanem ahhoz is, hogy a büntetőeljárásban képes legyen feltárni a vele történeteket, az állam büntetőjogi igénye a szükséges mértékben érvényesülhessen, és ne maradjanak következmények nélkül a bűnesetek.

A büntetőeljárás, büntetés visszatartó ereje sosem a büntetés szigorától, hanem attól függ, hogy mennyire biztos, hogy elkapják és felelősségre vonják az elkövetőt. Ha a sértettet nem hallgatják ki hónapokig, ha nem kapnak kellő információt arról, hogyan áll az ügyük, ha évekig nincs döntés, akkor nem látható a jogkövetkezmény, és az áldozatok nem kapnak igazságot. Ezért valóban sürgősséggel, prioritásként kell kezelni a zárt intézetekben élő, különösen gyerekek sérelmére elkövetett cselekmények vizsgálatát.

2.8. Azonnali beavatkozási pontok

A javaslatok közül a vizsgálóbizottság felállítása és a külső, független monitoring megteremtése olyan beavatkozási pontok, amelyek azonnal megvalósíthatóak. A bizottság és az ellenőrzési mechanizmus létrehozásához is rendelkezésre áll a szaktudás, van olyan elvi és szakmai hagyomány, amelyek alapján a testületek szinte azonnal megkezdhetik munkájukat. A fenntartható, magas szakmai színvonalú működés természetesen anyagi erőforrást és elvi támogatást igényel a politikai vezetéstől.

Fellegi Borbála:⁶⁴ A helyreállító szemlélet alkalmazása zárt intézeti gyermekbántalmazások traumafeldolgozásában és megelőzésében

Fiatalok zárt intézményeire és az ott eltöltött időszakra gondolva, néhány sajátosság azonnal kirajzolódhat bennünk. Tudhatjuk, például, hogy a fiatal jónéhány más fiatallal és (ott dolgozó) felnőttel össze lesz zárva, sokszor akár évekre is. Azt is tudjuk, hogy számukra ez az út nem lesz választható, megtétele kötelező érvényű. Nem dönthet és nem fejezheti ki preferenciáit arra vonatkozóan, hogy a következő életszakaszát milyen körülmények között szeretné leélni. Mások döntenek tehát arról, hogy milyen helyen, közösségben, időtartamban és szabályok alapján kell majd a számára kirótt időt letöltenie. Az intézménybe bekerülést megelőzően így – nagy valószínűséggel – nem fog érdeklődő kérdésekkel, rugalmassággal, egyeztetéssel vagy egyéni szempontjainak figyelembevételével találkozni. Egy feladata lesz csupán: elfogadni és tudomásul venni az életéről és leendő életkörülményeiről meghozott hatósági döntéseket.

A következőkben röviden felvázolom, hogy e rengeteg változtathatlannak tűnő adottság és kényszer ellenére mégis mik lehetnek azok a gyakorlatok, amelyek segíthetik az intézményen belüli, konstruktív emberi kötelékek kialakítását, ápolását, a konfliktusok megelőzését és hatékony kezelésüket. Mindezek célja nem csupán a benti konfliktusok tudatos és hatékony kezelése, hanem a majdan szabaduló fiatal tudatosságának, eszköztárának, önismeretének és tetteiért való felelősségvállalásának erősítése is. Mindezek nélkülözhetetlen feltételei annak, hogy az intézetből kikerülő fiatal a későbbiekben önállóan, a társadalmi szabályokat betartva képes legyen megállni helyét a kinti életben.

Az intézményen belüli alkalmazás mellett az itt felvetett módszerek akkor is keretként szolgálhatnak, amikor akár évekkel, évtizedekkel ezelőtt történt traumák áldozatai keresik megnyugvásuk és gyógyulásuk módját, ugyanakkor a velük történeteket követően csak évekkel később jutnak el oda, hogy mindezeket képesek legyenek maguk és mások előtt felvállalni.

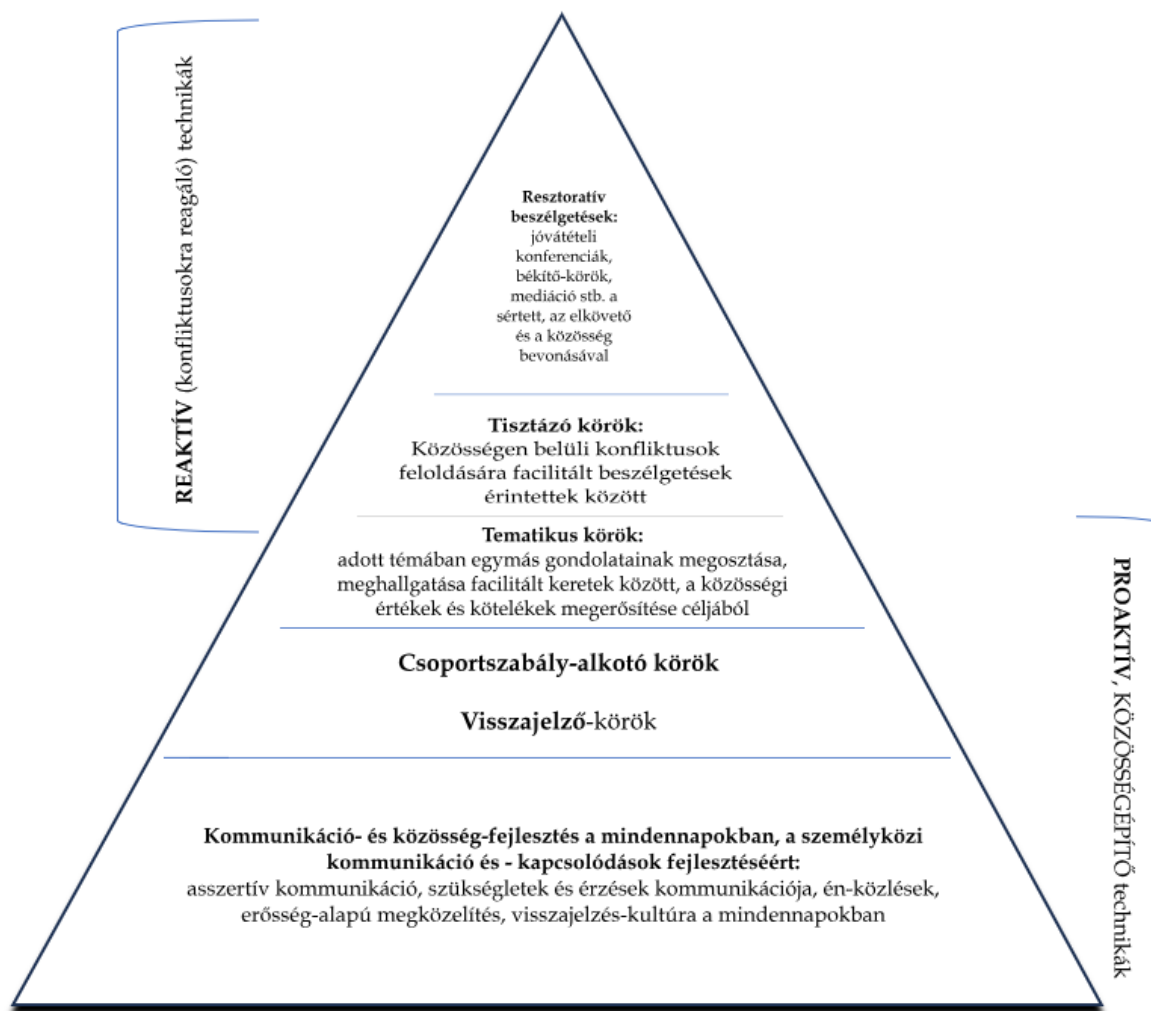
Az összefoglalóan „resztoratív”, azaz a helyreállító szemléletként megnevezett megközelítés egyes módszereiről elmondható, hogy az emberek közötti kapcsolódást, a kommunikáció fontosságát és egyediségét helyezi előtérbe. Sérelmek okozása és a közösségi szabályok megszegése esetén a büntetés és kirekesztés helyett elsődlegesen az áldozatok szükségleteit, az elkövetők aktív felelősségvállalását, a jövőbeni elkövetés megelőzését, a sértettek számára nyújtható jóvátételt, a kapcsolatok és bizalom lehetséges helyreállítását, az őszinte bocsánatkérést, valamint a megbocsátást helyezik középpontba. Mindezek pedig nemcsak az érintett egyének, hanem a körülöttük lévő szűkebb és tágabb közösségek, valamint a velük dolgozó szakemberek gyógyulását is elősegíthetik, amely – az elmúlt évek történéseinek ismeretében – társadalmunk egyik kiemelt céljának is tekinthető.

Kata, egy 40-es éveiben járó, jól szituált, két gyermekét férjével együtt nevelő édesanya azzal a kéréssel keresett meg, hogy szeretne egy resztoratív körben leülni volt középiskolájának jelenlegi tanáraival. El akarja mondani nekik, hogy több mint 25 évvel ezelőtt, a gimnázium első osztályában miként vált egyik tanárának áldozatává. Hogy mi okozhatta azt, hogy az őt ért szexuális erőszakról évekig senkinek (se szüleinek, se barátainak) nem tudott beszélni. Hogyan élte túl a gimnáziumi éveket ezzel a magára

⁶⁴ Kriminológus, mediátor, a Foresee Kutatócsoport és a Dr. Fellegi, Vajna & Winkler Mediátorképzés alapítója.

hagyottsággal. Hogy a – némiképpen saját maga előtt is – eltitkolt története milyen testi és lelki tüneteket váltott ki nála, amelyek nyomán fel kellett ismernie: ahhoz, hogy egészséges legyen, muszáj a történetével szembenéznie. Mára elmondható, hogy feldolgozta a vele történeteket. Teljes felépülésének azonban része lett annak igénye is, hogy egyszer le tudjon ülni az iskola – erre nyitott – tanáraival, és elmondhassa nekik történetét. Valamint azt, hogy neki akkor mi segített volna abban, hogy tudjon beszélni a vele történetekről, és tudjon segítséget kérni a rá vigyázó felnőttek egyikétől. Hogy tudjon velük beszélgetni arról, hogy milyen, már akkor felismerhető jelei lehettek a visszaélésnek, hogy a tanárok hogyan tudtak volna megálljt parancsolni kollégájuknak. Hogy mit tudtak volna tenni annak megakadályozására, hogy ezt a viselkedését évekig és zavartalanul fenntartsa, aminek az iskola több, korábbi és későbbi tanulója is áldozatul esett. A körben ülő 19 tanár közül egyesek már a történetekkor is az iskola tanárai voltak, így közvetlen emlékeik voltak erről az időszakról és (az azóta elküldött) kollégáról, míg mások később csatlakozó, adott esetben pályakezdő, fiatal tanárok voltak. Valamennyiük számára azonban megrázó, tanulságos és megható volt ennek az egykori lánynak a kiállása, a nem hibáztató, hanem az egyéni érzéseket és gondolatokat elfogadó, közös tanulságokra és a közösség erejére, alapértékeire fókuszáló beszélgetés. Mindez abban is segítette őket, hogy a jövőben tudatosabban és hatékonyabban megelőzzék, vagy ha ez nem sikerül, minél előbb és professzionálisabban kezelni tudják az ehhez hasonló történéseket. Nem utolsósorban pedig Kata is gyógyult ezzel a körrel, mert – ahogy kifejezte – talán ez a beszélgetés is hozzájárulhat ahhoz, hogy az iskolában kevesebb, ehhez hasonló eset történjen.

A fenti célokat figyelembe véve és a terjedelmi korlátokra tekintettel a lenti ábrával jelenítem meg az intézményekben és közösségekben leginkább alkalmazott resztoratív technikákat, amelyek jelentős része „proaktív”, azaz közösség- és normaerősítő célú, így elsődlegesen a megelőzést szolgálják, míg az esetek kisebb részében „reaktívak”, azaz egy már megtörtént konfliktusra adandó, közösségi párbeszédformák.

A resztoratív gyakorlatok alkalmazhatósága a mindennapi helyzetektől kezdve a komplex konfliktusok kezeléséig

Bár a fenti ábrában megnevezett gyakorlatok egymástól jelentősen eltérhetnek céljuk, résztvevői körük, létszámuk, struktúrájuk, rendszerességük és kihatásuk tekintetében, valamennyi helyreállító szemléletű technikára igazi az, hogy:

- egy adott intézmény vagy közösség életében előforduló helyzetek és konfliktusok kibeszélésére és feloldására alkalmasak úgy, hogy alkalmazásuk erősíti a közösségi kapcsolatokat és kohéziót;
- az érintettek közösen dolgoznak a felmerülő konfliktusok megelőzésén és adekvát kezelésén;
- lehetőséget teremtenek a résztvevők számára a kommunikációs és konfliktuskezelési készségek elsajátítására, tudatosítására;
- egymással kombinálva is alkalmazhatóak, így komplex, hosszú távú folyamatok megvalósítására is alkalmasak, amennyiben a folyamatok az érintettek meglévő kultúrájára, szükségleteire és lehetőségeire egyénileg szabottak;
- közvetlenül bevonják az érintetteket a beszélgetésekbe;

- minden résztvevőt egyenrangúnak tekintenek, ahol mindenki véleménye számít és ahol ér egyet nem érteni;
- megfelelően képzett, pártatlan és független beszélgetés-vezető (facilitátor, mediátor) irányítja, aki figyel a beszélgetés – mindenki számára – biztonságos kereteinek meghatározására és betartására;
- az érintettekkel együtt (és nem helyettük vagy ellenük) alakítják a beszélgetések tartalmát és kimenetelét;
- lehetőséget teremtenek „nehéz” kérdések, témák nyílt, őszinte és biztonságos megtárgyalására a titoktartás és az önkéntesség szabályainak figyelembe vételével;
- keretet biztosítanak a közösségi kommunikáció transzparens megvalósításához;
- ezáltal nagyban hozzájárulhatnak a sérülékeny helyzetűek kiszolgáltatottságának csökkentéséhez;
- így csökkentik a hatalommal való visszaélések és az erőszakos cselekmények előfordulását és az áldozatok megfélemlítésének, megbélyegzésének és izolációjának lehetőségét;
- rendszeres alkalmazásuk és az intézményi kultúrába való beépülésük pedig közvetlenül is hozzájárul a közösség normarendszerének megerősödéséhez azáltal, hogy erősítik a résztvevők közötti tisztelet, elfogadás, együttérzés, partnerség és kölcsönös együttműködés kultúrájának kialakulását és fenntartását.

Bármennyire is elkerülhetetlen tehát, hogy bizonyos élethelyzetekben gyermekek és fiatalok – átmeneti időre – zárt vagy félig zárt intézményekbe kerüljenek, a helyreállító szemlélet ernyője alá tartozó resztoratív gyakorlatok abban tudnak segítséget nyújtani, hogy a fiatal megélhesse és fejleszthesse a konfliktuskezeléshez és társadalmi együttéléshez szükséges kompetenciáit; hogy mindig legyen számára elérhető olyan téma, amelyben maga is hozhat döntést és amelynek megtárgyalásában aktív szerepet tud vállalni; és amely hozzásegítheti ahhoz, hogy felelős és – amennyire lehetséges – mentálisan kiegyensúlyozott felnőtté válhasson akkor is, ha korábbi éveiben esetleg rossz döntéseket hozott, kiszolgáltatott helyzetbe került, vagy akár traumákat is átélt.

Mert, ahogy Peter Block (2008) is fogalmaz: „a változtatás élményéhez az szükséges, hogy egy közösség tagjai elsősorban ne az elszigeteltségüket és az önérdek elsődlegességét érezzék, hanem hogy megtapasztalhassák az őszinte kapcsolódásokban és az egymással való törődésben rejlő, valódi erőt.”⁶⁵

⁶⁵ Peter Block (2008), *Community: The Structure of Belonging*, Berrett-Koehler Publishers.

Pető Attila:⁶⁶ Bántalmazások és visszaélések gyermekáldozatainak személyes megélése

Szükségletek, jóvátétel és a nyilvánosság kockázatai

Kiindulópont

Gyermekekben elszenvedett bántalmazás vagy intézményi visszaélés esetén a sérelem nem pusztán „múltbéli ügy”, hanem a biztonság, a bizalom és a saját test feletti kontroll sérülése. Intézményi bántalmazásnál külön teher, hogy a trauma forrása éppen a védelemre rendelt rendszer, éppen azok követnek el erőszakot, egyéb visszaélést a gyerekekkel szemben, akiknek a társadalom és az állam felhatalmazásával óvniuk, segíteniük kellene őket. Emiatt a bántalmazást követő hivatalos meghallgatások, a média és a politikai tér nem semleges közegek: rossz gyakorlat esetén másodlagos áldozattá válás és újratraumatizáció következhet be. Írásom célja: áldozatközpontú szempontokat adni arra, (1) mit él meg a gyerek, (2) mire van szüksége a kilépést követően, (3) hogyan értelmezhető a jóvátétel, és (4) milyen feltételekkel lehet etikus a nyilvánosság.

1. A gyermekáldozat személyes megélése – visszatérő belső mintázatok

Nincs egységes „áldozati reakció”, mégis gyakoriak azok a mintázatok, amelyek meghatározzák, hogyan lehet a gyereket biztonságosan meghallgatni és támogatni:

- Szégyen és önhibáztatás: a gyerek sokszor magát okolja, még akkor is, ha objektíven nincs felelőssége.
- Félelem a következményektől: megtorlás, hiteltelenítés, „úgysem hisznek nekem”, vagy a gondoskodás elvesztésétől való félelem.
- Lojalitás- és kötődési csapda: tekintélyszemély esetén a gyerek egyszerre fél és ragaszkodik.
- Töredezett emlékezés / disszociáció: a történetet az áldozat nem képes lineárisan felidézni – ez gyakori traumareakció, nem pedig „ellentmondásosság”.
- Triggerek és testi emlékek: helyzetek, szagok, hangok elárasztják az áldozatot, emiatt pánik, lefagyás, elkerülés jelenhet meg nála.
- Bizalomvesztés a rendszerben: ha a korábbi jelzésre, segítségkérésre nincs válasz, a gyerek azt tanulja meg, hogy „nem érdemes szólni”.

Következmény: a gyerek megszólalása nem egyszerű információátadás, hanem beavatkozás a sérülésbe. A kérdés módja, a környezet és az utókövetés ugyanúgy része a „hatásnak”, mint maga a történet.

2. Mire van szüksége a gyerekeknek? – minimumok traumainformált szemlélettel

A trauma informált megközelítésének lényege: a gyerek biztonságát és kontrollját növelni, a kiszolgáltatottságot csökkenteni. Az alábbi minimumok különösen intézményi bántalmazásnál kritikusak:

⁶⁶ 2019-ben arccal és névvel vállaltam, hogy egyházon belüli szexuális abúzus áldozata voltam. Egy pap 13 éves koromtól kezdve éveken át zaklatott, és bár 2003-ban bejelentést tettem az Esztergom-Budapesti Főegyházmegyében, ügyemet csak a második, 2015-ös bejelentését követően vizsgálták. Az engem zaklató papot 2016-ban laicizálták, kinek addigra azonban további 20 áldozata volt. Részt veszek olyan kezdeményezésekben, amelyek az áldozatok helyzetének jobb megértésére és támogatására irányulnak. Szerepet vállaltam a Hintalovon Gyermekjogi Alapítvány *A fiúk nem sírnak* című kutatásában, amely a fiúk és a férfiak elleni szexuális abúzus témáját vizsgálta, és tagja vagyok a Gyerekasztal Munkacsoportnak is.

- Biztonság: tényleges szeparáció az elkövetőtől és a bántalmazó környezettől; kiszámítható szabályok.
- Stabil kísérő személy: a gyerek által elfogadott, lehetőleg állandó támogató/mentor, aki végigkíséri a folyamatot.
- Kontroll és választás: mikor beszél, kivel, milyen formában; jog a szünethez, a kérdések megállításhoz, visszavonáshoz.
- Érthető tájékoztatás: előre tisztázni kell, mi fog történni, mire használják a szavait, és milyen következmények várhatók – életkorhoz igazítva.
- Minimális ismételt elmondás: lehetőség szerint felkészült szakember által vezetett, gyermekbarát meghallgatás.
- Komplex egészségügyi és pszichológiai ellátás: szűrés, krízistámogatás, majd hozzáférhető, hosszabb távú terápia.
- Független érdekképviselő: a gyerek jogainak és érdekeinek konfliktusmentes képviselője (ami nem az intézmény „önvédelme”).

A gyógyulás gyakran akkor indul meg, amikor a gyerek átéli: most már van, aki hisz neki; van következmény; és a segítségnek van kiszámítható útja.

3. Áldozatok a médiában és a politikai térben – mikor segít, és mikor árt?

A nyilvánosság hozzájárulhat a rendszerszintű változáshoz, de gyermekáldozat esetén a kockázat kiemelkedő. A gyermek magánélethez való joga és legfőbb érdeke elsődleges: a „közérdek” nem lehet indok a védelem feladására.

Fő kockázatok:

- Újratraumatizáció (elmondás, visszahallás, reakciók).
- Másodlagos áldozattá válás (online zaklatás, kommentháború, hiteltelenítés).
- Tartós digitális lábnyom (későbbi iskolai, munkahelyi, kapcsolati következmények).
- Eszközzé tétel: a gyerek „üggyé” válik, miközben neki a kontroll visszaszerzése lenne a cél.

Etikus minimumfeltételek megszólaltatás esetén:

- Anonimitás alapértelmezett: név, arc, hang, azonosítható részletek elhagyása, közvetett azonosítás kizárása.
- Tájékozott beleegyezés és visszavonhatóság: a terjesztés (vágás, internet) érthető elmagyarázása; bármikor le lehet állítani a nyilvánosság felé való közvetítést.
- Kísérő szakember és utókövetés: felkészítés, interjú utáni támogatás, digitális biztonsági terv.
- Kerülni a részletező, szenzációjahász kérdéseket: a fókusz a rendszeren és felelősségen legyen, ne a gyerek „bizonyító” szerepén.
- Nem élő, nem kontrollálatlan formátum; az áldozat, különösen, ha gyerek, ne kerüljön vitatérbe vagy tömeg elé.

A politikusok általi kérdezés nyilvánosan nem javasolt: a hatalmi aszimmetria és a „felhasználás” kockázata magas, míg a témában való szakértelem rendszerint nincs biztosítva. Ha döntéshozói tájékozódás szükséges, akkor vannak gyermekbarát alternatívák: anonimizált szakmai összegzések; zártkörű, szakmai meghallgatás független a gyermek jogait érvényesítő képviselővel; vagy a gyerek által számára érthető módon elmagyarázott következmények ismeretében jóváhagyott írásbeli, videós üzenet kontrollált terjesztéssel.

4. Mire van szükségük, amikor kikerülnek egy intézményből? – három időszak

Az intézmény elhagyása sokszor krízis: a bántalmazott gyerek egyszerre kerül ki a veszélyből és veszít el egy megszokott rendszert. A támogatásnak ezért ütemezett, követhető folyamatnak kell lennie.

0–72 óra (azonnali stabilizáció):

- Biztonságos elhelyezés és kontaktszabályok (az elkövető és intézményi kapcsolatok kizárása).
- Egészségügyi vizsgálat és krízistámogatás; alapszükségletek biztosítása (alvás, étkezés, gyógyszerek).
- Kísérő, támogató személy kijelölése és érthető tájékoztatás a jogokról, a folyamatról.

2 hét–3 hónap (stabilizáció):

- Multidiszciplináris szükségletfelmérés és egyéni terv kialakítása (pszichés, oktatási, szociális, jogi).
- Terápiás hozzáférés biztosítása és annak folytonosság; rugalmas iskolai, fejlesztési támogatás.
- Kapcsolati háló kiépítése (mentor, támogató felnőttek, peer csoport, azaz hasonló sorsú, egyenrangú gyerekek önszorgító szupervíziós csoportja), izoláció csökkentése.

3 hónaptól (rehabilitáció és életút-támogatás):

- Hosszú távú pszichoszociális rehabilitáció és visszaesés-megelőzés biztosítása.
- Esélykiegyenlítés: lakhatás, képzés, munkába állás támogatása fiatal felnőttkorig.
- Jogi, anyagi jóvátételi utak tényleges hozzáférhetőségének biztosítása; adminisztratív teher csökkentése.

5. Jóvátétel személyes értelemben – mitől lesz „helyrehozható” a kár?

A trauma jóvátétele nem a múlt eltörlése, hanem annak biztosítása, hogy a gyerek visszakapja az irányítást a saját életében, teste felett, és reális esélyt kapjon a sérült életút helyreállítására. A személyes jóvátétel pillérei:

- Elismerés és hitelesítés: kimondani, hogy bántalmazás történt; a felelősség nem a gyereké.
- Felelősségvállalás és következmények: elkövetői és intézményi szinten is szükséges – a „nem fordul elő többet” garanciáival.
- Gyógyító szolgáltatások biztosítása: terápia és egészségügyi ellátás időben, várólisták nélkül, hosszú távon.
- Kompenzáció és esélykiegyenlítés: kárpótlás, oktatási, pszichés és életkezdési támogatás a testi és lelki sérülések arányában.
- Narratíva feletti kontroll kézbe adása: a gyerek dönthesse el, mi marad privát, és mi kerül a nyilvánosság elé.

A rendszer szempontjából a jóvátétel akkor hiteles, ha a gyerek azt tapasztalja: a jelzésének van következménye, a védelem nem egyszeri gesztus, hanem fenntartható gyakorlat.

Zárszó

Személyes megéléseim alapján különösen fontos kimondani, hogy egy bántalmazott gyereknek vagy egy ilyen intézményből kikerülő fiatal felnőttnek nemcsak szakmai segítségre, hanem társadalmi támogatásra is szüksége van. Amikor valaki bátran vállalja a saját történetét, nem „szerepel”, hanem súlyos személyes kockázatot vállal azért, hogy más gyerekekkel ugyanez ne történhessen meg. Ilyenkor a környezet felelőssége nem a kétkedés, a „szenzációfogyasztás” vagy a politikai hasznosítás,

hanem a méltóság, a hiteles meghallgatás és a biztonság megteremtése. A társadalom jóvátételi szerepe abban áll, hogy ne hagyja magára azt, aki megszólal: legyen körülötte védelem, közösségi elfogadás, gyakorlati segítség és olyan nyilvánosság, amely nem új sebeket ejt, hanem a helyreállítást szolgálja. Egy gyerek vagy fiatal felnőtt számára az egyik legerősebb gyógyító tapasztalat az lehet, ha azt éli meg: nem ő viseli a szégyent, nem marad egyedül, és a társadalom képes mellé állni akkor is, amikor a története kényelmetlen, megrázó vagy rendszerszintű felelősségeket tár fel.

A Falakon Túl Munkacsoport ajánlásai: a zárt gyermekvédelmi intézményekben előforduló bántalmazások megelőzésének lehetőségei

A magyar gyermekvédelmi rendszer – különösen a zárt és félig zárt intézmények – működésével kapcsolatban a nyilvánosságban feltárt visszaélések nem egyedi esetek, hanem rendszerszintű működési hiányosságokra utalnak. Eleve aggályos, hogy a gyermekek sérelmére intézményi keretek között a gondozásukra bízott felnőttek által elkövetett bántalmazásokat a sajtónak kellett feltárni ahhoz, hogy ezekre az állami szervek felfigyeljenek és intézkedjenek. Mindez arra utal, hogy a rendszer önkorrekciója, hibáival való szembenézése rendkívül korlátozott. A jelenlegi struktúra sokszor nem képes hatékonyan megelőzni a bántalmazást, nem biztosítja a gyerekek jogainak kellő szintű érvényesülését.

A gyermekvédelmi rendszer működését súlyos szakemberhiány, alacsony megbecsültség, töredezett irányítás, hiányos adatgyűjtés és gyenge külső kontroll jellemzi, amely legtöbbször valójában nem függetlenül működik, hanem – különösen a napvilágra került súlyos, hosszan tartó bántalmazási esetekben – valamilyen vélt intézményi szintű érdekeltsége vagy legalábbis tehetetlensége mutatkozik meg a rendszer súlyos hibáinak elleplezésében. A jelenlegi, túlzóan szankcióközpontú szabályozási válaszok nem kezelik az alapvető problémákat, sőt, egyes esetekben tovább növelik a működési diszfunkciókat, különösen erősen járulnak hozzá a dolgozók lemorzsolódáshoz és kontraszelekciójához.

A beavatkozás kétségkívül szükséges, ám elsősorban nem jogalkotási, hanem rendszerszintű működési reformot, a jogszabályok hatékonyabb alkalmazását kívánja, ennek keretében a szükségletalapú, egységes, preventív, traumatudatos működés irányába elmozduló szemléletváltást, erőforrás-bővítést, a társszakmákkal való és a gyermekjóléti–gyermekvédelmi alrendszerek közötti jobb együttműködést, átláthatóságot, megbecsülést és a szakmai bizalom együttes biztosítását.

1. A probléma természete: a bántalmazás rendszerkockázat

A zárt gyermekvédelmi intézményekben, így a gyermekotthonokban, speciális gyermekotthonokban, javítóintézetekben, valamint a fiatalkorúakat fogva tartó börtönökben előforduló gyermekbántalmazásokat nem lehet pusztán az egyes felnőtt elkövetők devianciájával magyarázni. Az ilyen esetek különösen olyan intézményi környezetben válnak tartóssá vagy ismétlődővé, ahol a külső ellenőrzés gyenge, a belső működés autoriter jellegű, a gyerekek jogismerete alacsonyszintű, a panaszoknak nincs valódi következménye, így azokat már megtenni sincs igazán értelme, a szakemberek túlterheltek, és az intézmények inkább önvédő, mint önkorrekciós logika szerint működnek. Ilyen helyzetben a visszaélés előfordulásának és rejtve maradásának esélye hatványozott.

A gyerekek biztonságát ezért mindig csak rendszerszinten értelmezhetjük: a kérdés nem csupán az, hogy történt-e bántalmazás, és azt ki és hogyan követte el, hanem az is, hogy miért nem működtek azok a garanciák, amelyekkel meg kellett volna előzni a súlyos sérelmeket, és mit kell tenni annak érdekében, hogy elkerüljük a hasonlóan súlyos eseteket.

2. A gyermekvédelmi rendszer alapvető működési zavarai

2.1. A gyermekvédelmi rendszer reaktivitása, a prevenció alulműködése

A gyermekvédelem ma túl gyakran utólag reagál a krízisekre, veszélyeztetettségre, jelzésekre. A hangsúly a már bekövetkezett helyzetek kezelésén van, miközben a korai segítségnyújtás, a családok támogatása, a megelőző jelenlét, így a szükségletalapú szolgáltatások háttérbe szorulnak. Ez a működés drágább, rosszabb eredményű, és végső soron több gyereket sodor a szakellátás irányába.

2.2. Az alapellátás nem tudja jól betölteni a feladatát

A gyermekjóléti alapellátás feladata és kulcsa, hogy időben felismeri a veszélyeztetettséget, és megelőzi a súlyosabb beavatkozás szükségességét. A gyakorlatban a rendszer túlterhelt, alulfinanszírozott és szakemberhiányos. Emiatt a szükségletalapú gondozást gyakran felváltja a tűzoltó jellegű működés. Nem az kap segítséget feltétlenül, akinek a legnagyobb szüksége lenne erre, hanem az kerül inkább a rendszer fókuszába, aki a szociális helyzete miatt láthatóbb vagy könnyebben „észlelhető”, tehát szegénységben él.

2.3. A szakemberhiány a teljes rendszer minőségi válságát eredményezi

A gyermekvédelemben dolgozók jelentős része túlterhelt, alulfizetett és szakmai támogatás, megbecsülés nélkül dolgozik. A fluktuáció magas, a pályaelhagyás folyamatos, a rendszeres képzés és szupervízió sok helyen hiányzik. Ez nemcsak munkaerőhiányhoz vezet, hanem az ellátás minőségét, folyamatosságát és biztonságát is gyengíti. A gyerekeknek a gyakran cserélődő, kiégett vagy megfelelő képzettség, támogatás nélkül dolgozó, magukra hagyott felnőttek nem tudnak stabil érzelmi és szakmai kapaszkodót nyújtani.

3. A szegénység, a társadalmi egyenlőtlenség és a roma családok fokozott kitettsége

A gyermekvédelmi rendszer egyik komoly torzulása, hogy a gyakorlatban gyakran nem válik el egymástól a szegénység és a veszélyeztetettség értékelése. Bár az anyagi okból történő kiemelés tilalma papíron világos szabály, a valós működésben az alacsony társadalmi státusz és a szociális hátrány továbbra is túlzottan befolyásolja, hogy mely családok kerülnek a rendszer látóterébe, és milyen gyorsan jutnak el hatósági intézkedésig, azaz addig, hogy elvegyék a szülőktől a gyerekeiket. Ez fokozottan sújtja a hátrányos helyzetű, köztük a roma gyerekeket és családokat, akikkel szemben a mélyszegény rétegben való számarányukhoz képest is túlzottan gyakran intézkedik a gyermekvédelem.

Amikor a szükségletalapú reagálást felváltja a szegénységalapú, a rendszer nem csökkenti az egyenlőtlenségeket, hanem újratermeli azokat. A gyermekvédelmi beavatkozás így egyébként nem kívánt módon válhat a társadalmi kirekesztés egyik intézményi csatornájává. Egy reform ezért csak akkor lehet eredményes, ha a gyermekvédelmi döntésekben érvényesül a szociális hátrány, a társadalmi diszkrimináció és az etnikai torzítások felismerése és korrekciója.

4. A traumatudatos működés hiányai közvetlen biztonsági kockázatot jelentenek

A szakellátásba kerülő gyerekek jelentős része korábbi kapcsolataiban megsérült. Sokukat nem is egyszeri, hanem ismétlődő, komplex, fejlődési trauma érte. Ez azt jelenti, hogy reakcióikat, bizalmatlanságukat, impulzivitásukat, agressziójukat vagy épp túlzott visszahúzódásukat nem értelmezhetjük magatartási problémaként. Ha a rendszerben dolgozók ezt nem értik kellő mélységben, nincsenek meg a személyre szabott eszközeik, akkor könnyen újra traumatizálódhatnak azokat a gyerekeket, akiket fokozottan kellene védeni.

A gyermekvédelmi intézmények biztonsága sem választható el a kapcsolatokban szerzett bizalomtól, biztonságtól. A korábbi traumákból, bántalmazásból való gyógyulás alapja a stabil, kiszámítható,

érzelmileg elérhető felnőtt-jelenlét. Olyan intézményi kultúrára van szükség, amelyben a szakemberek mélységében értik a trauma hatását, vannak eszközeik azok deeszkalálására, és a szabályok érvényesítését nem megalázó vagy félelemkeltő módon, hanem biztonságot, nyugalmat teremtve végzik. A traumatudatos képzés és a rendszeres szakmai támogatás, szupervízió, a dolgozók pszichés jólléte ezért a bántalmazás-megelőzés egyik legfontosabb eszköze.

5. A jogszabályok megvannak, de önmagukban nem jelenthetnek garanciát

A gyermekek védelmét szolgáló jogszabályok jelentős részben megfelelnek a gyermekvédelem valós céljának. De tudjuk, a jog csak akkor jelent valódi védelmet, ha azt emberségesen alkalmazzák, mindig szem előtt tartva – a témánkban – a gyermek legfőbb érdekét. A gyakorlatban a legnagyobb, jelenleg rendszeresen tapasztalt kockázatok egyike az, hogy a szabályok és azok alkalmazása közé közöny, félelem, rutinszerűség vagy szakmai felkészületlenség ékelődik. Ilyenkor a jog formálisan létezik, de ténylegesen nem védi meg a gyereket és a tisztességes dolgozókat sem. Épp ellenkezőleg: előfordul, hogy a formális, merev jogalkalmazás éppen az elvekkel ellentétes eredményt hoz.

A gyermekvédelemben, figyelemmel a jogi háttér elfogadhatóságára, leginkább nem új jogszabályokra, hanem azok emberséges alkalmazására van szükség, olyan működésre, ahol a jogalkalmazás legfőbb szempontja a gyermek mindenek felett álló érdeke.

6. A gyerekeknek érteniük kell, mi jelenti a biztonságukat

A zárt intézményekben élő gyerekek gyakran nincsenek abban a helyzetben, hogy felismerhessék: ami velük történik, az jogsértés. Még ha fel is ismerik, sokszor nem tudják, kihez fordulhatnak, milyen csatornák működnek, mire és kire számíthatnak, és lesz-e következménye a jelzésüknek. Emiatt alapvető fontosságú, hogy minden intézményben világos, a gyerekek számára érthető, hozzáférhető és ténylegesen működő gyermekbiztonsági protokoll legyen. Ennek a gyerekek számára is érthető módon tartalmaznia kell, hogy mi minősül bántalmazásnak, hogyan lehet segítséget kérni, és milyen védelmet kap az, aki jelzést tesz.

A panaszmechanizmus csak akkor tekinthető működőnek, ha nem pusztán adminisztratív lehetőség, hanem valós segítséghez vezet. Ennek feltétele a bizalom, az anonimitás lehetősége, a megtorlás tilalmának teljes garanciája és a gyors, átlátható, a gyerek számára is érthető, nyomon követhető eljárás.

7. Független kontroll nélkül nincs valós biztonság

A zárt és félig zárt intézmények jellegükből fakadó sajátossága, hogy a nyilvánosság számára nehezen hozzáférhető, ezért belső problémáik könnyebben maradnak rejtve. Ebből következik, hogy a komoly, de vegzálásra nem alkalmazható belső ellenőrzés elengedhetetlen, de önmagában nem elég. Szükség van egy olyan független ellenőrző mechanizmusra, amely rendszeresen és előzetes bejelentés nélkül is vizsgálhatja az intézmények működését, hozzáférhet bármely irathoz, meghallgathatja bármelyik gyerekeket és a szakembereket, beléphet bármelyik helyiségbe és a tapasztalatai alapján ajánlásokat tehet, a súlyos esetekben pedig eljárást kezdeményezhet.

A külső kontrollnak több szintűnek kell lennie. Ide tartozik külső hatóság vagy fenntartó intézmény ellenőrzése, a hatékony gyermekjogi szempontú ombudsmani monitoring, valamint a demokratikus átláthatóságot szolgáló külső, független, civil látogatási jogosultságok megteremtése. Bármely zárt intézményben a kontroll nem bizalmatlanság, hanem garancia. Ellenőrzési jogosultság nélküli külső

szervezetek (szabadidős programok, továbbképzés stb.) előtti nyitás is elősegítheti, hogy ne maradjanak rejtve a jogsértések, hogy nőjön a bizalom szintje.

8. A büntetőeljárás nem mélyítheti tovább a gyerek sérelmét

Ha egy intézménybeli bántalmazás büntetőeljáráshoz vezet, a rendszer könnyen újabb terhet rak az érintett gyerekekre, a sértettre és a szemtanúkra is. A hosszan elhúzódó felderítés és nyomozás, a megkésett vagy ismétlődő hatósági meghallgatások, a speciális szakértelem hiánya, valamint az a helyzet, hogy a gyerek a cselekmény után is ugyanabba a közegbe kénytelen visszatérni, erős öncenzúrát és félelmet alakíthat ki a gyerekekben és a dolgozóknak is. Ez nemcsak az áldozatvédelem, hanem a büntetőeljárás eredményessége szempontjából is súlyos probléma.

A gyerekeket érintő eljárásokban ezért biztosítani kell a speciálisan képzett rendőrök, ügyészek és más szereplők jelenlétét, a gyermekbarát meghallgatási környezetet és kérdezési módot, a lehető legkevesebb ismételt kihallgatást, valamint a gyors eljárást, az elkövető gyors és a gyerek számára is megmagyarázott felelősségre vonását. A gyerekeknek – akár túlélő, akár tanú – szüksége van a maga nyelvén adott jogi információkra és egy elérhető, támogató felnőtt jelenlétére. Ezek hiányában a gyerek az eljárásban tovább traumatizálódik, ami nem lehet semelyik büntetőeljárás velejárója sem.

9. Ajánlások a gyerekek biztonságának megteremtéséhez

9.1. Az alapellátás megerősítése

A gyermekvédelmi rendszer első vonalát hatékonyá kell tenni. Növelni kell a kapacitásokat, csökkenteni az esetszámokat, erősíteni a helyi közösségi és családtámogató szolgáltatásokat, valamint biztosítani, hogy a segítségnyújtás soha ne adminisztratív jellegű, hanem valós szükségletekre reagáló legyen.

9.2. A szakemberek megtartása és támogatása

Rendezni kell a gyermekvédelmi szakemberek bérezését, javítani kell a munkafeltételeket, elérhetővé kell tenni a szupervíziót, a továbbképzést, az antidiszkriminációs képzést és a traumatudatos szemléletmód elsajátítását. A gyermekvédelmi szakma megbecsülése a teljes rendszer, így a benne lévő gyerekek biztonságának alapfeltétele is.

9.3. Gyermekközpontú és traumatudatos intézményi működés

A zárt és félig zárt intézmények működését úgy kell átalakítani, hogy a fegyelem és a rend fenntartása ne a gyermekek megregulázását, esetleges elnyomását, hanem biztonságukat és fejlődésüket szolgálja. A gyerekeknek stabil kapcsolatokra, biztonságot nyújtó, állandó jelenlétet biztosító felnőttre van szüksége, aki érti és használja a traumatizált gyerekekkel hatékony eszközöket.

9.4. Egyenlő esélyt biztosító gyermekvédelem

A gyermekvédelmi döntéshozatalban tudatosan kell kezelni a szegénységből, a társadalmi kirekesztettségéből és az etnikai előítéletekből fakadó torzításokat. A szegény és roma gyerekeket, családokat érő aránytalan beavatkozási kockázatot fel kell mérni, majd mérsékelni kell, és szükséges biztosítani azt, hogy a rendszer valóban a veszélyeztetettségre, ne pedig a társadalmi státuszra reagáljon.

9.5. Valódi panasz- és jelzőrendszer működtetése

Összhangba kell hozni a gyermekbántalmazás felismerésére és jelzésére vonatkozó ágazati protokollokat. Egyértelművé kell tenni a jelzési és feljelentési kötelezettségeket a dolgozók számára, és biztosítani kell a gyerekek is érthető, biztonságos, következményekkel járó panasztételi utakat.

9.6. Független monitoringrendszer visszaépítése

Fel kell állítani egy erős, független, külső ellenőrző mechanizmust, amely képes a gyermekvédelmi szakellátásban, azaz a nevelőszülői hálózatokban, gyermekotthonokban, lakásotthonokban, speciális gyermekotthonokban és javítóintézetekben előforduló bántalmazások kivizsgálására és kezelésére. A monitoringtestületek intézményi függetlensége a garanciája az intézményi elhallgatások kiküszöbölésének, a gyors és befolyásmentes munkának. A monitoringrendszerek működtetése nemcsak reakció, hanem megelőzési célokat is szolgálnak.

9.7. Gyermekbarát rendészeti és igazságszolgáltatási működés

A gyerek sértettek és tanúk védelmét garantáló eljárási gyakorlatot kell kialakítani, hogy a büntetőeljárás ne váljon a bántalmazás más módon való folytatásává. A megfelelő eljárások kialakítása és működtetése nemcsak *ad hoc* esetben ad védelmet a közvetlenül érintett gyerekeknek, hanem szélesebb körben biztosít megelőzési funkciókat is.

10. Várható hatások

A fenti intézkedések megvalósítása esetén:

- csökken a zárt intézményekben előforduló bántalmazások és visszaélések száma;
- erősödik a gyerekek valódi jogérvényesítése és biztonságuk garantálása;
- javul a korai felismerés és a megelőző beavatkozások száma, a gyermekvédelmi rendszer működésének hatékonysága;
- csökken a hátrányos helyzetű szegény és roma családokat érő aránytalan beavatkozás;
- javul a szakemberek megtartása és az általunk biztosított ellátás minősége;
- nő a gyermekvédelmi rendszer átláthatósága és társadalmi elismertsége;
- mérséklődik a másodlagos traumatizáció a gyermekvédelmi és büntetőeljárásokban, ezzel javul a generális prevenció esélye is.

Összefoglaló következtetés

A gyermekvédelmi rendszer megújítása sürgős, átfogó beavatkozást igényel. A gyerekek biztonsága nem garantálható a formálisan szigorú szabályokkal, átszervezésekkel vagy büntetőpolitikai reflexekkel. A valódi változáshoz olyan rendszerre van szükség, amely képes hatékonyan időben segíteni, különbséget tesz szegénység és veszélyeztetettség között, felismeri a trauma hatásait, és ennek megfelelően avatkozik be, megvédi a gyermeket az intézményen belül és az eljárások során is a további sérülésektől, és amelynek működését valódi független kontroll kíséri.

Tekintettel arra, hogy a változások rendszerszintű, átfogó beavatkozás nélkül nem képzelhetők el, így magasszintű, szakmai egyeztetésekre alapozó, hosszú távra érvényes politikai döntésre van szükség. Ennek elodázása a gyerekek biztonságát veszélyezteti, megtétele viszont valódi gyermekvédelmet alapozna meg.